

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

De Epidictica Oratione. Liber Decimvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

DE
EPI DICTICA
 ORATIONE.

LIBER DECIMVS.

Eius ortus, & character.

CAPVT PRIMVM.

*Demonstrati
 generis
 eius.*

R

OSTEAQVAM de præcep-
 tis orationis fufius dictum
 est in genere, fupereft vt sin-
 gulas orationum fpecies, qua
 magnam habent in tractatio-
 ne difsimilitudinem, eodem
 quo cœpimus ordinis, & rationis filo perfe-
 quamur. Occurrit ftatim in limine fub ridens
Epidictica (fic enim vocatur) eloquentia, qua
 vt plurimum habet floris, & gratiæ, fic aures,
 & animos fuavi quadam delectatione perfun-
 dit. Natum eft hoc orationis genus, fi præfer-
 tim non inchoata, & rudis, fed cumulata eiu-
 dem ratio fpectetur, adulta, & iam prope cor-
 roborata eloquentia. Nam vt anima primum
 quidem rudia expedituit periculorum metus,
 ad proprij capitis defenfionem, qua deinde
 varijs expolire rationibus, ac ornamenti ars
 hominum commenta eft. Sic eloquentiam
 concionum, iudiciorumque, quibus res ciui-
 les adminiftrantur, neceffitas primum effu-
 dit, vltus deinde aliquis, quanquam nondum
 illam grandem, & fpeciofam corroborauit.

Mox cum docti homines oratoricæ facul-
 tatis rationem acrius perpendere cœperunt,
 & à litigioso rabularum clamore, turbulen-
 tifque concionum fluctibus, paulatim ad fa-

pienitiæ condimēta, honeftamque delectatio-
 nem traducere: Emerfit quædam dicendi ra-
 tio, qua licet foro, & negotiofis hominibus
 effer inuifa, apud eruditas tamen, & vacuas
 aures, mirum quoddam haberet aucupium
 blandiffimæ maiestatis. Talis eft Platonis, &
 Ifocratis eloquentia, grauiffima qua que præ-
 cepta fapientiæ, & virtutis amabili flore ora-
 tionis complexa, quo nihil ad egregias men-
 tes oblectandas arbitror potentius.

Quæ fpecies poftquam mitiori literato-
 rum feculo per placere cœpit, multos habuit
 feftatores, qui hac Platonis verecunda maie-
 ftate, hauquaquam contenti, totas orationes
 hilarius, & liberius, ad aurium delicias varijs
 expolitionibus diftinxerunt: Hos fophiftas
 nondum odiofo, fed honefto nomine, vel etiã
 λογιστῶν appellabant, de quorum ortu,
 & caractere, hæc in Oratore fcribit Cice-
 ro.

Sed quoniam plura funt orationum genera,
 eaque diuerfa, neque in vnã formã ca-
 dunt omnia, laudationum, fcriptionum, & hi-
 ftoriarum, & talium fuafionum, qualem Ho- *Cic de Epi-*
 crates fecit Panegyricum, multique alij, qui *dictico gene-*
 funt nominati fophiftæ, reliquarumque rerum *re iudicij.*
 formã, qua abfunt à forenfi contentione,
 ciui-

Demonstrativum genus quale esse debeat.

ciusque totius generis, quod Græcè *ἠρισμῶν* nō, nominatur, quod quasi ad inspicendum, delectationis causa comparatum est, non complectar hoc tempore, non quo negligenda sit: Est enim illa quasi nutrix eius oratoris, quæ informare volumus, & de quo molimur aliquid exquisitius habere. Ab hac, & verborū copia alitur, & eorum constructio, & numerus liberiore quadam fruatur licentia. Datur etiam venia concinnitati sententiarum: Et arguti, certique, & circumscripti verborum ambitus conceduntur, de industriaque non ex insidijs, sed aperte, ac palam elaboratur, ut verba, verbis quasi demensa, & paria respondeant, ut crebro conferantur, pugnantia, compaenturque contraria: ut pariter extrema reminentur, eundemque referant in cadendo sonum: Quæ in veritate caussarum, & rarius multo facimus, & certè occultius.

Thrasymachus. Theodorus Byzantius.

In Panathenæico autem Isocrates, ea se studiosè confecta tum saterur, non enim ad iudiciorum certamen, sed ad voluptatem auri scripserat. Hæc tractasse Thrasymachum Chalcedonium primum, & Leontinum ferunt Gorgiam: Theodorum inde Bizantium, multosque alios, quos *λογολυδοί* appellat in Phædro Socrates: Quorum satis arguta multa, sed ut modo, primumque nascencia minuta, & versiculorum similia quadam, nimumque depicta. Idem paucis quale totum sit, id genus describit numero 42.

Synesius in Dione.

Dulce igitur orationis genus, solutum, & effluens, sententijs argutum, verbis sonans est in illo Epidictico genere, quod diximus proprium Sophistarum, pompæ, quam pugæ aptius, gymnasijs, & palæstræ dicarum: Spretum, & pulsum foro *ἑστίασεν ἡ πόλις ὡς οὐρανὸς ἡ γῆ* inquit Synesius.

Magnus virgor Epidicticus sub imperatoribus.

Hæc eloquentia primum inter scholarum umbras educata, postea in publicis Athenæis, & theatris, frequentissimo plausu excepta, latè persultavit, cum eam Imperatores blandius alerent, & doctissimorum hominum ingenia frequentibus præmijs, & honoribus extimularent.

In scholis autem prima adolescentium tyrociniâ tenuerunt epistolarum munditiâ, enucleata, propria, signata: narrationes, descriptiones, Ethopeiâ: In stricta verò oratione Eclogarum rusticitas amœnis quibusdam verborum violis intermicans, & elegiarum

viror in molli petulantia lasciuens: Deinde iucunditates lyricorum, urbana iamborum amaritudines, aculearique lusus, exitusque epigrammatum floruerunt.

Mox ad declamationes ventum est, quibus inter scholarum umbracula iustus certaminibus proluderetur.

De declamatione contra Montanum.

CAPVT II.

Epidicticæ illius perfectioris, & cætarorum quoque generum semper principium fuit umbraculis inter priuatos parietes excitatio, quam non immeritò iuuentuti commendant grauissimi dicendi præceptores.

Sed tamen Montanus Vortienus, Orator & lōga iam exercitatione corroboratum morem, graui sanè oratione inuehitur apud Senecam: cuius hic rationes, quo liquidius referentur, ascribam.

Qui declamationem parat, scribit, non ut vincat, sed ut placeat. Omnia itaque lenocinia ita conquirunt, argumentationes, quia moleste sunt, & minimum habent floris, relinquit, sententijs, explicationibusque audientes delinire cœpturus est, cupit enim se approbare, non causam.

Sequitur autem hoc vsque in forum declamatoris vitium, ut [necessaria deferant, dum speciosa sèctantur,] Accedit illud, quod aduersarios quamuis fatuos fingunt, respondent illis, & quæ volunt, & cum volunt.

Præterea nihil est, quod errorem aliquo damno castiget: stulticia eorum gratuita est. Vix itaque in foro futurus periculosus stupor discuti potest: qui creuit dum tutus est.

Quid quod laudationibus crebris sustinentur, & memoria illorum affluevit certis intervallis quiescere? Cum ventum est in forum, & desijt illos ad omnem gestum plausus excipere, aut deficiunt, aut laborant.

Adiice nunc, quod ab alijs nullius interuentu excutitur. Nemo gidet, nemo ex industria obloquitur, familiares sunt omnium vultus, in foro, ut nihil aliud ipsam, illos forum turbat.

Hoc quod vulgo narratur an verum sit, tu melius potes scire. Declamatoriæ virtutis Latronem Porcium vnicum exemplum cum pro reo in Hispania Rustico Porcio pro-

Vortieni de declamationibus iudicium.

De declamationum agendi ratione, variata, Synesius p. 15, in Dione

Stulticia gratia periculosa.

pinquo suo diceret; vsque eo esse confusum, vt a sollicitissimo inciperet: nec ante potuisse confirmari rectum, ac parietes desiderantem, quam impetrauit, vt iudicium ex foro in basilicam transferretur. vsque eo ingenia in scholasticis exercitationibus delicate nutriuntur, vt clamorem, silentium, risum, cælum denique pati nesciant.

Gladiato- rum exer- cinationes dura.
Conjores.
Non est autem vtilis exercitatio, nisi quæ operi simillima est illi, ad quod exercet: itaque durior solet esse vero certamine. [Gladiatores grauioribus armis discunt, quam pugnant. Idcirco illos magister armatos, quam aduerfarij sustinet. Luctantes binos simul, ac terenos fatigant, vt facilius singulis resistat. Cursores, quod intra exiguum spatium de velocitate eorum iudicetur, id sepe in exercitatioe decurrunt, quod semel decursuri sunt in certamine.

Multiplicatur ex industria labor, quo condiscimus, vt leuetur, quo decernimus. In scholasticis declamationibus contra euenit, omnia molliora, & solutiora sunt, in foro partem accipiunt, in schola eligunt: illic iudici blandiuntur, hic inferiunt, illis inter fremitum eircumsonantis turbæ intendendus animus est, vox ad aures iudicis perferenda est, hic ex vultu dicentis pendunt omnium vultus. Itaque velut ex vmbroso, & obscuro prodeuntes loco, claræ lucis fulgor obsecat; sic istos à scholis in forum transeuntes, omnia tanquam noua, & inuisitata perturbant, nec ante in oratorum corroborentur, quam multis perdomiti contumeliosis puerilem animum scholasticis delicijs, languidum verò labore durarunt.

Declamati- onum di- fusiō.
Quæ rationes licet aliqua probabilitate percillant animos, non tamen id euincunt, vt declamationum vsum tot seculis vsurpatum possint de medio tollere. Reclamant enim sapientum voces, qui has epideictici generis orationes eloquentiæ cunabula dixerunt, quod his educata nutrimentis oratio se postea colorat, & roborat, vt grauior simul, ac fortior, ad publicas conciones emanet.

Delectatio- nes elo- quentiæ.
Sed videtur in ipso rationum limine Votienus non mediocriter aberrasse: etenim quasi vna in eloquentia spectaretur necessitas, ita dixit omnem argumentationem, vt declamatorium genus conuelleret, quod speciosum esset, & plenum illecebris. Qui profecto si statuit, a civili etiam eloquentia speciem, & delectationem penitus esse remouendam, quantam ei maiestatem detrahit, in quod ne-

cessitatis pistrinum compingit; sin autem, & res serias eruditionis, ac humanioris etiã orationis condimentis intingi necesse est, quod summi in eloquentia viri semper vsurparunt, fateatur oportet in declamationibus plurimum esse adiumenti, è quibus illa vis efflorescit, & in ciuiles etiam orationes tacita quadam suauitatis aspergine diffunditur. Nam, quod declamatores obijcit nullo damno castigari, plausibus assuefcere, mollissimis nutrimentis educari, ad summum, cum in forum venerint, loci fulgore obeccari.

Nam hic vitia potius declamantium, quam ipsæ declamationis? Quod si instituat declamatio grauior, sub disciplina, & censura optimi præceptoris? Quod si ad iusti certaminis exemplar paulò seuerius componatur? Quid si aduerfarij sint acres, & vegeti, apud quos languere, & dormire non liceat? quid si frequenti auditorum confessu, & aculeis gloriæ tota extimuletur actio? vtrum tandem patatior accedet ad forum, qui ex hac vmbrosi exercitatioe, magna cum ingenij commendatione discesserit; an is, qui nunquam scholas viderit, nunquam hominum vultum tulerit, nunquam os ad dicendum aperuerit? Quis adeo iniquus rerum æstimator, vt censcat, prima statim emissionem in forum ablegandos esse adolescentes, & ad hanc negotiosæ vitæ austeritatem fingendos, antequam in mansuetioribus Musis ponant rudimentum? Quod profecto si fieret, verendum esset, ne aut oppressa recant grauitate indolis teneritas fatisceret, aut ad truccem quendam, atque inconditum horrorem, cultus inopia rigeferet.

Declamati- onum v- sus.

Puerorum i- nstitutio ad eloquen- tiam.

Discit primum canis venaticus in aula pelles allatrare, mox feras in syluis persequitur: balbutientibus modulis mellitissimis cantibus proludunt lusciniæ: spectant è nido solem Aquilarum pulli, antequam propius aggreantur, & sustineant firmius? Ad legitimos congressus pugnæ simulachra sternunt viam.

Nihil prius in fructum erumpit, quam in florem. Spectanda est in declamationibus adolescentum indoles, antequam in ferijs laboribus duretur: Non tamen ed dico, vt velim (quod hic opinor, arguit. Votienus) iuvenes in declamationibus conescere, vt apud Rhadamantum exerceant, quæ in scholis didicerint. Post istas prolusiones educendi sunt in campum, quo citius clamorem, silentium,

folem, pulverem, cœlum denique pati diceant.

Sed ne forum, & subfellia, aut scholas etiam semper cogitemus, extant ea tempora, & loci, quibus auditores doctis, amantiss, sculptis orationibus sunt permulcendi, &, vt cum Dionysio loquar, nonnihil oportet ex istius autem eloquentiæ suppellectile petenda sunt adiumenta, quando demonstratiuum genus complexa est.

Βιατρίψυρ.

De genere Demonstratiuo.

CAPVT III.

Nonnus Dion. lib. 3.

Demonstratiuum genus primum locum obtinet, quod vt Nilus ille Nonni; Πότις γονόβη χεῖρ ἐπιδομον ὕδαρ, Ἐπὶ δὲ διὰ τομάτων εἰλυμένῳ εἰς ἄλα πῖπαι.

Est sanè Nilus fluuiorum omnium maximus, fecundissimus, & suauissimus. Quæ omnia demonstratiuo generi magnoperè congruunt.

Demonstratiui generis excellentia.

Magnitudo quaritur? omnium rerum laudes, & vituperia continet: fecunditas experitur? nullum verbis, aut rebus vberius: desideratur suauitas? at tota Ciceronis, Demosthenis, Isocratis Myrothecia hoc genus exhaustit.

Procopius sophista in epist. Demonstratiue quid?

Quod si apud Procopium χροσθεῖς. Nilum audiisti; vnde χροσθεῖς appellatur à Cedreno: hic quoque fontes aurei magna vbertate distillant: Ἰδιαιτικῶν quidem à Græcis nuncupatur, quod totum ad pompam, &

magnificentiam harum videatur: nam in laudibus, & certaminibus oratores, poætæ, citharædi, quoties de palma cœmulis, magna hominum frequentia certant: nunc igitur de tam nobili, & tam spatiofo genere dicendum.

Præcepta generis Demonstratiui.

Demonstratiuum genus est, quod laudem, & vituperium continet: Ex quo laudationum præcepta, & vituperij hic tradenda sunt. In eo specto, quid laudandum, & vituperandum: & quomodo, Quatuor, teste Aristotele, cadunt in laudationem; Deus, homo, animalia, inanima. Modus, & ratio patebit in singulis.

Laudatio Dei.

CAPVT IV.

Ex aidi igitur, vt ait Theocritus, ἀρχώμεθα in Dei laudatione Dei duò spectantur: materia, & forma: Materiam hic appello argumentum laudationis, Dei putà amplissimas virtutes: formam, veluti modum, & characterem.

In laudes diuinas latissimum patet dicendi ex varijs locis campus, sed in eo excellent definitiones conglobatæ, quibus frequenter vitur Synecius, & D. Gregorius Nazianzenus. Sic autem Synecius in hymnis Deum laudat.

Δώτορ χάριω.
Ρίζα κόσμου.
Κέντρον ὄντων.
Αὐτοστυῶ ἀρχῆ,
Ταμίς πατέρ τε ὄντων.
Ἐνοτήτων ἑνάς ἀγνή.
Μονάδων μονῆς τε πρώτη,
Πάτερ αὐτοπάτωρ.
ὄντων σπέρμα.
Ἀξέχεια σοφῶ.
Παγὰ σοφίης.
ὄμμα σαυτῆ.
Κόσμου κλεῖς.
Κλεινὸν σφαιρωτῶς ἄστρον

Dator gratiarum.
Radix mundi.
Centrum entium.
Ex se ortum principium.
Dispensator, & parens rerum.
Vnitatum vnitatis pura.
Monadum monas prima.
Pater sui pater.
Entium semen.
Veritas sapiens.
Fons sapientia.
Oculi cuius.
Mundi creator.
Inlycorum rotator siderum.

Virtu-

enimnimis enucleandum.

Quod si alicuius diei celebritatem, & mysterium commendemus peculiare, ut Christi natalem, resurrectionem, ascensionem; gratulabimur orbi terrarum, ob commune donum, & insigne erga nos Dei beneficiū rem magna verborū dignitate aperiemus: illustrabimus ab adiunctis, à simili, à comparatione minorum, ab exemplis. Postremò, adhibebimus facies, quæ auditores in Dei amorem inflammant. Nunc grauiorum auctororum breues aliquot, & sculptas Dei laudationes, vel potius descriptiones videamus.

D E V S.

Expressus ex D. Gregorij, Philonis, & aliorum sensibus.

Dei encomium & descriptio. Deus est (auditores) Deus est, ecquis non malit hic obstupescere, quam loqui? vos appello, purissimi animarum cæcus, qui beatas illas sedes æternis syderibus illuminatas incolitis, nō minus in æternitate felices, quàm in felicitàte æterni: quoties in hoc speculum oculos defigitis, toties conuiuetis splendore lucis obruti, & pennas ori prætenditis, ut radios veluti per nubem emissos excipiat: quos aliter sustinere non potestis.

Quid igitur nos vilissimos homunciones facere oportebit? quoties de hoc æternæ mētis numime cogitabimus? latebras profectò suæ sibi gloriæ densissimas tenebras offudit, quas cum animus perrumpere cōnatur, opprimatur magis, quàm lucet: mentem quippe Deus illuminat, & mentis celeritatem præteruolat, pectus accendit, nec pectoris angustijs capitur, quantumcunque percipitur, tantūdem subripitur, suaque fuga cruciat, & ille est amator: Deinde quæris, homule, qualis Deus sit? qualem verò tibi mente, ac cogitatione depingis? corpus (opinor) excellenti partium venustate, & compositione confurgens, caue sis, ab omni concrectione mortali solutus est: pedes illi dabis? quales? igneos; quorsum? ut incredibili celeritate hæc, & illa loca collustret, at implet omnia: manus illi tribues? quas? amplissimas: cur ita? ut accipiat, & donet quàm largissime?

Deus non est corpus.

Dei manus munificentiæ & munificentiæ manus Dei sed à nemine accipit, qui omnium bonorum delicijs circumfluit, donat verò non manibus, sed munificentiā: qua mundum ipsum tā magifico partium omnium apparatu, & tāta rerum omnium suppellectile nobilitauit:

oculos assignabis? quos? celeres, flāmeos, & lubiles, late spectantes omnia, obscura quæq; tenebrarum acerrima visus acie penetrantes at ipse totus oculus est.

Veum tenere in describendo aliquem modum oportet.

Pulchrum igitur Deum dices, & sapientem, & fortem, nō errabis; est enim sapiens, & fortitudinis exemplar: non quidem sapiens, & fortis Angelus, sed vnde sapientia, & robor in Angelos, & homines emanat. Non pulchrum præteritum est, non pulcher amnis, pulchrum mare, pulchrum erat cælum; sed vnde præta, & amnes, & mare, & cælum ipsum, cœlestesque animæ pulchritudinem decerpunt: inde enim, tanquam ex perenni, purissimoque fonte ad nos vsque delabitur, tantumque decoris aut firmitatis, aut salutis, rebus singulis inest: quærum ab eius copia resparguntur: ex quo, si nihil hauiunt, cōtinuò turpes, dissolutæ, corruptæque cōtabescunt.

Itaque in illo felicitatis folio collocatus, placidissime regit omnia, & fatorū seriè admirabili prouidentia dispensat: quod si quando terrorem in mis pectorū medullis incutit, quis ad eius speciem non perhorrescit? hunc aues per cælum volitantes, sparsæ per dumeras bellug, & immania phœocarum corpora, maris fluctibus obruta pertimescunt. Graditur autem insigni maiestate, Cherubinis insidēs, & celeri ventorum turbine circumquaq; rapitur, sexcenta consequuntur curruum millia, in quibus igneæ cohortes Angelorum copiosa luce circumfusa radiant: Sol tanti, tamque stupendi nominis vmbra, potius quam effigies, ad eius nomen expauescit, adamantinæ cœli portæ contremiscunt, intendunt se flāmeæ unbes, & lucido horrore totum hoc spatium circumuestiunt, mugiant interim tonitruum fragores, scintillant fulgura, volitat procelle, ruunt fulmina, immixtisque grandini rutili carbones depluunt: hinc discedit cælum, hiant terrarum latebræ, terrore perfusi manes mortuorum regem sentiunt, qui vno temporis momento sexcentos mundos condere, cōditosq; vel tenuissimo halitu diffare potest.

Legendus D. Dionysius Areopagita, cap. 4. cœlest. Hierach. & cap. 4. de diuinis nominibus, vbi de bonitate, pulchritudine, suauitate Dei infinita reperuntur. Videndus item Tertull. de Trinitate, Trifnegistus, Theodoretus, Synesius.

Ex Philone, libro, Quod Deus sit immutabilis.

Deus expers
inpositionis.

Ὁ θεός ἄτε ἀγέννητος ὢν, καὶ τὰ ἄλλα ἀ-
γαγὼν εἰς γένεσιν, οὐδενὸς ἐδέχθη τὴν τῆς
γεννημασίαν προσόντων. ἐπεὶ καὶ ἡ φῶς μὲν ἐκέχρη-
ται τῆς ὀργανικοῦς μέρεσι; βάσις μὲν ἔχειν τῆ
προσέρχεσθαι χάριν; βασιλεῖται ἡ ποί, πεπληρω-
κὴς τὰ πάντα; καὶ πρὸς τίνα, μηδενὸς ὄντος ἰσ-
τίμης; καὶ ἐνεχθεῖς; ἢ φροντίζων ὡς περὶ καὶ ὑμῶν; καὶ
χεῖρα μὲν τῆ πρὸς τὸ λαβεῖν, καὶ δεῖνα; λαμβά-
νει ἢ δὴ παρ' οὐδενὸς ὄντος, διδῶσι ἡ λόγῳ χρώ-
μας; ἢ παρ' ἑτέρου ὄντος, ἢ καὶ τὸ κόσμον εἰργά-
ζει; ἢ φθαλμῶν γε μὴν ὅσα ἔδειξεν, ὡς ἀνευ φα-
τὸς ἀδητὸς καταλήγει ὡς γίνεσθαι, τὸ ἡ ἀδητὸν
φῶς γεννητὸν ἔρα. ἢ ὁ θεός φῶτι χρώμας; ἐ-
αυτῷ.

SEd Deus, utpote ingenitus, & creator om-
nium, nihil opus habet ijs quæ rebus crea-
tis insunt. Quid enim dicemus de usu instru-
mentalium partium? pedes ei dabimus, pro-
grediendi gratia? at quod ibit, cum impleat o-
mnia ad quem accedat, cum neminem hono-
re parem habeat? aut quam tandem ob rem,
cum humanis curis careat? quid manus, ad ac-
cipiendum dandumque? ipse à nemine quic-
quam accipit: donat autem verbo suo munifi-
centiam admirabilem, per quod mundum
condidit. Oculis certe non eget, quibus sine
luce sensibili nihil comprehenditur; at sensibi-
lis lux creata est: Deus autem propriæ lucis
usu videbat etiam ante mundum conditum.

Ex D. Gregorio Nazianze, Orat. I.

Deum aby-
sus operis.

Αἱ καθαραὶ φύσεις μόλις χαροῖσι θεῷ
λαμπρότητα, ὡς ἀέρος καλύπτει, ὡς
σκοτὸς ἀποκρυφί, φῶτος ὄντος τὴν καθαρω-
πάτη, καὶ ἀπροσίτη τῆς πλείστον. Ὁς ὁ τῶ παν-
τὸς ἡ καὶ τὸ πάντος ἔστιν. Ὁς καλὸν ἔστιν ἅπαν;
καὶ ἀνευ πάντος καλῶ. Ὁς ἰὼν φαίνεται, καὶ διαφύ-
γειν τὸ τάχους, καὶ ὑψους. ὑποχωρῶν ἀεὶ πρὸς ἑ-
πὶ ὅσον κραταλαμβάνεται, καὶ ὑπάγων πρὸς τὰ
ἀνευ τὸν ἔρασι, καὶ τὸ ὅσον κρατούμενος κλέπ-
τεσθαι.

PURE naturæ vix Dei splendorem capiunt,
quem abyssus operit, cuius tenebræ latitu-
lum sunt, utpote luminis purissimi atque ple-
risque inaccessi, qui & in vniuerso & extra v-
niuersum est: qui & pulchritudo omnis est, &
supra omnem pulchritudinem, qui mentem
illuminat, & mentis celeritatem atque subtili-
tatem effugit, quantumque percipitur, tan-
tumdem semper se subducit, amantisque sui
ex eo, quod fugit, ac velut iam comprehensus
se proripit, ad superna allicit.

Bernardus quoque in eo genere sub-
tilis.

Bern. in
considerat.

Quid est Deus? longitudo, latitudo, subli-
mitas, profundum: longitudo, propter æ-
ternitatem; latitudo, propter charitatem; sub-
limitas, propter maiestatem; profundum, pro-
pter sapientiam: Deus amat, ut charitas; nouit,
ut veritas; sedet, ut æquitas; dominatur, ut ma-
iestas; regit, ut principium; tæctur, ut salus: o-
peratur, ut virtus: reuelatur, ut lux: assistit, ut
pictas.

Anastasius Synaita in ἰσηῶ, breuiter, sed
ἐμφατικῶς, θεός οὐσία ἀνάτη, ἀγία πα-
ναλκῆς, πάσης ἀγίας ἀγία πῆς ὑπεριοῦσι.
Deus substantia causæ expers: Causa omni-
potens: Omnis causæ causa quædam supra
substantiam.

Arnobius, grandis sensibus, dictione
rudis.

Arnobij de-
scriptio ge-
neris sensu-
bus, sed stylo
rudiora.

Maxime, ὁ summe rerum inuisibilem
procreator, ὁ ipse inuis, nullis vnquam
comprehense naturis: dignus, dignus es
M m m v e r e

verè si modo te dignum mortali dicendum est ore) cui spirans orans, intelligensque natura, & habere, & agere nunquam desinat gratias, cui tota conueniat vita, genu nixo procumbere, & continuatis precibus supplicare. Prima enim tu caussa es, locus rerum, ac spatium, fundamentum cunctorum, quæcunque sunt, infinitus, ingenitus, immortalis, perpetuus, solus, quem nulla delineat forma corporalis, nulla determinat circumscriptio qualitatis, siue sit, motu, & habitu, de quo nihil dici potest, & exprimi mortalium significatione verborum: qui, ut intelligatis, tacendum est, atque ne per umbram te possit errans inuestigare suspicio, nihil est omnino mutiendum. Da veniam, rex summe, tuos persequentibus famulos: & (quod tua benignitatis est proprium) fugientibus ignosce tui nominis, & religionis cultum, non est mirum, si ignoraris, maioris admirationis est, si sciaris.

Ex Seneca, nat. qu. proem.

Dei definitio ex Seneca.

Quid est Deus? mens vniuersi. quid est Deus: quod vides totum, & quod non vides totum: sic demùm magnitudo illius illi redditur, qua nihil maius excogitari potest, si solus est, omnia, opus suum, & intra, & extra tenet. Quid ergo interest inter naturam Dei, & nostram? nostri pars melior animus est, in illo pars nulla, præter animum: totus ratio est: & Plinius. Totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus anima, totus animi, totus sui.

Ex eodem, 3. natur. quest. c. 45.

De eius nomine conueniens.

Næ hoc quidam crediderunt, Iouem esse, qualem in Capitolio, & in cæteris ædibus, videmus mittere manu fulmina, sed eundem, quem nos Iouem intelligunt, custodem, rectorem vniuersi, animum ac spiritum mundani huius operis dominum, & artificem, cui nomen omne conuenit. Vis illum fatum vocare? non errabis. Hic est, ex quo suspensa sunt omnia, ex quo omnes causæ causarum? vis illum providentiam, dicere? rectè dices, est enim, cuius consilio huic mundo prouideretur, ut inconcussus eat, & actus suos explicet. Vis illum naturam vocare? non peccabis, est enim, ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu viuimus: vis illum vocare mundum? non falleris, ipse enim est totum, quod vides, totus suis partibus indutus, & se sustinens, vi sua.

Philo. lib. de Cherub.

Θεός ἐστιν ἀκονώτης ἡ χερῶν, ἀνένδολος, ἀνιδύουτος, ἀκινῆτος, ἐυδαίμωνος ἀκράτος μετῶς, τῆς λειοτάτης ἢ τοῦ βότρου, μᾶλλον ὅ ἀντις ἀκράτος, ἡ τῆς ἐυδαίμωνος.

Eadem latine.

Deus est expertus malorum omnium, semper vegetus, doloris nequius, indefessus, synœræ felicitatis plenus, ipsius natura perfectissima, imò ipse est fastigium, extremaque linea felicitatis.

DEVS SEDENS IN CHERUBIN.

Apud Ezech. ex figura Villalpandi, stylo oratorio reddita.

Prophetæ apud Babylonios captiuo aperitur cælum, & Dei magnificentissima arcana ostenduntur: ecce tibi primum ab Aquilone ventus ingruit, hinc cælo intendunt se nubes volucibus flammis accensæ, quas aureus circumfusi circuli fulgor magna vestit dignitate. Continuo succedit ingens ille curvus immanibus rotis incitatus, quas & interius arcana vis animarum spiritibus, & exterius micantium oculorum intestincta multitudo iucundissime perspergit, curui impendet cæli species, & in cælo thronus ex sapphiris pulcherrime concinnatus, in quo sedet princeps ille mundi Deus, amplâ, quæ est præditus maiestate: iam verò curuum, instar quadrigarum, rapiat quatuor iuuenes, igneo, & fulgurante vultu, humana cæteroqui, eaque præclarissima facie conspicui, nisi quod, & pectora leonum iubis cernuntur obsita, & ad vtrumque latus pernicios, veluti aquilarum alæ, iam volatui prolucentes, & pedes ad vituli plantam deformatis, speciosum corpus mystica deformitate terminant.

De laude persone in genere.

Prudencia in laudationibus adhibenda.

CAPVT V.

CVm omnis laudatio ad honestatem, & de superioribus spectare debeat, -danda est imprimis nec in laudatione opera.

ationibus vitanda. Præstat si- cum dicere, quam sin- gere.

opera, ut quicquid laudandum suscipitur, honestæ laudis segetem & argumentum præbeat. Tum verò ita tractandum est, ut non ementitis superiectionibus, sed veris solidisque rationibus, ac laudum argumentis, tota innitatur oratio. Rarè tamen inuenias laudatores qui velint,

Τὰ σὺν ἄνδρῃ: Ἐσχαφίην, τὰ φέλι λέγειν. Ficus, sius: & scapham, scapham dicere.

Amant omnes res, quas sibi laudandas sumptulerant, supra naturam, & mores extollere, ut ipsi videantur eloquentes. In quo quantus est error eorum, qui hæc faciunt, qui non vident tantum enim abest, ut argumento decus, & gloriam conciliant, quin potius eruditas aures deterreant, & dum blanda quadam ac prope insana mentiendi dulcedine titillantur in multis, hoc assequantur, ut vera etiam narratibus minimè credatur.

Supersticio- nis in lau- dationibus sunt puero- rum.

Solent autem pueri, & leues personæ, in hæc vitia potissimum incurrere, quæ cum minimè spectent, quid cuiusque rei postulent adjuncta, volitant in locis communibus, & eos à re, & virtute militari commendant, qui hostem nunquam viderunt: ab eruditione, qui vix ἀλοφον, ἄτα didicerunt.

Hoc genus laudatorum faceret admodum irriti Seneca in ἀποκλειστικῶν, cum in senere Claudij Imperatoris, qui fatuus, & imbellis habebatur, poetas inducit cantantes.

Claudij im- perat. Laus ridenti- eula.

Fundite stertus,	Editoglanthos
Fingite lucus,	Resonet trilli
Clamora forum.	Cecidit pul hre
Cerdatu homo,	Quo non alius
Fuit in toto	Fortior creta.
Ille citato	Vincere cursum
Poterat celeres:	Ille rebelles
Fundera Parthos,	Leuitique sequi
Persida telis:	Certaque manu
Tendere neruum:	Qui praecepitos
Vulnere paruo	Rigerat hostes,
Pislaque Medi	Terga fugacis,
Alis Britannos	Ultra notis
Littora Ponti,	Et caruleos
Scuta Brigantia	Dare Romuleia
Colla catenis	lussit & ipsum
Nova Romana	Iura securu
Trimere Oceanum	

rum ineptias, qui sæpè, dum se egregiè commendare aliquem existimant, ea dicunt, quibus non leuiter offendatur. Addit:

Defesto virum,	Quo non alius
Citius potuit	Dicere causas.
Vna tantum	Parte audita,
Sapè & neutra.	
[Tum cum Minoe comparatum.]	
Tibi iam cedit	Sede relicta,
Qui dat populo	Iura silenti,
Cretea tonetis	Oppida centum.

Hæc quidem ridicula, & ad risum composita laudatio.

Num igitur satius vnumquemque suis ornare coloribus, quam fictos & adulterinos conquirere? Sapiebat profectò Lyssippus, qui Alexandrum cum hasta fixerat, Apellem arguens, qui eundem fulminantem depinxisset.

Præclarum Lyssipi apophthegma.

Plut in iude, & Ostrida. in laudibus enim turpe est illa credere, que nec ille, de quo narratur, agnoscat.

Ego enim (ait) veris Alexandri virtutibus nihil affinxì, cum eà hasta expressi, cuius vis & gloria nunquam est interitura: At verò Apelles, qui fulmen in manu fortissimi Regis appinxit, num videtur de eius gloria detrachere nam dum fictis ornari insignibus, spoliatur. Fulmen posteritas non ceteret, hastam ignorabit.

Et prudenter illud quidem: nam quis animo non aueretur, aut rideat, cum indignis exquisitis supra merita, vel etiam humanam conditionem, laudibus videt ornari?

Ennod in vita Epph. Stratonices vetula, & calua capelli vocantur hyacinthini.

Stratonice, Seleuci vxor, deformis, & calua à poetis, quibus certamen talenti mercede indixerat, suas comas hyacinthinas prædicari lubenter audiuit: In quantum verò densum cessit hæc laudatio, apud eos qui rem penitus noverant: Num satius fuisset tacere, quam tam flagitioso & impudenti mendacio aures inquinare?

At dices: Si exiguum est argumentum, quomodo assurgat, nisi arte & industria expoliatur? esto, valeat industria, sed absit mendaciū, absint ineptiæ. Si modica est materia, leni stylo pertextenda est, nec semper illa in rebus leuiculis vsurpanda: plus enim valet verbum grauiter, modeste, & opportunè dictum, quam tota farrago puerilium amplificatio- num.

Lucianus in imag.

At bonus Imperator nihil vnquam istorum cogitat. Vt autem plenius ostendat talium laudato-

De argumentis, & tractatione demonstratiui generis, in laude personæ.

CAPVT VI.

Genus demonstratiuum magis debet esse huiusmodi, quam argumentatosum.

Demonstratiui generis argumenta.

Demonstratiui generis forma.

Argumenta in hoc genere plus habere debent speciei, & floris, quam pugnae calor. Cum enim, ut superius demonstratum est, honesta quæque, *in se*, in laudis argumentum cadant, non est anxie laborandum, quomodo probes auditoribus talia esse, cum iam omnium mentes satis consentiant, sed in eo cursus industria versari debet, ut quæ per se pulchra, graua, excelsa sunt, excitato quodam orationis flore vestita ponantur ob oculos.

In quo plurimum valent definitiones conglobatæ; partium enumerationes, similitudines, adiuncta, effecta, contraria, sententiæ graues, sculptæ, eruditæ, historiæ insignes, & ex optimis quibusque auctoribus petita, cum insigni varietate doctrinæ, supellex.

Atque, cum res gestæ eius, qui laudatur, potissimum suggerant argumentorum copiam, ita sunt percurrenda, ut multis suauitatis condimentis, in ordine, transitionibus, figuris temperentur.

Quo in genere excellit Pliniana Charis, & acutum illud in singulis penè clausulis aures vellicans, tum sententiosum clara quadam maiestate collucens. Qualia sunt ista:

Ac sicut maris, cælique temperiem turbines, tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam illum tumultum præcessisse crediderim.

Habet has vices conditio mortalium, ut aduersa ex secundis ex aduersis secunda nascantur: occultat vtrorumque semina Deus, & plerumque bonorum, malorumque causæ sub diuersa specie latent.

Animaduerte, ut excelsè ornatur hæc oratio, tum generosa similitudine, tum sententijs exquisitis. Quid? ubi de adoptione Traiani dixerit, quam grauitè, & diserte illud infert: *Communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est. O nouum, atque inauditum iter! Non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor principem facit.* Videtur licet, quod est amplissimum, consecutus inter homines, felicitas tamen erat quod reliquisti sub bono principe priuatus esse desisti.

Non vnus Neruæ iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui vbique sunt homines, hoc idem votis expecebant, ille tantum iure principis occupauit, primusque fecit, quod omnes facturi erant, nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At quo temperamento, *Dij boni, potestatem tuam, fortunamque moderatus es? Imperator titulis, & imaginibus, & signis, ceterum modestia, labore, vigilantia dux, & legatus, cum iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu antecires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filij pietatem, filij obsequium assereres.*

Vides igitur artificium Oratoris, quod nudè dici potuisset ab historico, adoptatum fuisse Traianum à Nerua Imperatore, magno omnium consensu, pari adoptati principis in vtraque fortuna moderatione, hoc Plinius oratoria quadam magnificentia in summum attollit orationis decus, quod consequitur morata oratione, generosis acuminibus, iuuuibus, & appositè temperatis figuris. Iam eius in imperio modestiam vide.

Vidimus humefcentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, *tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris.* Atque hoc magis incensum sumus, ut precaremur, ne quando tibi non eadem causâ lacrymarum, utque non vaquam frontem tuam abstergeres.

O te felicem, quod eum diceremus, non ope tuas, sed animum mirabamur.

Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri.

Item.

Horum vnum si præstitisset alius, illi iam dudum radiatum caput, & media inter Deos sedes auro staret, aut ebore, augustioribusque aris, & grandioribus victimis inuocaretur. Tu delubra non nisi ad oraturus intras. *Tibi maximum honor excubare pro templis & cæteris.*

Seis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria, ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senecturi, nihil successu oribus liceat. Areus enim, & statuas, aras etiam, templaque demolitur, & obscurat obliuio; negligit, carpitque posteritas: Contra contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor, à nullis magis laudatur, quam quibus maximè necesse est.

Hæc oratio, ut videre licet, generosis viuacibus, lectissimis præterea verbis, & figurarum

rum exornationibus collustratur, ex quo in tantam speciem assurgit.

Figura demonstrati-
ua.

Eius autem generis figuræ propriæ sunt, Antitheses. Isocola. Homœoptota, Homœoteleuta, Distributiones, Oxymora, sententiæ concinnæ, a curâ, vellicantes, numerosi, fluentesque periodorum exitus, ut cætera id genus, quæ efficiunt, ut alioqui communes hac varietate placeant. Nec immeritò dixit Plinius de suo Panegyrico:

Atque utinam ordo saltem, & transitus, & figuræ spectarentur. Nam inuenire præclarè, enunciare magnificè, interdum etiam barbari soleat: disponere aptè, figurare variè, nisi eruditus negatum est.

Ordo & dispositio in demonstrati-
ua genere
quanti se
m. maati.

Quod verò ad ordinem & transitus attinet, non sine causâ video notatum à Plinio. Arbitror enim hanc vnam rem esse, è qua toti orationum plurimum afflari soleat lucia, gratia, iucunditatis.

Nihil tam infanrem prodit in his panegyricis oratorem, quam dispositio fluctuans, excursionis intempestiua, & transitus inconcinni. Quamobrem danda erit singularis opera, ut decenti membrorum congerie totum opus coalescat, ne quid laxius extuberans, ne quid protitum, ne quid importunè adscitum, ut faciles aditus, ut digressus prudentes, ut ex vno in aliud commode transeat.

Demonstrati-
ua generis
dispositio &
collocatio
quanti se
plex.

Hanc autem exornatiua generis dispositionem, paucis tradidisse videtur M. Tullius in partitionibus.

Nam, (inquit) aut temporum seruantur gradus, aut generum distributiones, aut à minoribus ad maiora ascendimus, aut à maioribus ad minora delabimur, aut hæc inæquali varietate distinguimus, cum parua magnis, simplicia coniunctis, obscura dilucidis, lata tristibus, incredibilia probabilibus inteximus.

Primus or-
do nisi gra-
tis asperga-
tur, plerum-
que scibela-
re, & nimis
languidus.

Quinque hic collocatiua modos animaduertit: Primus est cum gradus temporum seruantur, ut cum patria primum, & parentes recensentur, deinde educatio, studia, præceptores, mox ad adolescentia, iuuentus, maturitas, senectus, mors denique continuo orationis filo pertexuntur. Quem ordinem veteribus placuisse video. Nam Isocrates in Enagora Cypri Rege exornando hunc dicendi tenorem sequutus est: nec multum ab eo in Antonij vituperatione declinauit M. Tullius. Quin & Plinius in nobili panegyrico idem sermè iter aggressus est: nam Traiani laudationè ordine

quodam temporum pèragit, orsus ab adoptione, ad tertium eius Consulatum, in quo panegyrim pronuntiauit. Quicquid igitur moderatè interea, liberaliter, benignè, utiliter in publicum fecit, recenset, diducit, ornat, sæpè floridè, & ut ait Lipsius, penè Poetarum in morem.

Hæc series, ut liberè fatear, multum olet scholæ, & nisi gratijs aspergatur, acutisq; sententijs existimuletur, sedit, & languescit.

Secundus
plus habet
artu.

Secundus ordo est, cum generum distributiones sequitur, nulla temporum habita ratione: ut cum nostro arbitrio certa quædam capita, quasi statum totius orationis constituimus, per quæ vniuersæ laudationis ratio excurret: qui ordo plus habet ingenij, & prudentiæ: Et eundem usurpauit M. Tullius, cum Magnum suum exornaturus, quatuor res esse dixit in summo Imperatore inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, sollicitatem, & ad hæc quatuor genera, laudes omnes Pompeij reduxit.

Hi duo sunt collocatiua modi præcipui: nam cæteri, qui afferuntur, possunt in eisdem incurrere.

Tertius.

Tertius igitur est, cum minora quæque decerpimus, à quibus sensim ascendimus ad maiora, ut si Achillem laudaturus, à tyrocinio sub Chirone incipias, & eius pueriles lusus, ac venationes laudibus prosequaris; mox nullis temporum gradibus seruatis, statim ab hoc Iulio, animos auditorum ad egregia herois facta traducas, eumque in bello Troiano fulminantem depingas.

Quartus.

Quartus ordo prorsus contrarius est, cum commemoratis egregijs alicuius viri virtutibus, minutias etiam, & facta leuiora recensemus: Quod Damis præstitisse perhibetur in suo Apollonio. Nã, cù reprehenderetur, quod carellos imitatus, qui cœnantibus dominis micæ de mensa colligunt; ita ille minuta quæque Apollonij operi inscripsisset suo: Respondit, de mensis Deorum analècta quoque sedulo esse colligenda: τὸ μὲν δὲ τὰ πικρὸν τὰ ἀμείρονα ἀπολλοδω.

Philost. l. xi.
cap. 4.
Damidæ
argutum
responsum.

Quintus
modus phi-
lologorum
varius &
suauis.

Quintus modus, in quo inæquali varietate res miscentur, maxime conuenit philologis, qui admirationem, & alios affectus ex inopinatis casibus aucupantur.

Et hunc confectatus est Heliodorus in Æthiopicis: nullo enim temporum, aut rerum ordine seruato, statim incipit à medio, & le-

Heliod. avs
in Æthio-
picis.

M in m: 31. Ctozem

dotem in tragicam quandam solitudinem inducit, ignorantia tristis suspensam, quoniam ea, quae narrantur, sint eruptura: Mox per episodica personas inducit, quae praeteritarum rerum quidpiam narrent, quod antea fuerat delibatum: novarum interim narrationum obscura quaedam semina spargit, quae suo tempore prodeant in lucem.

Quinto demum, & septimo libro, post longissimam sustentationem, intelligentiam eorum, quae in primo libro scripserat, perficit: dum à septimo ad extremum pergens, omnia inter se quam aptissime connexa, non secus ac ædificium varia contiguatione luculenter compactum ostendit.

Sextum à recentioribus nonnullis excogitatum video, qui laudationes suas, & res, quae laudantur, sæpe in pyramides, hortos, fontes, coronas, & cætera id genus à *ἄλλοις* *ῥητοῖς* efformant; quod si commode fiat, speciem habet ingenij: sin contra, in cacozeliam, frigus, & incipitias non tardè incidit.

De laude personæ, in specie.

CAPVT VII.

Vide Cicero de orat. sect. 46. IN laude personæ quinque sunt notanda, natura, fortuna, seu conditio, institutio, actiones, circumstantiæ.

Natura comprehendit corpus, & animum. In animo virtutes, & scientiæ commendantur.

In corpore laudantur pulchritudo, robur, agilitas, sanitas: Ingens enim bonum est mens sana in corpore sano; quamquam suus est (vt dixit Seneca) virtuti in lectulo locus. Veruntamen felix censetur à Thalete, *τὸ ἰσῶμα ὕγιον, τὴν δὲ ψυχὴν εὐπρόσδεον*.

Fortunas, opes, natalium splendorem, diuitias, honores, affines, amicos, clientelam continent, & cætera, quae cum imperio coniuncta sunt, aut priuata.

Institutio fidem facit naturæ, eamque illustrat.

Actiones naturam hominis perficiunt, & institutionem.

Circumstantiæ rem ornant, & per totum laudationis corpus variè distribuuntur.

Vniuersæ autem laudationis necessitas, utilitas, & delectatio scopus esse debet.

Sed vt res fiat clarior, & plenior, prælibabo illustria quædam argumenta, & exempla, ad quorum imitationem, insignium virorum laudationes effingi possint.

Exemplum laudationis mixtæ.

Elegans est laudis genus, & iniitijs accommodatissimum, cum multa simul mixta commendantur per antisagogen.

Tale est illud Plinij in Traiano.

Enituit aliquis in bello, sed obtulit in pace; alium toga, sed non arma honestarunt; & uerentiam ille terrore, alius amorem humanitate captauit; ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico domi partam perdidit. Postremo, nemo adhuc extitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio læderentur.

At Principi nostro quanta concordia, quantusque contentus omnium laudum, omnique gloriæ contigit, vt nihil seueritati eius hilaritate, nihil grauitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detraheretur. Iam summi, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere Deum festinatis senectutis insignibus, ad augendam maiestatem ornata cæsaries, nonne longè, lateque principem ostendant?

Huc accedat laus Origenis eximia apud Vincennum Lirinensem. Si vita facit auctoritatem, magna illi industria, magna pudicitia, patientia, tolerantia. Si genus vel eruditio, quid eo nobilius? qui primum in ea domo natus est, quæ est illustrata martyrii? Deinde pro Christo non solum patre, sed omni facultate priuatus, tantum inter sanctæ paupertatis profecit angustias, vt pro nomine Dominicæ confessionis sapius, vt ferunt, affligeretur. Neque verò hæc in illo sola erant, quæ cuncta postea tentationi forent, sed tanta etiam vis ingenij, tam profundi, tam acris, tam elegantis, vt omnes penè multum longeque saperarit, tanta doctrinæ ac totius eruditionis magnificentia, vt pauca forent diuinæ, penè fortasse nulla humanæ Philosophiæ, quæ non penitus allequeretur. Cuius scientiæ cum Græca cederent, & Hebræa quoque elaborata sunt. Eloquentiam verò quid memorem? cuius fuit tam amena, tam læta, tam dulcis oratio, vt mihi ex ore ipsius non tam verba, quam mella quædam fluxisse videantur? Quæ non ille persuasui difficilia disputandi viribus elincauit, &c. Et pauld post. Iam vero quan-

Laudatio mixta iniitijs accommodata. Dignum imitatore] hoc exemplum.

ca apud omnes illius admiratio, quanta gloria, quanta gratia fuerit, quis exequi valeat? Quis non ad eum paulo religiosior ex ultimis mundi partibus aduolauit? Quis Christianorum non penè ut Prophetam, quis Philosophorum non ut magistrum veneratus est? Quis autem non solum priuatae conditioni, sed ipsi quoque reuerendus fuerit imperio, declarant historia, quæ eum à matre Alexandri Imperatoris accitum ferunt, cælestis utique sapientiae merito, cuius & ille gratia & amore flagrabat. Sed & eiusdem epistolæ testimonium perhibent, quas ad Philippum Imperatorem, qui primus Romanorum principum Christianus fuit, Christiani magistrisj autoritate cõscripsit. De cuius incredibili quadam scientia, si quis referentibus nobis Christianum non accepit testimonium, saltem testificantibus Philosophis gentilem recipiat confessionem. Ait namque impius ille Porphyrius exciutum se fama ipsius Alexandriam fere puerum perrexisse, ibique uidisse iam senem, sed planè talem tantumque, qui arcem totius scientiae conscendisset.

Laus generis, seu nobilitatis.

Nobilitas quid?

PRæclarum omnino locum in personæ laudatione nobilitas occupat, quæ nihil est aliud, quam nascendi fœlicitas; Et hoc Dei quidem donum est non contemnendum; nam si illustrium virorum reliquias, & simulastra colimus, quanto magis liberos viuos, & spirantes patrum imagines suspicere debemus? Vbi parentum deest claritas, ad commune episodiu recurritur. *Μίαν υγιήσανν ἀεικλήν ἴνα,* vel genus potius silentio premi solet.

In modo autem, & tractatione eius loci, primum laudandi parentes, deinde gratulandum illi, qui in se transfusam habeat cum maiorum fortuna virtutem. Præclarum est exemplum in Panegyrico Constantini Magni ab oratore quodam Belga, apud Treuiros recitatio.

Constantini nobilitas.

A primo igitur incipiam originis tuæ nomine, quod plerique adhuc fortasse nesciunt, sed qui te amant, plurimum sciunt. Ab illo enim Diuo Claudio manet in te auita cognatio, qui Romæ imperij solutam, & perditam disciplinam primus reformauit, immanesque Gothorum copias Ponti faucibus, & Istri ore corruptas terra, marique deleuit, utinam diu-

Claudius.

turnior recreator hominum, quam maturior Deorum comes extitisset: Ab illo generis auctore, in te omnis imperij fortuna descendit, deinde omnes inter participes maiestatis tuæ, hoc habes, Constantine, præcipuum, quod Imperator es, tantaq; est nobilitas originis tuæ, ut nihil tibi addiderit honoris imperium, nec posse fortunæ numini suo imputare, quod tuum est, omisso ambitu, & suffragatione. Non fortuita hominum conuentio, non repentinus aliquis fauoris euentus te principem fecit, imperium nascenti meruisti, quod quidem mihi Deorum immortalium munus, & primum videtur, & maximum; in lucem statim te felicem venire, & ea, quæ vix alij totius vitæ laboribus consequuntur, iam domi parata suscipere.

LAUS CORPORIS, Pulchritudo.

Pulchritudo corporis nonnunquam simulachrum est egregiæ mentis. *Ἀπὸ κλότατον ἀγαθὸν, ἥδιστον θεοῖς, ἥδιστον δ' ἀνθρώποις,* ut ait Dion, & secundum Syri mimos *μυία* commendatio. Maximus Tyrius pulchrum animum in pulchro corpore, rectè comparat cum amœnissimo fluuio, qui per exquisitas prætorum opes, & delicias fluit, *ποταμὸς καλὸς λευκῶνι ἐπιπέλεκτον, συχὺς δὲ ἐμπροσθεν μένειν σφίματι καλῶ.*

Pulchritudo dicitur laus.

Est porro pulchritudo apta membrorum proportio, cum quadam coloris suavitate: In viris dignitas, in feminis venustas appellatur.

Et in heroibus quidem illis sæpe laudatur proceritas corporis, maiestas capitis, oris dignitas, ætatis maturitas, fulgor oculorum, veneranda pariter, & grata maiestas, quæ perstringat simul, & inuictet aspectus.

Notantur etiam expressæ notæ corporis, ut in Selencidis, Anchora: in Augusto, stella Capricorni, in Spartana Thebanorum familia, *λόγχι*, cuius meminit Dio Præf. orat. 4.

Constantini Magni speciem, sic eius Panegyristes expressit. Est istud exemplum graue, nihil enim nimis enucleat, cauendum est ab ineptijs eorum, qui in laude grauis personæ, ut B. Virginis, vernante styli lasciuiâ speciem aliquam Helenæ efformare nituntur. Sic igitur ille.

In laude pulchritudinis quid cauendum?

Pulchrum quidem, Dij boni, & cæleste miraculum Imperator adolescens, in quo illa, quæ iam summa est fortitudo, adhuc tamen

crefcit, in quo hic fulgor oculorum, hæc veneranda pariter & grata maieftas perstringit fimul, & inuitat apectus; talem illum magnum regem, talem Theffalum virum mente concipio, quorum fumma virtus celebratur.

Pulchrum corpus dignum mentis domicilium.

Non fruſtra enim doctiſſimi viri dicant, naturam ipſam, magnis mentibus domicilia corporum digna metari, & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi poſſe, quantus illos cœleſtis ſpiritus intrant habitator. Itaque te cum ingredientem milites vident, admirantur, & diligunt, ſequuntur oculis, animo tenent, Deo ſe obſequi putant, cuius tam pulchra forma eſt, quam certa diuinitas.

Alexandri forma.

Sic Alexander forma fuit ſupra hominem anguſtiore, cernice cella, lætis oculis, & illuſtribus, malis ad gratiam rubefcentibus, reliquis corporis lineamentis, non ſine maieſtate quadam decorus.

Alias deſcriptiones, partim dignitatis virilis, partim venarietatis muliebris, vide in libro Hyporypoſeua.

Laus agilitatis.

Auſonius in Gratiano.

Laudatur agilitas ab effectis, incurrendo, iaculando, luſtando, venando: eandem in ſaltando apud graues viros minimè laudārim. Auſonius in Gratiano Imperatore Chriſtiano, agilitatem ita commendat; *Quis curſum tam perniciter incitauit: quis palæſtram tam lubricis expediuit? quis ſaltum in tam ſublime collegit? nemo abductius iacula contorſit, nemo ſpicula crebrius coniecit, aut certius deſtinata percuffit.*

Sarmenæ eques, prius præcepta ſcripſit de equitatu

Mirabamur Poëtam, qui effrænes dixerat Numidas, & alterum, qui ita collegerat, vt diceret *in equitando verbera. Et præcepta ſeſſe fuga. Et præcepta ſeſſendi.* obſcurum hoc nobis legentibus erat; Intelleximus te videntes, cum idem arcum intenderes, & habenas remitteres, aut equum ſegnius euntem verberare concitares, vel eodem verberare intemperantem coerceres; qui te viſi ſunt hoc docuiſſe, non faciunt; imò, qui viſi ſunt docuiſſe, nunc diſcunt.

Laus agilitatis in venando.

Neque verò hæc erit inueniſta laus; cuius decus etiam plerique Principes affectarunt, vt Mithridates, Hadrianus, Carolus Magnus, Henricus I. & Albertus Imperatores. Ipſa etiam, inter mulieres Euphroſyna, Alexij Angeli, Imper. Bizantini

vxor, quod teſtatur Nicetas, L. j. aurata chiroteca accipitrem ſuſtinuit, inter Aucupes, & venatores frequens. Verum adhibendus eſt in laudatione modus, eaque temperamento prudentiæ condenda. Neque enim Baiazetem in laudari, quod maiorum curarum expertem millia virorum, qui accipitres curat, haberet, aut Barnabam Vicecomitem, qui multa canum millia miſerorum ruſticorum ſumptu alenda vicatim diſtribuerat. Laudari ſolet venator, ſi venetur poſtquam pietati, & grauibus negotijs fecerit fatiſ, non remiſſionis cauſa, ſed exercitationis, ſed agreſtium vtilitatis. Si inter ſylvarum horrorem, montūque veſtitu viridiſſimos, nūmen veneretur, hoc peculiari laude dignum; Ita Traianum ſuum venantem deſcribit Plinius.

Baiazetem magnum venator. Chalcidius Paulus in Barnab.

Quod ſi quando cum influentibus negotijs paria feciſti, inſtar reſectionis exiſtimas mutationem laboris, quæ enim remiſſio tibi niſi luſtrare ſaltus? excutere cubilibus feras? ſuperare immenſa montium iuga, & horretibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adiutum, atque inter hæc, pia mente adire lacos, & occuſare nūminibus; Olim hæc experientia iuuentutis: hæc voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu, nec medioere pacis habebatur decus ſubmoti campis irruptio ferarum, & obſidione quadam liberatus agreſtium labor.

Plinius in Traiana.

Compendio venationum.

Vſurpabant iſtam quoque gloriam illi principes, qui obire non poterant: Vſurpabant autem vt domitas fractæque clauſtris feras, ac denique in ipſorum ludibrium emiſſas mentita ſagacitate colligerent.

Luſit quoque in eo genere Claudianus ad Honorium lepidè ſuo more.

*Tu cum per altas impiger ilices
Prædæ citatum cornipedem reges,
Tolis iacebunt ſponte tuæ fera:
Gaudenſq; ſacru vulneribus leo,
Admiſſet haſtam, morie ſuperbior.*

Laus agilitatis, ſue ſtrenuitatis in re militari, & campeſtri exercitatione.

Imago eſt rei militaris, venatio: ad rem igitur ipſam veniamus. Artis militaris peritiā ab imitatione Plinij ad Traianum commendari poteſt.

Traianus bellicoſum.

Quid apud milites? quam admirationem quem-

quemadmodum compatali, cum tecum in-
 diam, tecum ferretur sitim, cum in illa medita-
 tione campestri militaribus turmis imperato-
 rium pulverem, sudoremque misceres, nihil à
 ceteris, nisi robore, ac præstantia differens? cum
 eminus libero Marte tela vibrares, nunc vibra-
 ta susciperes, alacer virtute militum, & lætus,
 quoties, aut cassidi tuæ, aut clypeo grauior
 ictus incideret, laudabas quippe ipse ferien-
 tes, hortabarisque ut auderent, & audebant
 iam, cum spectator, moderatorque ineuntium
 certamina virorum, arma componeres, tela
 tentares, ac si quid durius accipienti videretur,
 ipse vibrares. Sed quis diceretis attem milita-
 rem extulit, quam Cicero in suo Pomp. pro le-
 ge Manilia num. 28.

Quis igitur hoc nomine scientior vnquam,
 aut fuit, aut esse debuit, qui è ludo, atque pue-
 ritia disciplina, bello maximo, atque acerrimis
 hostibus, ad patris exercitum, atque in
 militia disciplinam profectus est? qui extrema
 pueritia miles fuit summi Imperatoris? Incun-
 te adolescentia, maximi ipse exercitus Impe-
 rator? qui sæpius cum hoste confixit, quam
 quisquam cum inimico decertauit: plura bel-
 la gessit, quam alij legerunt: plures prouincias
 contexit, quam alij concupuerunt? Cuius
 adolescentia ad scientiam rei militaris, non a-
 lienis præceptis, sed suis imperijs: non offen-
 sionibus belli, sed victorijs: non stipendijs, sed
 triumphis est traducta? Quod denique genus
 belli esse potest, in quo illum non exercuerit
 fortuna reip: Ciuile, Africanum, Transalpi-
 num, Hispaniense, mistum ex ciuitatibus, atq;
 ex bellicosissimis nationibus, feruile, nauale,
 varia, & dispersa genera, & bellorum, & ho-
 stium non solum gesta ab hoc vno, sed etiam
 confecta, nullam rem esse declarant, in vno mi-
 litari positam, quæ huius viri scientiam fugere
 possit. Iam verò virtuti Cnei Pompeij, quæ
 potest par oratio inueniri? quid est, quod quis-
 quam aut dignum illo, aut vobis nouum, aut
 cuiquam inauditum possit afferre. Neq; enim
 illa sunt solæ virtutes Imperatoris, quæ vul-
 gò existimantur, labor in negotijs, fortitudo
 in periculis, industria in agendo, celeritas in
 conficiendo, consilium in prouidendo, quæ
 tanta sunt in hoc vno, quanta in reliquis Im-
 peratoribus, quos aut audiimus, aut vidi-
 mus, non fuerunt. Testis est, &c. De Cæ-
 saris bellica peritia, vide
 Sueton. 37.

Laus à varijs artibus & scientijs.

In qua delineantur primis veluti apicibus
 capita, quibus scientiæ, & virtutes com-
 mendari solent.

Grammaticus.

DE laude Grammaticæ legendus Ca-
 pella lib. 3. Diomedes in epist. ad Atha-
 nassium. Diodorus lib. 12. in Charonda
 legibus. C. Suet. de illustribus Grammaticis,
 & de Criticis. Mercur. 6. variat. cap. 19.

In Grammatico verò primum laudabuntur
 inuenta, si quæ in literarum figuris, potestate,
 vocum significatione, nominum expositione
 prudenter excogitavit.

Secundò, documenta, si viua voce, si scri-
 ptis, si vsu, & consuetudine hominum docue-
 rit linguas, literas, authores.

Tertio, si quam purè loquatur, & scribat.
 Quarto, si linguas multas, si præstantes, vt
 Hebraicam, Græcam, Latinam calleat.

Quintò, si subtiliter etymologias arcessat à
 fontibus, ambiguas, & obscuras, magna inge-
 nij dexteritate illustret.

Sextò, si profunda in eo historicorum, &
 poetarum lectio, si subtilitas in interrogando,
 alacritas in disputando, prudentia in inter-
 pretando. Grammatica enim, vt ait Philo, libr.
 de Cherub. *πρωσικὴν ἐρουῶσα, & παλαιῶν
 πράξεων ἱστορίας μεταδιόχουσα.*

Laus Rhetoris, siue Oratoris.

PHILO eodem libro de Cherub, paucis Rhetoricam
 omnem vim Rhetoricæ complexus est: quid? ex
 Ρητορικῆ δὲ τὰς τὸν ἐκάστου δευότη-
 Philon.

*τας δευότῃ ὅσα, καὶ πάντα τὴν πρῶτῃ ὅσα
 ἐπιμνήσει, καὶ ἐπιμνήσει, τὸν ὄντως, καὶ περι-
 παθητικῆ, καὶ ἐπιμνήσει, καὶ ἡδονῆ, καὶ
 συμποσίας, καὶ τῆς περὶ γλώτταν, καὶ τὰ φωνη-
 τήρια ὄργανα ὁπρὸς τὴν περὶ τοῦτο.*

Exploret vim omnem dicendi, & vnicuique
 argumento propriam accommodat elocutio-
 nem: præterea contentiones, & affectus vehe-
 mentissimos, & remissiones, & suauitates, &
 delicatos lepores, & pronuntiationis artifi-
 cium dispensat.

Laudabitur ergo Rhetor à partium enu-
 mera-

Nnn

mera-

meratione Rhetorices, & in omnibus absolu-
tus ostendetur.

Primò, si eius inuentio sit fecunda, solers,
ingeniosa, hominum sensibus accommo-
data.

Secundò, si dispositio apta, prudens, cla-
ra.

Tertiò, si elocutio pura, elegans, perspicua,
cultu, venusta, plena, mollis, florida, suavis, in-
citata, grauis, omni denique verborum orna-
tu, & sententiarum grauitate affluens.

Quartò, si pronuntiatio elegans, venusta,
decens.

Quintò, si memoria felix, fitma, diutur-
na.

Sextò, si doceat, scribat, declamet, orat, con-
cionetur, deliberet, legatione fungatur cum
dignitate, dexteritate, facilitate, grauitate, pru-
dentia, felicitate.

Septimò, si in certaminibus eloquentiæ fue-
rit coronatus, ad summum si moueat, persua-
deat, flectat, impellat, in animis hominum
regnet, & dominetur.

Extat præclara laus viri eloquentis apud
Lucanum, in poematio, ad Calphurnium Pi-
sonem v. 43. Item apud Ouidium l. 2. de Pon-
to, Eleg. 5. ad Solanum. Apud Plinium Iunio-
rem l. 2. ep. 3. Apud Senecam in controuersijs
de Crasso Seuero, in præfatione. l. 3. apud Sy-
nesium in Dione.

Anfonius in actione gratiarum ad Gratianum Imperatorem. Pronuntiatio commoda.
Nonnulla complexus est Anfonius ad Gra-
tianum his verbis, *Quis aut dicenda pruden-
tius cogitauit, aut consultius cogitata dispo-
suit, aut disposita maturius expedit?*

Deinde, quis tenor vocis, cum incitata pro-
nuntias, quæ inflexio cum remissa, quæ tem-
peratio cum vtraque dispensas? Quis Orato-
rum læta, iucundius; facunda, cultius; pugnan-
tia, densius, aut densata glomeratus dixit, aut
quod est liberum, cogitauit? Vellem si rerum
natura pateretur, Xenophon Attice in no-
strum æuum venires, tu qui ad Cyri virtutes
exsequendas votum potius, quam historiam
commodasti, cum diceres, non qualis esset, sed
qualis esse deberet. Si nunc in tempora ista
procederes, in nostro Gratiano ceter-
res, quod in Cyro tuo non
videbas, sed opta-
bas.

Laus Poëtae.

Capita.

Legendus est Cornelij Taciti, siue Fabij
Quintiliani dialogus, qui multa habet
pro Poësi, & contra Poësin. Item Sil-
Italic. sub finem lib. 11. Anthol. l. 1. pp. 1. vs. *παι-
νός*. Luciani Genethlacion, apud Statium. Flo-
ridus, l. 3. succif. c. 7. in obirectatores Poëta-
rum.

Poëticè dicitur à Maximo Tyrio, Orat. 28. *Ποῆσις*
*φιλοσοφία τῶν ἰσχυρῶν παλαιῶν, ἢ ἡ ἀρ-
μοניה, ἡμμεσῶν, ἢ ἡ γινώμη μωδολογικῆς.*
*Philosophia tempore vetusta, consonantia mo-
trica, argumento fabulosa.*

Laudatur Poëta, primum si varijs linguis
scribit; Græcè, Latinè, Gallicè, si omnia poe-
matum genera, vt epigrammata, elegias, odas,
comædias, tragedias, satyras heroica.

Secundò, si ingeniosus, acutus, grauis, su-
auis, perspicuus, si seruat in rebus spiritum,
propriètatem & elegantiam in verbis, deco-
rum in actionibus.

Tertiò, si recitat, docet, scribit, mouet, dele-
ctat.

Quartò, si præmij nobilitatus fuerit, di-
gnitate, statua, corona, obsequijs, hymnis, se-
pulchro, & ceteris honoribus, quibus affecti
veteres poëtae leguntur.

Laus Philosophi.

Philosophiæ laudem paucis complecti-
tur M. Tullius, Tuscul. 5. sect. 5. Martia-
nus verò Capella descriptionem habet
Dialecticæ, lib. 4. vbi depingitur acti visu, &
vibrantibus continua mobilitate luminibus,
crinibus tortuosis, sub pallio viperinas insidias
occultans.

Inter Poëtas Claudianus, in consulari Mal-
lij Theodorici, vers. 60. locum pertexuit in-
signem de laude philosophi. Item C. Sidonius
Apollinaris, in Panegyrico Antemij, vers. 18.

Ad has quoque laudationes faces præfe-
runt, qui Philosophorum laudes, & vitas con-
scripserunt, vt Eunapius Sardinus Antistitis
Idolorum filius, Porphyrius, Sotio, Philostratus
Lemnius, Ammonius Ægyptius, Dion
Pythinus, Diogenes Laërtius, & Luciani De-
monax.

In Logico igitur obiter commendabitur
subtilitas in inueniendo, in dicendo perspicui-
tas, in disputando vis.

Laudabitur Physicus, si inuenerit causas, effectus, res, rationes, regiones, & cetera, quibus vitæ civili decus, & utilitas conciliari possit.

Secundò, si res omnes naturales, ecelum, ignem, aerem, aquam, terram, meteora, stirpes, arbores, herbas, animalia, eorumque affectus, figuram, proprietates, lineamenta, staturam complexus fuerit.

Tertiò, si in Physicis mechanicis sit versatus, vt si sabinarius, hydraulicus, aquilegus, fluminum deriuator.

Quartò, si naturali scientia, in medicis, bellicis, politicis, rusticis, nauticis, architectonicis, ludicris, theatris, vtiliter, feliciterque vtar.

Ethici verò partes sunt, de summo bono philosophari, vitia, & virtutes suis coloribus depingere, definire, distinguere, mederi affectibus, mores instituire, saluberrimis præceptis vitam regere.

Laus Medicæ.

Ad laudem Medicinæ in genere præstat legere vitam Galeni, ex Iulio Alexandrino collectam, Andream Tiraq. in commentarijs de nobilitate, Antonium Gueuaram, in epist. ad Doctorem Melgarim Brissonium. Sunt multa Medico cum Physico communia, sed præterea laudatur medicus, si quid inuenerit in medicinæ inquisitione, ratiocinatione, obseruatione.

Secundò, si excellat, rem anatomicam cognoscendo, dispensando medicamenta, prædicendo, medendo, curando, &c.

Laudem, & conditiones *irrisperit*, vide l. 11.

Laus Mathematici.

DE Mathematicis disciplinis dixit Augustinus lib. de ordine: *quas multi sancti nesciunt quidem, & qui etiam sciunt eas, sancti non sunt.* Constat tamen si legitime tractentur, earum dignitatem, & utilitatem permagnam esse. His suffragantur Timæus Platonis, Aristoteles multis in locis, Aicinous in Isagoge ad doctrinam Platonis. Quin Plutarchus commemorabilem sententiam Platonis notat, *ὅτι οὐδὲν ἴσθηται πρὸς τὴν γῆν, ὅτι ἔστιν.*

Laudabitur Mathematicus, si musicam, perspectivam, mechanicam, cosmographiam, geometriam calleat.

Secundò, si in astrologiis sit bene versatus, aliqua inuenerit, docuerit, scripserit.

Tertiò, si cœli motus, astorum cursus, & conuersiones, annos, bisextum, solsticia, eclipses, plenilunia, festos dies, recta ratione indaget, aperiat, explicet.

Quartò, si astronomia feliciter, & vtiliter in vita civili vtar, si non sit Genethiacus, rudiarius, prognosticus, Criticus, Chaldaus.

Quintò, si tempestates futuras, vbertatom, fertilitatem, celebritatem loci prædicat.

Sextò, si Arithmeticam probè teneat, non nihil inuenerit, communicarit, eadem in temporum distributionibus, supputationibus, disciplinis, contractibus, mercunijjs, tributis bene vtar, &c.

Laus Musici.

EXTAT apud Cassiodorum libr. 2. variat. 40. ad Boëtium Patritium præclara laus Musicæ. Item apud Martianum Capellam l. 9.

Laudatur Musicus ab effectis, si musicam inuentis, exemplis, scriptis illustrarit, certarit, in publicis certaminibus coronatus fuerit.

Secundò, si fidicen, citharædus, lyrista, tibicen, Choraula, tubicen.

Tertiò si in sacris, in honestis spectaculis, in prælio, cum laude cantarit.

Si musica memoriam firmarit, studiâ gratiora lenierit, agrestes cicurarit, pietatem, & cultum Dei promouerit, castitatem fuerit tutatus, temperantiæ consuluerit, ad fortitudinem inuitarit, ad prælium animarit, iram fopierit, tristitiæ nubem discusserit, &c.

Laus Theologi.

IN apice scientiarum sedet Theologia, quæ propius solem æternum respicit: vera sapientia, præ cuius luce profanæ scientiæ nihil aliud videatur, quàm marcescentes vanitates, vt appellantur à D. Ambrosio, Hexam. l. 6.

Exemplar laudibus huiusmodi esse poterit, quod habet D. Greg. Nazianz. in oratione funebri S. Basilij, vbi eius sapientiam excellenti stylo commendat. Paucis, & byssinis verbis S. Augustini laudem complexus est Volustanus. *Legi deest, quicquid ab Augustino contigerit ignorari.*

Ab ea sic commendatur Theologus. Primò, si librorum sacrorum, si patrum orthodoxorum

Dei intelligendus Tertull. Expelluntur Mathematici, sicut & Angeli eorum, presumens stellarum nos immutabili arbitrio agi.

rum, & decretorum Ecclesie accuratam cognitionem habeat.

Secundò, si prudenter, piè, feliciter interpretetur, viua voce, scriptis commentarijs, concionibus.

Tertiò, si sublimes quæstiones de Deo, Angelis, & Christianæ religionis mysterijs, quæ ad scholasticam attinent, discretè, subtiliter, sanctè, grauitè enucleat.

Quartò, si Theologiam, quam moralem vocant, de actionibus Christianis licitis, vel illicitis, partim vi iudicij, partim longa lectione fuerit complexus, si in huiusmodi quæstionibus discutendis solers sit, & prudens, &c.

Laus pietatis.

A Scientia ad virtutes transeo. Primum locum obinet pietas, de qua Synesius in libro ad Imperatorem Arcadium, de regno:

Ευσέβεια δὲ πρῶτον ὄψο βεβλήθη, κρητὶς ἀσφάλης ἐστὶν ἐς ἧς ἐστὶν τὸ ἀγαθὸν ἔμπροσθεν.
Hæc basis firma est, cui imperij, & vitæ priuatæ simulachrum insistit.

Pietatis partes enumerata.

Vt est autem cultus erga Deum, huius partes sunt amor Dei, timor, & honor, restatus: fide, spe, charitate, & officijs iustitiæ Christianæ.

Secundò, hæreseos odium, zelus propagandæ religionis Christianæ.

Tertiò, preces, supplicationes, orationes religiosæ, cum frequentia, constantia, perseuerantia, vehementia, seruaore, ardore.

Quartò, grati animi significatio erga Deum, votiuua, vel libera, corporis. voluntaria afflictatio, castitas, paupertas, obedientia, peregrinatio religiosâ, honores Ecclesiasticis habitibus, librorum factorum, templorum, imaginum cultus, &c.

Aufon. in actione gratiarum ad Imperatorem Gratianum.

Nonnulla attingit Aufonius ad Gratianum, Nullum quidem diem ab adolescentia tua, nisi adorato Dei numine, & voti reus, & illicò absolutus egisti, lotis manibus, mente pura, immaculabili conscientia, & quod in paucis est, cogitatione sincera (indè castitas Imperatoris) Operto conclaui tui, non sanctior ara Vestalis, non Pontificis cubile castius, nec puluinar flaminis tam pudicum.

Addit de modestia. Cuius vnquam egressus auspiciator fuit, aut incessus modestior, aut habitudo cohibitor, aut familiaris habitus condécenciator.

Laus prudentie.

Prudentia quæ à Synesio ἀπιστὸν ἀριστὸν βασιλικὴν πρῶτα dicitur, ab Aristotele definitur, ἐστὶν μετὰ λόγῳ ἀλοιδόσι, κατὰ ἀγαθὰ ἀνδραγαθία, & κατὰ πρακτικὴν. Habitus cum recta ratione, in bonis, maliq̃ actiuus.

Laudabuntur in prudente octo virtutes administræ prudentiæ, memoria, intelligentia, docilitas, solertia, ratio, prouidentia, circumspectio, cautio.

Memoria, est cognitio rerum præteritarum.

Intelligentia præsentium.

Docilitas notitia per institutionem comparata.

Solertia, quæ est ingenij in inueniendò, & conijciendò sagacitas.

Ratio, quæ argumentatione, & ratiocinatione concluditur.

Prouidentia, est ipsa dispositio rerum ad finem consequendum idonearum.

Circumspectio, est ad circumstantias rei ipsius, de qua agitur, attentio.

Cautio denique, molitio quædam mentis, aduersus ea, quæ sese obijciunt, impedimentata.

Et hæc de ipsâ virtute considerantur.

Quod verò ad obiecta pertinet, vel est in rebus priuatis, circa coniugem, sobolem, fortunam, rei familiaris administrationem, in venditionibus, emptionibus, commutationibus, locationibus, ære alieno dissoluendò, diuitijs conferuandis.

Vel in publicis extra bellum, in legibus ferendis, non ferendis, abrogandis, seditionibus comprimidis, conferuandis ciuitatibus, reconciliandis, tributis, vœtigalibus, iudicijis disponendis.

In militia, in bellis suscipiendis, non suscipiendis, tempore, loco, rei gerendæ modo, captandis, occultandis suis consilijs, hostilibus detegendis, eludendis, militibus deligendis, exercendis, animandis, parandis armis, vasis, machinis, impedimentis, classibus, commeatibus, stipendijs, acie instruenda, pugna pugnanda, victoria moderanda. Attingit nonnulla Plinius in Traiano.

Hoc veri Principis at que etiam Consulis reconciliare amulas ciuitates, tumentesque Populos non Imperio magis, quam ratione compes-

Octo virtutes in prudentia committuntur diligenter notanda.

compescere. Intereedere iniquitatibus magistratum, infectumque reddere quicquid fieri non oportuit. Postremo velocissimi lyderis instar, omnia inuisere, omnia audire, & vnde cumque in uocatum statim velut numen adesse. Talia esse crediderim; quæ ipse mundi parës temperat nutu, si quando oculos dimisit in terras, & facta mortalium: inter diuina opera numerare dignatus est, quibus nunc per te liber, solutusque cælo tantum vacat, postquam te dedidit, qui erga hominum genus vice sua fungeris: fungeris enim, sufficisque mandatis, cum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude condonatur.

Laus actionum, & laboris, in tuenda republ.

Latinus Pacatus in panegyri Constantini.
Latinus Pacatus: virum egregijs districtum negotijs sic effert laudibus. Gaudet profecto diuina perpetuo moru, & iugis agitatione se. vegetat aternitas, & quicquid homines vocamus laborem, vestra natura est, vt indefessa vertigo cælum rotat, vt maria æstibus inquieta sunt, & stare sol nescit, ita tu Imperator continuatis negotijs, & in se quodam orbe redeuntibus semper exercitus es.

Laus Iustitiæ.

Iust. facies aurea.
Magna imprimis iustitiæ veneratio, nec immerito βαμδὸς, ἀψήσται δὲ χρυσεῖα, monet Argentarius Anthol. l. 4. cuius faciem auream, & aureos oculos fecit Pindarus apud Athenæum lib. 12.

Iustitia: ancomiti.
Hæc certè, (vt ait Cyprianus, l. 12. de abusionibus) est pax populorum, tu tamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, serenitas maris, terræ fecunditas, solatium pauperum, de cuius laude scripsit Libanius Oratione singulari, & præclara habet Tull. lib. 2. Officiorum scct. 32 & 40.

Est autem virtus vnicuique suâ tribuens, quæ in tres partes diuiditur: Vna naturalis est, quam ab ipsa natura accepimus; altera legitima, quæ est ex constitutione Principis, aut populi autoritate sancita; tertia posita est in consuetudine, quæ ius continet, sine lege propter antiquitatis obseruantiam vsitatum.

Iustitia: partes & laudatio: mis capitis.
Iustitia naturalis in sex quoque partes distribuitur: Prima est religio, iustitia erga Deum; & vis quædam menti insita, quæ Dei metu, & sacrorum ceremonijs hominem regit.

Δικαιοσύνης τὸ κάλλιστον ἐστὶ τῆ πρός θεοῦ ἐνοσίχθων, inquit Porphyrius, lib. de abstinentia à carnibus.

Secunda pietas, Iustitia, quæ Deo, patriæ, parentibus, amicis, affinis, diligens cultus, ac debita redditus obseruantia, & charitas.

Tertia, gratia officiorum bonorum, amicitiarum memoria, & remuneratio.

Quarta, vindicatio, quæ iustitiæ vim, aut contumeliam defendendo propulsat, aut in scelestis animaduertit.

Quinta, obseruantia, & veneratio maiorum, vt sacerdotum, & senum.

Sexta, veritas, in dictis, simplicitas, & fides. Partes iustitiæ sunt, maximè eius, quæ in vindicando, & defendendo posita est, iustos & insontes tueri, iniustos, & noxios persequi: accusando, deferendo; cognoscendo, inquirendo, damnando, supplicijs afficiendo: Acta, contractus, leges, decreta publica, pacta iusta sancire, & sancita defendere, iniusta rescindere, antiquare, abrogare, scelus iniustum tollere, res, & fortunas legitimis dominis reddere, nummos adulterinos tollere, mensuras, & pondera æquare, iustam distributionem facere, dignis digna tribuere, fidem seruare patriæ, principi, magistratibus, populis, ciuibus, externis, domesticis, hostibus, gratiam beneficis referre.

Laus fortitudinis.

Fortitudo murus est Semiramidis. quæ vita aduersus tot impendentes malorum procellas munitur.

Duris, ut illex tunsâ bipennibus. Nigra ferax frondis in Algido, Per damna, per cades ab ipso, Ducit opes, animumque ferro.

Et hoc putat esse pati, quod κατὰ τὴν φύσιν *Pati quid?* ἢ ἰσχυροτάτην, vt ait Nazianzenus in tetralichis.

Est autem virtus, quæ res mortiferas, & ἀναγκαστικὰ, mortemque ipsam contemnimus.

Fortitudinis quatuor sunt species, quarum splendor est maximus, magnanimitas, fiducia, patientia, perseverantia.

Magnanimitas est exaggerata animi quædam moderatio, qua res magnas & aggredimur, & administramus.

Fiducia est, per quam magnis, & honestis rebus.

rebus animus multum in se latere praesidij, Deo semper auspice existimat.

Patientia est rerum aduersarum honestatis causa, perpressio voluntaria, & diuturna.

Perseuerantia est continuus vitae tenor in rebus honestis, & magnis.

Partes igitur fortitudinis sunt, moderatio in vtraque fortuna; aggressio rerum periculosa, vt hostium, latronum, ferarum, incendionum, &c. defensio urbium, armorum, vexillorum, &c. tolerantia animi molestiae, dolorum corporis, mediae, sitis, morbi, laboris, algoris, vulnerum, verberum, tormentorum, ignium, paupertatis, ignominiae, naufragiorum, &c.

Laus Temperantiae.

Franum porra aureum temperantia, quae *ἢ τὴν ἀδύνασιν πολυφάνειαν πρὸς τὴν νήφουσαν νόον.* Est enim rationis in libidinem, atque in alios non rectos, animi impetus, firma, ac moderata dominatio.

Temperantiae partes tres sunt, continentia, clementia, & modestia.

Continentia est, qua ratione, & consilio continentur cupiditates.

Clementia, lenitas in puniendo.

Modestia est pudor honestus, & in honoribus moderatio.

Huius igitur munus est, frangere cupiditates, maxime venerem, linguam, gulam, itam: frugalitatem, & sobrietatem exercere in cibo, potuque, abstinentiam à cupedijs, & opiparis condimentis, alios praeterea ad temperantiam incitare verbis, exemplo, legislatione, interdico, frui temperantia commodis, flore, & integritate corporis, suauitate castimoniae, declinare prauas consuetudines, libros obscenos, cantiones, imagines, spectacula impudica, integrum castimoniae florem tueri, studio literarum, labore corporis, abstinentia, siti, inedia, modesto vestitu, fuga, & latebris.

Nonnulla assequutus est Latinus Pacatus, insignis orator, in Panegyrico Theodosij.

An quis ferret moleste, ad Principis senis modum coereeri? aut subtractum doleret sibi de priuata luxuria, cum videret Imperatorem rerum potentem, terrarum, hominumque dominum, patre, contentaque viuentem, modico, & castrensi cibo ieiunia longa solantem? Ad haec aulam omnem Spartanis gymnasijs duriores, laboris, patientiae, fru-

galitatis exemplis abundantem neminem inueniri, qui auderet ad penum regium flagitare, remotorum litorum piscem, peregrini actus volucrem, alieni temporis florem, & caetera plane egregia.

Tandem addit: Tuz, Imperator, epulae mensis communibus parciores locorum, ac temporum fructibus instruantur. Hinc certum in omnes luxuriae pudor, parcimoniae cultus inoleuit, & quiescentibus legum sumptuariarum minis, subit quandoque priuatum sui poenitentia.

Laus Clementiae.

Clementia Dei natura est, virtus vna ex *Clementia Dei natura.* omnibus maxime amabilis, in cuius commendationem extat preclara Theodisij oratio, de humanitate Theodosij Imperatoris, habita in Senatu.

Nonnulla item attingit Chrysof. in orat. Flauiani, homil. 20. ad populum Antiochenum.

Multa quoque, & praecleara habet Claudianus in Panegyri Manlij Theodotici, iuxta vers. 210.

Sed quis artifex laudem clementiae melius tyrones docebit quam M. Tullius orat. pro M. Marcell. nu. 8.

Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes, sed tamen ea vicisti, quae & naturam, & conditionem, vt vinci possent, habebant.

Nulla est enim tanta vis, tanta copia, quae non ferro, ac viribus debilitari, frangi que possit. Verum animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute praestantem, non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem: haec qui facit, non ego cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico.

Hanc eandem virtutem egregie laudat Aristides in panegyrico Marci Aurelij. Antonini vbi ait;

Ἡμερότητι, καὶ ἐπιεικείᾳ διέννοχον ἀπάντων βασιλείων. ὥστε μικρὸν ἢ οἷα πατρὸς, μικρὸν δὲ οἷα ποιμὴν τῶν ἄλλων εἶπειν ἄνται.

Laud Liberalitatis.

Liberali-
tas.

Liberalitatis, & magnificentie splendor est maximus: est enim, ut verbis Nicete v. τὰ γὰρ ἐλεῖσις ἔβουον καὶ δαίμονα φιλοδοξίᾳ. Laudatur autem ab effectis, in quibus considerantur & ea, quae erogantur, & ij, in quos erogantur. Elucet igitur magnificentia in vrbibus condendis, reparandis, in aquarum, fluminum, lacuum derivationibus, expurgationibus, in templis, monasterijs, xenodochijs, scholis, gymnasijs extruendis, theatris, amphiteatris, circis, vjs publicis muniendis, stemendis, incidendis, in pontibus, arcibus, turribus, vallis, mcnibus, aggeribus, in porticibus, balneis, thermis, viuarijs, hortis, bibliothecis, in ararijs, portibus, naualibus, horreis, cellis, aquae ductibus, puteis; in armis, machinis, vestimentis, pompis, ludis, nuptijs, conuiujs, in quibus nimis plerumque munifici sunt homines.

In sepulchris, aris, baptisterijs, sacra suppellectile, imaginibus, picturis, obeliscis, colossis. Liberalitas non aequae sumptum facit ac magnificentia: liberalitatis tamen est dare alimenta, agros, domos, pecunias, vestes stragulas, libros, vasa, vestigalia, redditus, decimas, primitias, priuilegia varia, religiosis, pauperibus, orphanis, amicis, hostibus, exulibus, ca-

Humilitas
ab uno
Ethnico-
rum An-
tisthene
habita est
pro sum-
mo bono.

ptiujs, viris litteratis. **Humilitatem** Rhetores, & Philosophi praeceperunt; quanquam Theodoretus in oratione de fine & iudicio refert Antisthenem summum bonum posuisse in ἀνυψία, quo nomine recte designatur humilis.

Huius partes sunt sacerdotia, dignitates, regna, imperia, vestitus honorificos, triumphos, trophaea, statuas, imagines, titulos, elogia magnifica negligere, honores declinare, quod multi fecerunt latebris, fuga, morbi praetextu, mutilatione. Item de se demissè sentire, loqui, ad seruilia munia se abijcere.

Et haec de laudibus personae secundum virtutes animi, & corporis satis.

Humili-
tatis par-
tes.

Vituperatio ex contrarijs, vt apparet, locis petitur, nec alijs, aut plenioribus indiget praecipis. Tantum illud prudentes oratores obseruant, vt ad vituperandum necessitate potius ducti, quam sua natura incitati videantur. Deinde, vt à maledictis triuialibus abstineant: Tertio vt nihil conuitorum temerè effundant, sed quicquid dixerint, certis addicant rationibus.

Nam improbum, & perfidum, & impium, & caetera id genus aliquem dicere, nihil verò demonstrare, rixari est, muliercularum, aut puerorum more, quod rectè norauit Demosthenes Olynthiaca secunda, τὸ μὲν ἐπιόχοι καὶ ἀπειτοὶ χαλεπὸν ἀνοτῆ τὰ πεπραγμένα δεκνύουσι, λυδοβίαρ ἐὶ αἱ τὶς ἀνφισακένηρ δικάωσι. τῆ δὲ πάντ' ὄσα πῶν οτ' ἐπραξέδνηται, ἐφ' ἅπαντα τοῖς ἐλέγετο, καὶ βραχέως λόγῳ συμβάλλει δειδῶναι. καὶ δοῖν ἔνεκα ἡ γέμμαι συμπερὶ εἰρηδοῖα. Nunc quoniam hoc ipso loco nobilissimi Rhetores tradunt Panegyricarum, nuptialium, natalitiarum denique orationum methodum, hanc ex Dionisio Halicarnassi. subijciam.

A R S PANEGTRICORVM,
Nuptialium, & natalitiarum
Orationum.

Ex Dionysio Halicarnassensi, De Panegyri.

Graeci incipiunt τὰ πανηγυρῖς ἔορμα, ἢ καὶ quae quoniam nihil ad elegantiam faciunt, omittunt; ea tantum indicantes, quae signanter in auctore dicta fuerint.

Oeconomia, & distributio.
C A P V T VIII.

In praefatione ostendit, quid sit panegyris, Panegyri- & quae eius inuentio. Ait esse, ἔορμα καὶ quid? δῶρον θεῷ, εἰς ἀνάπαυσιν ἢ περὶ τὸν ὄλου μεζόνων παραδιδόμεν. Propriè aut Panegyres dici celebres cōuētus, & ludos, quocumque orationum hinc γέφυρα, καὶ ψυχαγωγία. Addit Athenis metho- letas, & Musicos, μυσῶν καὶ ἀπόλλωνος. ὅπα δὲ ornare Panegyres, sed maximè viros doctos, & eloquentes: deinde ad praecipia delabitur.

Primo, Dij panegyris praesides laudandi, & hoc est, inquit, προσωπιόν τινος ἡ γῆς προκείμενον, τὸ λόγῳ, sed istae falforum numinum laudationes longè à Christianis exulent, qui speciosissima in Deo, & sanctis nacti sunt argumenta. Plenus est autem Aristides harum laudationum exemplis, è quibus imi-

tatio.

tatio ad sanctiora argumenta traduci poterit.

Secundò, De vrbis laudibus in istis veterum panegyricis tractabatur. Quomodo autem vrbis laudanda sit, hoc inferius doceo plenius.

Tertiò, De certamine, & ludis dicebatur, cuius laudationis capita sunt. Ortus, comparatio cum alijs certaminibus, tempus certaminis, seu anni tempestas, qua celebratur. Variæ eius species, Coronæ victoribus tributæ, vt quercus, oliua, laurus, pinus.

Quintò, Laudantur principes, & panegyris auctores.

Sextò, Elocutio panegyricorum non debet esse *μονοτ ὀπας*, sed *επιλη. & περιγενη*, & valde figurata, in qua sint *διερμεινα* distributiones, ac *παραβολαι & συγκρισεις*.

De Panegyri sic Antimachus.

Ex versione Antimachi emendata.

Panegyris, solennis scilicet quinquennialium ludorum celebritas, siue conuentus, est inuentum, & donum Deorum, ad requiem maiorum rerum, quæ ad vitam attinent, tradita (sicuti quodam in loco, inquit Plato) cum Divi humanum genus ad laborem natum miserati essent. Coacti autem fuerunt à sapientissimis hominibus conuentus, & à civitatibus publicè communi decreto, ad reficiendos, recreandosq;ue animos, ac ad oblectationem, atque solatium spectantium constituti. Tributus verò ad hos mutuo celebrandos est à diuitibus suppeditandarum quidem pecuniarum sumptus, à principibus circa hoc ornatus ad magnificentiam apparatus, rerumq;ue ad id commodarum opulentia. Panegyrim athleta corporum robore ornant plurimum: & musarum, ac Apollinis affectatores musica, qua sunt ex culti. At virum, qui in literarum, & eloquentiæ studijs versatus fuerit, ac vniuersum vitæ tempus in eis consumpserit, atque contruxerit, in ornanda panegyri ita sese gerere oportet, ac tanto inniti artificio, vti eius oratio à vulgari dicendi ratione abhorreat.

Age igitur, ô Echeocrates, ad hoc tanquam duces vitæ nequaquam tritæ, nec à multis tentatæ facti, explicemus tibi ea, quæ olim à nostris sapientiæ Parentibus nobis tradita accepimus: illi verò, & illorum etiam superiores, à Mercurio, & à Musis habuisse dixerunt:

non secus ac Aleræus pastor ab eisdem in Panegyris Helicone poësim est consecutus. Age itaque cum huiusmodi arte orationes sequeere. Deus etenim vniuersæ, quæcunque sit, panegyris aliquo modo præses, & eiusmodi est nominis: vt, Olympiorum, Olympius Iupiter eius autem quod in Pythijs sit certaminis, Apollo. Principium igitur huiusmodi orationis, quæcumque fuerit, laus Dei nobis sit, tanquam vultus, seu persona quædam splendida in sermonis initio posita, atque constituta. Laudandi autem exordium, ab ijs, quæ Deo insunt, ei que attribuuntur, prout res copiam suppeditant, sumes. Siquidem Iupiter fuerit, adducendum erit, deorum Regem, rerumque omnium opificem esse: Si verò Apollo, multes inuentorem extitisse, & eundem esse cum Sole: Solem autem omnium omnibus bonorum auctorem. Præterea si Hercules erit, Iouis esse filium: & ea quæ mortalium vitæ præbuit, connumerabis. Et locus sermè complebitur ex ijs, quæ qui libet aut inuenerit, aut hominibus tradiderit. Vtum hæc breuibus narrabis: ne præcedens oratio sequenti maior euadere videatur.

Deinceps vrbis laudes, in qua publicus conuentus celebratur, vel à situ, vel ab ipsius ortu, recensere oportebit, in quo sane, qui Deus, aut heros eius conditor extiterit, aut si aliquid habebis, quod deo in medium possis afferre: si quid videlicet ab eo, vrbis præclarum, vel bello, vel pace gestum fuerit, commemorabis. Congruet etiam de magnitudine, si ampla, vel parua sit, aliquid dicere: quòd pulchritudine excellit, quod licet parua, potentia tamen cum amplissimis est adæquata. Deinde quæcunque ad templorum, aut in his additamentorum, seu donatorum, publicarum, privatorumque ædificiorum ornamentum attinent, non erunt silentio prætereunda: quemadmodum Herodotus quodam in loco, quinque, & sex tabulatoꝝ ædificia Babyloni esse dicit. Si fluuius sit magnus, si purus, & nitidus, vel regionem incolentibus utilis. Si itidem aliqua fuerit fabula, quæ de ciuitate prædicetur. Hoc pacto multum suauitatis, plurimum leporis, atque dulcedinis habebit oratio. Ad hæc de ipso certamine dicendum erit, quodnam habuerit initium, quæ ipsius fuerit constitutio, vel quam ob causam positum, dedicatumque sit. Si aliqua sit fabula, vel aliquid aliud præscum, horum nihil erit omittendum. Ad id verò cum

Sol auctor bonorum.

vrbis laus.

venit

veneris, non erit locus simpliciter transeundi: sed cum alijs certaminibus oportebit hoc comparare. Nam id tibi suppeditabit dicendi copiam. Et hoc modo augebis orationem, vt ab anni partibus comparans. Si quidem veris tempore agatur, explicandum erit agi in maxima temperie caloris, & frigoris: si in hieme, in validissimo, atque acerrimo (vt quispiam dixerit) tempore celebrari: si in æstate, ad exercitationem, contemplationemque spectatorum constitutum esse, & voluntatis indicium, atque probationem existere, & deficientibus athletis spectatores decettare debere. Poteris etiam autumnum à fructuum collectione, seu conseruatione, non parum laudare: & ab eo quod iam homines à laboribus cessent, atque quiescant. Deinde considerandum erit, quomodo sint disposita certamina. Etenim si musicum, & gymnicum sit, planè perfectum esse, in eoque nihil deesse, & sine aliquo defectu, corporum robore, vocum concetu, ac reliquis musicæ partibus temperatum, existere. Si autem gymnicum sit, musicam tãquam animum mollientem, atque effeminantem abdicasse, corporum verò robur samplisse, atque retinuisse: & sollicitudinis, & angoris modum ad fortitudinem, qua in bellis opus est, comparandam conferre plurimum.

Coronam præterea, quæcunque sit, ne silentio negligenter prætereas. Non enim cum in hac re peragenda versaberis, tibi laudes decurrunt. Nam si quercum laudare contigerit, eam Ioui sacram dices, & primum, atque antiquissimum fuisse hominibus cibum, & nequaquam mutam, aut elinguem: quippe qua in Dodona si aliquando locuta. Si autem oliua fuerit celebrando, Palladi dicatam, laborum medelam, ex hac planta antiquos crexisse, de dicasseque trophaea; hanc arborem esse signum, & notam victoriæ; Pallademque, cum superasset Neptunum, hac prima coronatam fuisse differes: & tandem certantibus esse familiarissimam: athletarum enim certamina per oleum conficiuntur: nec non orationi sociam existere, eique multum suffragari, qua pubertati conuentus exornantur. Laurum quoque pari ratione laudibus efferes, dum Apollini sacram, plantamque vatibus dedicatam dices: in qua planè laudanda, si Daphnes fabulam attingere volueris, non vtique alienum, nec absurdum videbitur. Similiter etiam, si quid aliud affuerit, vt Cereis fructus: vel pius, circa vnumquodque istorum te poteris

diffundere. Nec illud erit extra magnificentiam, & gloriam, si certaminis coronam cum reliquorum certaminum coronis comparandam duxeris.

Regis verò laus, à te veluti totius orationis fastigium, inducatur, apponaturque; & quod verè omnium certaminum præles, qui pacem tuetur, propter quam certamina perfici queunt. Nonnulli etiam illos, qui ludos disponunt, laudibus prosequuti sunt: siquidem hi gloria insignes sint, quod alijs antè in rebus vtilis fuerint, at in his splendidissimi, atque ornatissimi reperti sint. Si verò nulla habeas antiquorum, quæ in medium polsis afferre, explicandum erit principium gloriæ, quæ ad patriam pertineat, esse maximum, & Græcorum generi maximè innatum. Reliqua elocutio sit, vt vniuscuiusque natura, & voluntas postulat.

Verum si in dicendo præstare oportet, atque antecellere, (vt quod sentio dicam ingenue) nunquam auctor fuerim, vti eiusmodi elocutio sit vnius tantummodi, sed varia simul, & mista: & alia sint simplicitate excurrentia, alia oppositis, & isocolis Isocratis respondentia, alia autem distributionibus expressa.

Scio enim nostratis chori ducem, & præfultorem hanc viam, vel in pluribus (vt ita dicam) sectatum fuisse: nisi quidpiam in aliquo præcipuo genere scribere proposuisset. Cuiusque autem formæ dicendi, materia videtur facultatem præbere. Verum ijs, quæ excogitaueris, oportet etiam consequentem, & congruam elocutionem inducere: quemadmodum narrationes, & aliquid fabulæ habentia, simplici, & non fucata oratione opus est explicare. Quæcunque autem de Regibus, vel de Dijs optimis maximis litterarum monumentis mandare volueris, ac cum venustate, sententiarum gravitate, & maiestate verborum dicenda erunt.

Quæ verò ad collationes, siue similitudines, nec non ad comparationes pertinent, vrbano sermone complecteris: nisi quispiam ad hoc, dignum aliquod orationis genus in omnibus præbuerit.

Illud tamen, quod prædictum est, habet plus ostentationis, & maiorem affert delectationem, atque voluptatem.

N. N.

Antimachus. Frigidè autem hic Antimachus

000

Regis laus
panegyris
fastigium.

vel si fide non careat, Est in Graeco οἱ οἱ δι' ἡμῶν καὶ ἡμῶν ἡ πίστις.

Deinde ἐπορεύσῃς δὲ πρὸς τὸν πατέρα τῆς νύμφης, ex quo apparet ἰσοψησῶν non refetri ad πίστις, puto legendum cum Sylburgio πιστῶν, nam pinus, vt restatur Archias, praeemium quoque fuit eorum certaminum.

Præcepta de oratione Nuptiali.

Ex Dionysio Halicarnassensi.

Similia sermō habet Menander Rhetor

Περὶ ἐπιθάλμου.

Oeconomia.

CAPVT IX.

Exordium officiosum ad amicum, in quo ad significandam gratulationem suam vsus est verbis, συγχαίρουμι, καὶ ἀναελαχθεύουμι Bacchari dicuntur οἱ ποιητῆς, καὶ ῥητόρων ἐπιθάλμου ἰώντες. Staius in epith. stellæ,

Multumque pares bacchamur ad aras.

Primum argumentum, à Dijs (inquit) inuētoribus ducetur. Christiani tanto vberius habent hoc argumentum, quanto Dei nuptiarū auctoris maiestas, laruas omnes falsorum numinum obfcurat.

Secundum argumentū, à natura, ipsiusq; vi, & in rebus omnibus prognerandis fecunditate, qui locus à Statio per textus est in epith. Stellæ, versu 182. Ἄλλ' ἂν ἴδωσιν τὸ χάρις ἐπιθάλμου ὑποτῆτος εὐφροσύνης γάμου. Menander Rhet.

Tertium argumentum, honestas nuptiarum.

Quartum, effectus, quadam species immortalitatis. τὸ ἀνθρώπειον ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν γάμων γένοιτο ἀθάνατον.

Quintum argum. varia adiuncta, & utilitates, quæ ex castis nuptijs proueniunt. Temperantia ex vagis thoris coercitis. Affectus prolixior erga patriam, ob maius vinculum necessitudinis. Miseria humanæ tolerabiliores ex societate. Voluptates ex eodem contubernio iucundiores. Propagatio familiarum, pagorum, urbium, affinitates, & amicitia, vbi exempla felicitum connubiorum afferenda.

Epithalamii seu Nuptialis orationis præcepta

Nuptiarum fructus, seu Matrimonium

Sexta pars, votum pro felicitate nuptiarum, & coniugum concordia. Omen, & prælagiū de liberis futuris, ac eorum honesta educatione. Filij patrum ἰουδαῖοι καὶ ἰουδαῖοι. Exempla de claritate filiorum, & eorum gloria in parentes redundante erunt proferenda.

Septima pars, laus coniugum, quæ præcipua est totius operis, & in nobilium panegyricis cæteris præponenda. Afferuntur laudationis istius capita, de quibus supra dictum est liquidius.

Octauum, Vaticinium de excellentia filiorum. Character autem huius orationis debet esse simplici cura limatus ἀφελὸς & Xenophonæus.

Sic igitur ille.

Mihi profecto iucundum admodum fuisset, tuis non solum adesse, sed interesse nuptijs, ὃ carissimum caput: quo tecum simul chorum ducerem, tecum baccharer, & paulo post conficiendum matrimonium iterum, atque iterum laudibus extollerem, Hymenæique (quem in nuptijs dici par est) canerem. Verum cum vinculum hoc, quod ad litterarum studia, ad presentemque eruditionem atinet, nos inuicem separet, absit enim vt mente, affectu, & cogitationibus, quæ ad animorum coniunctionem spectant, vnquam seu iugamur sicireo habeas hoc à me tāquam aliquod munus, ad vsum, atque ornamentum nuptiarum, vt nec expers, nec ignarus sis eorum, quæ de his dici consueverunt: seu tu id apud te ipsum seruare, siue alicui tanquam symbolum ad promerendam gratiam conferre volueris, forte igitur & tu iam à iuuentutis initio huiusmodi orationem prolustasti, dum primam apud me Rhetoricorum viam ingressus, tum cæteris conscribendis, componendisque rhetoricis exercitationibus operam nauares, tum etiam ea quæ quaestiones vocantur, & ex his ea, quæ ad orationem de nuptijs pertinent, & cohortationem ad eiusmodi res studiosè admodum persequeris. In illis enim, quæ præcipua sunt, hanc etiam imprimis materiam iuuenes ad scribendum desigunt, an sit vxor ducenda. Oratio autem, quam nunc in manibus habemus, in eiusmodi locutionum genere versatur: nec ab ijs, quibus in quaestionibus Deorum vti consueuimus, distendere videtur: quod hi scilicet inuenere, ostendereque hominibus nuptias. Iupiter enim, & Iuno, primi coniungentes, & copulan-

*Iupiter Da-
iur.
luno in qua*
lantes. Proinde hic quidem omnium pater
vocalur; illa vero, iuga nūcupatur, quod ma-
rito fœminam coniungat: & ab istis dijs reli-
quorum Deorum, qui in nuptijs celebratur,
ac nuptiales, nataleq; appellantur, cœtus in
mortalium vitam prodijt. Et nuptiæ sunt in
caussa, vt Dij isti ita nominentur, colantur,
maximoque in honore habeantur. Nam ab-
que nuptijs, neque horum Deorum cultus
celebrationeq; ad homines pertuenissent.
Deinceps orationem de natura oportet indu-
cere, quod hoc ipse est opus, generare sei-
licet, concipere, & partum ferre. Idque per
omnia ipsius opera, & animalia, & plantas
transire.

*Nuptiarum
laus.*

*Matrimo-
ny honesti-
tatis &
fructus.*

Adducemus postea differentiam, quæ est
in hominum cœtu, atq; Societate. quod alia
sanè imprudenter, & temere miscetur, homo
autem ordinem quandam matrimonij, &
institutum inuenit, non vt gregatim ferarum
more lasciuire cœcedat, sed qui duorum ma-
ximè commodorum coniunctionem, societa-
temq; per vniuersam vitam excoitauerit. In
qua placere commemoranda attinges, a fe-
ra, agrestique, ac erraticæ vitæ discessisse, & ad
humanum, mansuetum, ordinatumq; victum
per matrimonium deductos fuisse. Et ho-
minū genus cum mortale sit, ex matrimonij
coniunctione, atque Societate, propter cœri-
uationis leriem, immortale effectum fuis-
se. Nam susceptione posterorum, velu-
ti lumen accenditur: quod & posteritati per
generationem hominis permanet, ac nunquā
extinguitur. Ex hoc vtiq; solum opti-
mum, non pecuniarum, aut possessionum, sed
ipius naturæ, & generis, non iniuria quispiā
dixerit. Scrutaberis, & quæ res præterea post
hæc, quot bona eis contingat, qui vxores du-
cunt. Primum quidem, ad gloriæ existimatio-
nem, Nam temperantiæ fructū, quæ nimirū
optima virtutis est pars, statim ab ipsis nup-
tjjs assequi incipiunt. Matrimonium enim,
continuo temperantes homines reddit: quo-
nam ij, qui ad id sese contulere, ab illegiti-
mo, inordinatoque coitu liberati, ad solam
propriam vxorem respicere videntur. Ex hoc
namq; homines honoratiores euadunt, fide-
liores, beneuolentioresque omnibus in re-
bus erga patrias cœsentur: eo quod suos ipso-
rum liberos, tanquam obsides, patrijs dede-
rint: propter quos in primis necessarium est,
vt in consilium adhibeantur, recipiaturq; Ad
dolores etiam, & difficilia quæ sunt in vita,

nuptiæ sunt vtilissimæ: quippe quæ hæc tan-
quā onera reddant leuiora, cum molestiarum
omniū vxores faciamus participes, & ex so-
cietate, & communicatione non minimam
capiamus consolationē. Hinc ea, quæ suauia,
iucunda sunt, necesse est vt videantur iucun-
diora: cum ipsi non nosmetipsis tantum læ-
temur, sed filios, vxores, aliosq; consangui-
neos habeamus, quibuscum hæc communice-
mus, qui profecto hæc nobiscum celebrent,
nobiscum gaudeant, ac lætitia simul efferan-
tur. Hac de causa dies festi, solemnes celebri-
tates, ludi, conuentus publici, iucundiores
sunt: quia inter multos sunt, & cum multis
communicantur. Ex qua nimirum re affinita-
tes augeri necesse est.

Addes etiam, quod ex hoc primum habita-
tiones, domusque sunt ædificatæ, & edificia cœ-
iuncta, postea pagi, vicij, facti, & deinde ci-
uitates constitutæ. Ex matrimonio vero quæ
plurimorum cognitio, & cum externis homi-
nibus affinitas, cognitioque est cœsecuta. Ad
quod comprobandum, apponendæ erunt, &
commemorandæ celebres, & gloriôsæ nup-
tiæ, vel antiquæ: & bona, quæ propterea ho-
minibus prouenere, explicanda: & difficilia,
atque molesta fere omnia matrimonio pepel-
li, nec non fugari, demonstrandum, & quo
pacto Menelaus propter nuptias Helenæ im-
mortalitatis factus sit, & Peleus ob Thetidis
matrimonium, & Admētus propter Alcestim
fatalem mortem euitauerit.

Vbi autem de his satis dictum fuerit, præ-
cibus, quæ bonorum petitionē pro nuptijs,
ac susceptione liberorum habeat, vteris. Præ-
terea tibi erit effingenda malorum auersio velu-
ti prædicenti qualis vita sit futura cum li-
beris, & quod eorum chorus, si cœtingat, erit
inspicienti iucundissimus, & quod rursus in-
staurabitur quodammodo, & vna cū proprijs
liberis iterum adolescet. Tum etiā memo-
rare oportebit ea, quæ & ipse aliquando in iu-
uentute gesserit. Suavis enim, & iucunda eo-
rum, quæ in pueritia nostra fecerimus, recor-
datio: nec aliud est, quod nos rursus faciat re-
uiuiscere. Si verò quispiā suam ipsius imagi-
nem inanimatā inspiciens delectatur, quādo
hanc non inanimem, verum expressam, vinā,
& spirantem intueretur, & non vnam, sed mul-
tas, (si ita contingat) quanto magis lætari de-
bebit: hinc rursus discedendū, & attingendæ
sunt, atq; commemorandæ aliqua historiæ, in
quibus sunt, quotquot mortales propter
libe-

beros floruerint, & propulsatis atque auer-
sis malis, felices, fortunatique euaserint, vt
Anchisæ, Aeneæ opera, contigit. Opus est
etiam personas illorum, qui matrimonio con-
iunguntur, nequaquam silentio præterire, sed
harum quoque laudes in medium afferre. A-
liquando igitur hac dicendi forma in princi-
pio, aliquando in fine utendum est. Si enim
personæ fuerint gloria admodum celebres, in
principio, si minus insignes, hæc erunt sub-
denda, & ultimo loco recensenda. Laus autē,
ea quæ in laudationibus sunt, continebit, &
loci iidem ipsi erūt, à patria, à genere, à natu-
ra, ab educatione; & quod æquales, similes,
certique ambo sunt. Sumes itidem laudandi
argumentum ab ipsorum parentibus, atque
maioribus: qui profectò si ex eadem sunt pa-
tria: quod iam diu familiares, atque peculiare
ex loco sint: si autem ex diuersis, quod à Dijs
optimis maximè in hac societatem coacti
fuerint: item si ex eodem genere sunt, quod
incrementum, amplificatio, & familiaritas
affinitatis alia ad aliam accessit: perinde vin-
culum multo firmius, & validius effectum
est. Quando autem a varijs studijs, atque in-
stitutis sunt, vt militiæ, vt literarum, concen-
rum hunc, cum sapientiæ sit adiuncta forti-
tudo, optimum esse cõsentaneum est. Adde
in super, quales par est futuros illos, qui ex his
procreati suscipiuntur. si autem tu ipse, qui o-
rationem haberes. vxorem duceres, de hoc
ipso eleganter, & venuste exordiū faciendum
est: quod si amatores amores, & delicias suas
laudant, multo nimirum magis te decet ma-
trimonium laudare, quam illos suas ipsorum
delicias: & quod oratione, & disciplina etiam
ex hoc utendum est, tanquam iam exordien-
tem, & de filijs vaticinantem, quod & ipsos
in ijs, quæ ad disciplinam pertinent, præstan-
tes eualuos verisimile, ac nequaquam disse-
raneanū est. A simplici verò elocutione nõ erit
discedendum, sed Xenophõris, & Nicolstrati
vestigijs in hærendum, in paucis ad grauitatē
orationem efferendo, si alicubi sententiã
cogat magnitudo. Hæc ille.

Genethliaci
artificium.

Precepta de oratione natalitia.
Patres, & cupita Genethliacæ Ora-
tionis.

CAPVT. X.

PRIMò occurrit, Tempus & dies, si quid in
eo celebre. Calendarialibus felices æsti-
mabantur. Item dies septimus, & sextus. No-
nus dies mensis Soli cõsecratus. Quintus de-
cimus Mineruæ sacer & plenilunio illu-
stris.

Secundò, Anni tempestas commenda-
da.

Tertiò, Dies festi, si ita contingat, com-
memorandi.

Quartò, Locus in quo quis natus est, con-
siderandus.

Quintò, Familia eius, qui laudatur, com-
memoranda.

Sextò, Deueniendum ad partem orationis
præcipuam, quæ est laudatio eius, cuius dies
natalis anni uersaria memoria celebratur, ubi
præscribitur modus & character istius lauda-
tionis.

Septimo, precatio & votum.

SEQUITUR oratio quæ in puerorū natiuitate
dici consuevit: nuptias enim partus suble-
quatur oportet: quam & ipsam hoc modo
conuenit perficere. Cum natiuitatis vnifor-
mitate principium sit dies, in qua in lucem
editur, pauca de die dicantur necesse est, quæ
quasi laudem occasionis cuiusdã & opportu-
nitatis, complectantur, atque contineant. Si
vtique proprium aliquid in signe, vel decorū
præter alios dies habuerit: vt si calēdis natus
sit, quod est mensis principium, principium
autem est optimū, & a principio sunt omnia:
& quod est totius dimidium, vel totum, au-
ctore Platone. Si verò septimus, vel sextus
sit, sacros hos dies, Dijsq; dicatos esse dice-
mus, & communitatē quandam esse cum dijs
ipsis, ob natiuitatis opportunitatem. Poteris
etiam de nono dicere, quod est soli cõsecra-
tus: & quod cõsentaneum est, illum qui in
eiusmodi die natus fuerit, insignem & illu-
stre euasurum, & forte etiam (quem admo-
dum est Solis natura) beneficum. Si autem
fuerit quintusdecimus, hunc itidem Mineru-
æ attribui, & in hoc perfectum esse plenilu-
nium: & quod par est, huius viri natiuitatē e-
iusmodi futurã, vt in ea nihil desit. Eodē etiã
modo de reliquis diebus, quos aut principio,
aut fini accommodare studebis: & considera-
tis ijs, quæ in medium possis afferre, sic lau-
dem cõficere conaberis. Postmodum verò &
tempus cuiusmodi sit, considerate necessari-
um erit: & omnem tempestatem, aut hyc-
mis, aut veris, aut reliquarum anni partium,
quem-

Dies nono
mensis Soli
Sacer,

Superstitio
antiqua
Dies 15.
Minerua
cõsecratus.

quomodo in laudibus ad ludos attinē-
tibus, temporum proprietates indicimus,
hæmi sanē fortitudinem, veri speciosam ven-
ustatem tribuentes, ætati agrorum fructus,
& bonorum omnium copiam: reliquo autē
tempori, operum vacationem, & laborum
quietem.

Erunt præterea significanda, quæ aliquan-
do accidere temporibus: ut si quis natus sit
diē festo, scilicet Baccanalibus, aut mysterijs,
aut aliquibus publicorum conuentuum so-
lemnibus celebratibus. Hæc enim omnia ar-
gumentum facultatem ad proficquendas laudes
tibi suppeditabunt.

Hinc autem ad ea loca, in quibus natus est
aliquis, veniendum.

Primum quidem ab eo, quod nationem
continet, ad Asiam, ad Europam videlicet:
& hinc rursus explicandum, si natio Græca
sit: vel barbara: si sapientia, aut fortitudine
prædita, vel si aliquid eiusmodi insigne, at-
que præclarum in se habuerit. Deinde ad il-
lud quod continetur, progrediendum, ut que-
nam sit ciuitas, & ipsorum metropolis: aut si
sit ei, quæ primum dignitatis locum obrinet,
in honore proxima, hæmpla, & florens, si
frequenti hominum multitudine referta, si
ingenijs, hæcunda, ac ad virorum virtutem
fertilis, aut si aliquod aliud ciuitatis strenue
factum fuerit. Tunc ea, quæ in vrbe conti-
nentur, prosequeris, ex qua familia quis na-
tus sit, quod non ex humili, & abiecta, quod
non ex ignobili, sed ex præclaro genere: ex
quibus auis, & parentibus, quorum laudem
(prout res copiam suppeditauerit) perstrin-
ges.

Ad hæc, ad laudem illius de cuius lauda-
tione agitur, cuiusq; est natalis dies, deueni-
es, quamam sit natura, tum in ijs, quæ ad ani-
mi magnitudinem attinent. Si magnus sit, A-
iaci: si pulcher, & fortis, Achilli similem
dices, si boni, & prudentis consilij, aut iu-
stus, aut moderatus, & temperans fuerit, cõ-
gruentibus personis, Nestori, Themistocli,
Aristidi, Phocioni illum æquiparabis. Si co-
mis, & facilis sit, quod excandescētiã quã-
dam laudabili mansuerudine admistam ha-
bet, & quod ad agendum est efficax. Si autem
paruus sit, ut Tydeus, & Conon.

Explicabis etiam, qualis sit in ijs, quæ ad
dependam vitam pertinent: si laurus, & ele-
gans sit, si magnificus; qualis in priuatos,
qualis erga ciuitatem, tum liberalitate, tum

cæteris rebus, quæ ad honoris, & gloriæ stu-
dia spectant.

Item si in aliqua scientia sit eminens, ut
in medicina, aut in rhetorica, aut in philoso-
phia, apposite, ut debet laus, qui in his est, in-
ducenda erit, ad quæcumq; horum singula
virtutia videbuntur. Sic enim multiplex, hæmpla,
& copiosa fiet oratio, ut, comprehendere possit,
qualis olim iam fuit, qualis est in præfenti tẽ-
pore, qualemque in postèrum fore consenta-
neum est. In hoc autem cum erimus, nequa-
quam alienum, aut absurdum fuerit, si ram ab
alijs Dijs, quam ab ijs, qui natalibus præfunt,
precibus petierimus, ut præfens vita, atque
futura, melior quam præterita contingat, ac
ut confectis multis temporum spatijs, liceat
ad maturam, hæcilem, fortunatamque sene-
ctutem peruenire. Hæc Dionysius.

P R A E C E P T A D E
Epithalamijs.

Hoc est de orationibus, quæ ad thalamum
perfectis nuptijs recitari sole-
bant.

Œconomia.

C A P V T X I.

Hæc oratio eadem fere est cum nuptiali. *Epithala-
mij partes.*

Exordium à propositione dicendorum.
Prima pars nuptiarum laus obiter percur-
renda.

Secunda laus coniugum, & eius præcipua
capita.

Tertia, Affectus, atque studium ante ma-
trimonium, & diligentia in his nuptijs conciliandis.

Quarta, popularium, atque affinium lætitia
ex isto connubio, ipsarumque nuptiarum ce-
lebritas.

Quinta, Variæ personarum, quæ occurrent
circumstantiæ.

Sexta pars, cohortatio ad mutuam concor-
diam. Sic igitur ille.

Ante Orationem de Natiuitate, id enim
multiplex, hæmpla, & copiosa fiet oratio,
quæ apud thalamum dici consuevit, &
ea, quæ separatim dicuntur, solet attingere:

eademque est cum nuptiali oratione, nisi quod differt tantum tempore, quia perfectis nuptiis hæc recitatur: in reliquis tamen prædictæ orationi penitus respondere videtur, & post nuptias, veluti Hymenæorum loco canitur. Sunt igitur etiam apud Sappho huius formæ dicendi exempla, cum oðæ epithalamij inscriptionem habeant. Verum quia carminis, & solutæ orationis non eadem tractatio, sed lóge dispar, & diuersa ratio, quoniam sicuti metris, ita etiam mentis notione, & sententijs hæc differunt: hoc pacto hanc itidem orationem cõmodè tractari posse cõseco, si in exordio statim hoc significaueris, alios quidem hymenæum canere consueuisse, nos verò Hymenæi loco orationem habere, non tibijs, aut citharis, neque ædepol aliquo eiusmodi cantu, sed eorum laudibus, & hymnis, qui patrimonio copulantur.

Post hæc deinceps adducendum erit, quod hominibus existentibus nuptiæ sunt admodum necessariae. Ex his enim vniuersa humani generis conseruatio, propagatioque dependet; & quæcunque alia bona ad nuptias pertinent oratione persequeris.

Deuenies postea ad personas, quæ ad nuptias conuenere, in eisque versantur, & quænam hæc sint, explicabis.

In quo sane de ipsarum genere, de educatione, de corporum pulchritudine, de ætate, quot fortunæ bona habeant, & quodnam earum studium, officiumque sit, differendum erit. Eas præterea diligentiam, vti matrimonium, atque cõiunctio efficeretur, adhibuisse: & quo animo sint nuptiarum causa familiares, itemque alieni, & ciuitas ipsa publicæ, Et matrimonium planè omnibus curæ esse, ab omnibusque summo studio coli: & nuptias cuiuspiam frequenti virorum, mulierumque conuentui, & calendarum celebrationi, & ciuitatis solemnæ festo similes existere.

Quemadmodum autem in nuptialibus, post reliqua illud inspicere dignum putamus, vti si ex eadem patria, si ex eodem genere: ita in his quoque eiusmodi orationis partem nõ minimi faciendam esse duces.

Post laudes verò, & laudationes cohortatio quædam nuptias celebrantibus accedat ad mutuam inter se studium exercendum, ac ad vnum, idemque sentiendum.

Eo maxime autem, quod plurima bona ex huiusmodi cõcordia, & amore, necessario cõtingant, ab vniuersali materia, ad singularè,

propriamque orationem trahes: videlicet, quod concordia omnibus hominibus est bonorũ dux, quod ab ea omnibus maxima commoda proueniunt, incredibiles utilitates proficiuntur, & potissimè matrimonio coniunctis.

Ad quod comprobandum, si a celebri vltu non abhorreere volueris, illud Homeri scitè dictum tibi adducendum erit, nullum maius bonum quam dum vir, & vxor concordet, & idem sentientes, ædes habitent: Quanto ob eam rem inimici dolore, quantaque amici voluptate afficiantur.

Postremo precibus vteris, vt quam primũ liberi procreentur, ac in lucem edantur; quorum nuptias inspicere, Hymenæum canere, & eiusmodi orationũ cõficiendarũ materiam, occasionemque; rursus habere valeamus.

De laudatione funebri.

CAPVT XII.

Antiquum est orationis genus laudationis funebri, de cuius ritus origine, extat elegans dissertatio apud Dionysium Halicarnassensem.

Vtrum (inquit) Valerius, primus hunc morem apud Romanos instituerit, an institutum à Regibus sequutus fuerit, certo affirmare non possum.

Quod tamen hoc sit Romanorum vetus inuentum, in funere illustrium virorum, virtutes eorum laudari, neque à Græcis primum institutum fuerit, ex communis historię scriptis didici, quæ tam vetustissimi poetæ, quæ celeberrimi historici prodiderunt.

Nam certamina quidem funebria in honorem clarorum virorum gymnica, & equestria, à necessarijs facta tradunt, vt ab Achille in Patrocli, & multò ante ab Hercule, in Pelopis funere.

Hos tamen publicè laudatos nulli prodiderunt, præter Athenienses tragicos, qui civitati suæ assentantes, Theseo Argiuos sepelienti hoc quoque fabulosè attribuerunt. Sero enim Athenienses legitimis funeris ritibus hanc laudationem funebrem reddiderunt, siue ab alijs qui ad Artemisium, & Salamina, & Plataas pro patria occubuerant, initium duxerint, siue etiam a rebus gestis in campis

Mara-

Orationis
funebris or-
tus

Vide superius
laudationem
per personam

Orationis
funebris
ortus anti-
quus

Or
fun
ar

Epi

Marathonijs: sed ea quoque, quae in campis Marathonijs sunt gesta, sexdecim annis Bruti funere sunt posteriora, si modò ab his primis laudes in defunctos coepta sunt dici.

Sed si quis missa facta hac quaestione, quanam primi laudes funebres instituerint, examinare, aut scire voluerit, apud viros mos iste melius se habeat, longè prudentius hunc apud hos, quam apud illos constitutum reperiet: Quia Athenienses videntur eorum causa, qui in bello casti sepulturae mandantur, orationes funebres instituisse, ex vna tantum virtute, quae in ipsa morte apparuerit, etiamsi quis ceteris in rebus fuerit nequior, existimantes viros bonos indicandos. At Romani omnibus viris claris, siue eorum ductu, auspiciisque bella fuissent confecta, siue in Reip. administratione, & gubernatione, prudentia dedissent consilia, & praecleara edidissent facinora, hunc honorem haberi statuerunt, & non solum ijs, qui in bello cecidissent, sed etiam alijs, quemcumque illi finem vitae sortiti fuissent: existimantes ob virtutes totius vitae aetate, non solum autem ob gloriosum obitum viris bonis laudes deberi. Haec de origine funebri laudationis.

Extant funebres orationes Gregorij Nazianz. in Basilium, in patrem, & sororem. Aristidis, in Eteoneum. Gregorij Nysseni, in Placidia, & Pulcheriam. Ambrosij, in Theodosium, &c.

Quod verò ad modum attinet, quem idem Dionysius tractat in technicis, ad eadem capita laudationis refertur, quae superius sunt declarata. Addit verò inluper aliquid de mortis genere, & circumstantijs, tum luget, & deplorat, tum lachrymas abstergit, & consolatur, quod plenissime ab Aristide, in funebri laudatione Eteonei praestitum est. Nam post narratas eius virtutes, exclamat suo more ὡ κταλοι μὲν ὀφθαλμοὶ καὶ κεφαλαί, ὡ κταλοι μὲν ἅπαντα ἢ ἢ χρόνον. κεφαλὴ δὲ πρῶτον χαρμῆσά τε, ὅν ἐσ κόνει, &c. quae suo loco reddemus.

Mox inducit Deos è machina consolantes, πᾶσι τοῖς καὶ ἄνθρωποι, Silete homines, nec enim miser est puer, aut vir potius, nec miseratione prosequendus. hinc. quod institit: & similia, quae supra panegyrum sortitur. λόγος ἐπιτάφιος.

Ad hoc genus pertinent epitaphia, quae sunt

laudationes, & lamentationes vno verbo comprehense, vt;

Aniciae Phaltoniae Probae Consulis uxori, Consulis filiae, Consulum matri, Anicius Probinus V. C. Quaestor, candidatus, deinceps matris officijs dedicauit. Et,

Vide. Brissot. in formulis.

Patens infelicissimus afflictus praeposuitate naturae, filium hoc tumulo condidit, quem importuna mors ademit, praeripuitque senij baculum, cui iam defessa aetas adnitens, per breues annos suos alleuabat, nunc autem mors adsequitur, quam tristes lachrymae deseruerunt.

De gratiarum actione.

CAPVT XIII.

VT in humana Societate, vel habenda, vel referenda gratiae officium est omnino necessarium, sic neque ratio, neque in Rhetoricis praetermittenda est: tota autem ferme ex istis locis decurrit. Quale sit beneficium, quam amplum, quam utile, quam expectandum, à quo datum fuerit, à Rege, Principe, duce, viro denique spectabili? Cui concessum? vni, an pluribus? an claro, & nobili, an abiecto, humili, immerito, vel non tam cumulata mensura promerito, quod saepius profertur modestiae causa, qui gratias agant. Quo titulo datum? & tractatur saepe per extenuationem meritum, & amplitudinem beneficij. Quando vel citò, vt amantius; vel tardè, vt consideratius; vel inter maxima negotia largientis, & angustias recipientis, vt carius. Quomodo? candido, & profuso animo, verbis expressis, onere nullo accipientis, commoditate maxima. Vbi? quo loco, publicone, an priuato? qua corona spectante, qua luce, qua frequentia hominum, & similia.

Capita gratiarum actionis.

Beneficium vt laudatur.

Partes autem ferme sunt exordium, vel propositio rei, expositio, & exaggeratio beneficij, repromissio benevolentiae, studij, amoris, obseruantiae, &c. quae facile est in Aufonij diserta sane gratiarum actione, atque in ipsius Ciceronis orationibus, pro M. Marcello, & post reditum in Senatu, & ad Quir. agnoscere. Aufon. aperte incipit.

Exordium

Ago tibi gratias, Imperator Auguste, si possem, etiam referrem: sed nec tua fortuna delide-

Orationis funebres

Epitaphia

desiderat remunerandi vicem, nec nostra suggerit restituendi facultatem. Priuatorum ista copia est, inter se esse munificos: tua beneficia, vt maiestate præcellunt, ita mutuum non reposcunt. Cicero ad Quirites, fluenti, & ambizioso exordij tractu vitur.

Quod precatus a Ioue optimo maximo, cærenique Dijs immortalibus sum, Quirites, eo tempore, cum me, fortunæque meas, pro vestra incolumitate, otio, concordiaque deuoui, &c. Ad summum propoficio est quadam beneficij, & gratiarum agendarum delibatio.

Exaggeratio beneficii.

Vterque beneficium cumulatè exaggerat à prædictis circumstantijs, tum præcipue M. Tullius, magna sermonis maiestate, in eo, quod sibi collatum est beneficio, omnia bonorum genera contineri ostendit, vt liberos, fortunas, amicitias, consuetudines, vicinitates, clientelas, ludos, dies festos, honorem, dignitatem, locum, ordinem, &c.

Personæ largientis.

*Gratiani
laus.*

Ansonius. Aguntur enim gratiæ, non propter maiestatis ambitum, nec sine Argumentis, Imperatori fortissimo; Testis est vno pacatus anno, & Danubij limites, & Rheni. Liberalissimo. Ostentat hoc diues exercitus. Indulgentissimo. Docet securitas erroris humani. Consultissimo. Probat hoc tali Principe oriens ordinatus, &c.

Cui concessum.

Eo amplius beneficium est, quo ad plures attinet, nec omisit illud M. Tullius in Marcello. Est verè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quam ad illum ventura sit læticia, peruenerit. Quod ei quidem meritò, atque optimo iure contigit. Quis enim est illo, aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut vilo genere laudis præstantior?

Quo titulo.

Hoc præclare tractat Ansonius ad Gratianum. Subijcet aliquis: ista quidem adeptus es, sed effare, quo meritò? *Quid me oneras sciscitator? Rationem felicitatis nemo reddit.* Deus, & qui Deo proximus, tacito munera dispertit arbitrio: & beneficiorum suorum indignatus, per homines stare iudicium, mauult de subditis dedisse miraculum.

Quo, inquis merito? ego nullum scio, nisi

quod tu, pijsime Imperator, debere te dicis, & hoc debere latissimè pertinet.

Quando.

Tu Auguste venerabilis districtus maximo bello, altulantibus tot millibus barbarorum, quibus Danubij ora prætegitur, comitia consulatus mei armatus exeres.

Quomodo.

Cum Gratianus Imperator consulatum Ansonio conferens, soluere se dixisset quod debebat, & adhuc debere quod soluere: hic exclamat Consul Rhetor.

O mentes auræ dictum bracteatum! de pectore candidissimo lactei sermonis alii moniam! Quisquamne tam parcus est in ostentatione beneficij? quisquam pondus gratiæ suæ, vim meriti profiteretur alieni? quisquam denique, quod indulget, quasi ab obnoxio deferatur, pretium mauult vocare, quam donum. Certent huius sententiæ veteres illi, & Homerici oratores subtilis deducta oratione Menelaus, & iustar profundæ grandinis ductor Itachæus, & melleo delibutus eloquio, iam terriæ Nestor ætatis.

Vbi?

Consilium meum ad Deum retuli, & quæ admodum solutus, cui præsto ad tam grande consilium? an plenius cum Senatu, cum questri ordine, cum plebe Romana, cum exercitu tuo, & prouincijs omnibus delibasset?

Hæc igitur, & similia adiuncta, quæ varia in diuersis negotijs occurrunt, orationis filo pertexi solent. Postremò, repromissione tota oratio concludi solet, vt;

In referenda autem gratia hoc vobis repromitto, semperque præstabo, mihi neque in consiljs de republ. capiendis diligentiam, neque in periculis à republ. propulsandis animum, neque in sententiam simpliciter referenda fidem, neque in hominum voluntatibus pro republ. lædendis libertatem, nec in perferendo labore industriam, nec in vestris commodis augendis gratam animi benevolentiam, defuturam, &c.

De Salutationibus Principum.

CAPVT XIV.

V Sitatissimæ sunt & hoc tempore orationes.

nes, quas Graeci vocant προφωνήματα, quales sunt principum virorum salutationes.

De laude paerorum. CAPVT XV.

Sense a sua serua prima Antonij lepidum factum.

Eisdem a veteribus vsurpatae restatur illa celebris Atheniensium oratio ad M. Antonium, vel potius adulatione, quae egregie deprehensa est, & castigata. Nam cum Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi iuberet, habitu quoque, & comitatu Liberam imitaretur; occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus, & liberis, & Διονυσον salutauerunt. Bene illis cesserat, si natus Atticus illi substitisset, dixerunt despondere ipsos in matrimonium Mineruam suam, & rogauerunt, vt duceret. At Antonius ait ducturum, sed doto nomine imperare illis mille talenta. Tum ex Graecis quidem ait, & ὄρνις Ζεὺς πῶς μετ' ἱερά σου Σειμήλῳ ἀποικὸν ἔχει. Domine, Iupiter matrem tuam Semelem sine dote habuit. Huic quidem impune fuit: sed Atheniensium sponsalia mille talentis aestimata sunt.

Atheniensium assentatio castigata.

Hoc exemplo discant adulatores, quam saepe noxium sit, apud Principes viros, hoc fedissimae assentationis genere leuius obgannire. Quod vero ad tractationem προφωνημάτων attinet, antiquum illud Parysatis praecipuum perutile memuisse oportebit, verba esse feligenda esse byssina, addo etiam pauca. Longum esset ire per singula, & eorum ineptias recensere, qui in ea re peccant frequentius: quoties tacenda dicuntur, & dicenda praetermittuntur silentio, quoties ad gratiam conquisita laudes, vanae & mendaces obrudantur, quae personae non magis conueniunt quam Pygmaeo Colossi crepida. Quoties ipsa prolixitas occupatas aures enecat, quae istas aggressiones magis, quam praelij congressum formidant. Quam obrem sapiunt, qui omisissis parergis, quod instat nauiter exequuntur. Tria autem huius ferme sermonis sunt capita

salutationum partes.

Primum, gratulari solet aduentum, atque omnium de re conceptam significare latitiam.

Secundum, rationes istius gratulationis reddit, a meritis consalutati principis, cuius laudes paucis quidem, sed summo delectu conquisitis sententis perstringuntur.

Tertium, vouet & dedicat mentes, animos, pectora, fortunas, spes, opes, & similia.

Nunc autem, quoniam trita res est omnium pene gentium linguis prolixioribus verbis abstinerebo.

VT prima Solis Orientis crepuscula ridere blandius solent, sic & in pueris, in quibus vis pulcherrimae naturae paulatim efforescit, virtutum teneritas delectat, & gratam dicendi materiam, si non adeo locupletem suis oratoribus suggerit.

Neque enim mihi Themistius in suo Valentiniano, neque Aristides in Eteoneo, incundum laudationis campum, aut desiderasse, aut cum obtigisset humiliter tractasse iudicandi sunt.

Laudantur ferme pueri ab his capitibus. Pueri qui a paterno, maternoque genere, a similitudine patriarum virtutum, quam viuam & spirantem in sua vita pictura expriment, a forma corporis, & educatione. A pietate in Deum, obseruantia in parentes & praecceptores: Ab ingenij acrimonia cum morum festiuitate, sermoneque affabilitate coniuncta: A pudore, innocentia, integritate, castimonia; Ab industria, eruditione & artibus, ceterisque animi & corporis ornamentis: Denique a spe rerum maximam; quae omnia authores illi in iis, quae de pueris conscripserunt, encomiis suauissime profsequuntur. Et bene quidem Themistius incipit.

Ἐκαστὸν δὲ οὖν δόξῃ τῶν πατέρων ὁκλοῖται. Valentiniani pueri laus.

O puer duorum inuictissimorum patrum soboles, haud satis liquet, quo pacto te pro dignitate compellem, an ex praesenti, an etiam ex futuro te appellare debeam. Max post generis amplitudinem attingit educationem. ἔτι δ' ἐν ἀγκάλαις περιφερόμενος σου πατρὸς τῷ πατρὶ, καὶ στρατηγῆσι, καὶ τρέφῃσι ὁκλῶν δαδάμοις κατακοιμῶν, οὐδὲ δὴ μὲν πρῶτόν τῶν, καὶ μυλῶν ἀλλὰ ἐπὶ πᾶσι τῶν, καὶ τοῖς χειρῶν τῆς σκιδικῆς. Iam vero in vltis gestatus adhuc in expeditionem cum patre proficisceris, cum eo exercitum ducis, neque te in thalamis blandè somnium concilians educat, nec adipe, ac medullis ouium, sed ad Istrum, atque in media Scytharum hyeme nutrit.

At vero Aristides, vt suo loco ostendam, priuatas virtutes magis profsequitur, Non

PPP

indi-

eadifere hoc argumentum attigit Odapius in Eubaldo.

Prima literarum rudimenta ea ætatula haufit, qua vix cæteri loqui folent. Nemo totidem annorum non ab illo puer in omnibus rebus præteritus, nemo non relictus eft. Itaque puer illis in studijs iam non pueriliter fe getere, fpei que multo plus habere, & quam illa ætas daret, videbatur.

Indole autem, atque facie ea fuit, vt iurares illos Veneris pueros Amores, quos Pootæ aiunt, Matri præfto effe, atque illudere, aliam oris formam genarum, oculorum, non habere. Docere puerum incipio, nihil eorum, quæ in alijs effe folent video in vofro. Non deliciarum vllas illecebras, non prauos ad licentiam mores, non adiutam impunitate audaciam, non denique arrogantis fortunæ vllum in pueri animo expreffum veftigium infpicio. Non moleftiam, fatietatemque dicendi, aut eomemorandi cum fe natu maioribus: Nihil eorum in eo fuit; grata potius, expetendaque omnia, &c.

Laus animalium.

C. A. P. V. T. XVII.

Dixi copiofus de laude perfonæ; quia frequentius eft hoc laudationis genus. Nunc propofitum initio ordinem fequutus, methodum, quam in laudandis animalibus feruant Technici, paucis expedio.

Laudantur animalia à pulchro, vtili, & neceffario: ficut & res cætera. Hæc funt enim prima laudationis fundamenta.

Capita erunt; gens, parentes, robur, pulchritudo, labor, agilitas, cantus, humani fermonis imitatio, fidelitas, gratus animus, amor in dominos, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, & cæterarum virtutum adumbrata fimulachra.

Exemplum habes in mufca Lüciani. Tanta enim induftria perfecutus eft omnia, quæ de mufca dici, aut cogitari poffunt; vt vix aliud quicquam in hoc genere magis luculentum reperias.

Mufca laus

Principio enim, quæcunque ad corporis habitum, compositionem membrorum, fpeciem, atque vsum partium pertinent; exquiritur. Mox ad interiora progreflus, prudentiam, fortitudinem, remiffentiam, in eadem com-

mendat: ad fummum vitæ us, & diæta rationem. Nomen, genus, cognomines etiam puellas oftendit. Et hæc quidem ex varijs hiftoriæ naturalis fcriptoribus repetenda, eruditione, & eloquentiæ fuauitate temperanda, quo in genere plurimum valent defcriptiones: Non fatis eft enim oratori accepta ab hiftoricis nude, & fimpliciter enūtiare, fed præterea quibusdam artis lenocinijs ornare decorum eft. Exemplum fubijcio in laude apum, & formicæ.

Extat apud Quatilianum nobilis declamatio, in qua pauper damni per iniuriam dati actionem intendit diuiti, quod eius apes veneno illitis floribus peremiffet, vbi poftquam fuis narrauit fortunæ, de apibus multa, & præclara commemorat.

Apis Apum.

C. A. P. V. T. XVII.

Cætera animalia videtur nihil natura, vifibus noftris genuiffe, hæc etiam delicijs, cum eo, quod in illis, quæ, vel fcindendo folo, vel maturando itinere comparamus, multus ante redditus infumitur labor, & cum perdomanda, cum alenda funt, nihil tamen poffunt fine homine, & tantum coacta profunt.

Apes faciunt iniuffæ fauos, fine vilo rationis humanæ minifterio; totus fructus vltro venit. Adijce, quod cætera animalia, aut fati incurrunt, aut viribus nocent, primaque, vt fama eft, hofitiæ cauffa pecudi fuit hefa fruges.

Harum ita innoxius per præta, fyluaque difcurrit labor, vt tantum factum opus appareat. Quæ fatis digna persequar laude? Dicam animal quodammodo paruum hominis exemplar?

Hoc humana excogitare non potuit foletia. Etiam ratio noftra, quæ sub terris lucrum inuenit; quæ maria in quifitione fua fideribus immifcuit, hoc tamen efficere, confequi, imitari non potuit. Venena potius inuenimus.

Iam primum futura laudabilis vitæ digna principia. Non illas libido progenerat, dominatrix omnium animalium Venus; vtque homines in excufationem fui fabulis tradiderunt, etiam Deorum pofteritas, has regnis fuis excepit: A beft inimica virtutum voluptas caufis sine labe corporibus. Sole omnium non edunt foetus, fed faciunt. Ipfa paulatim ficut

Apis paruum hominis exemplar.

*Apum co-
stimonia.*

fi-

Ripatae sunt per mella viuiscunt, & vt oportet, animal laboriosum, ex opere nascitur.

Inde vt adoleuit iuuentus, & ad similes labores aetas roborata conualuit, reliquitur liber parentibus locus. Et ne coacta in augmentum multitudo noua turba laboret, quasi habita verecundiae ratione, cedit populus minor, suspensumque proximis ramis examen humanas manus expectat. Acceptas cum fide colit sedes. Et cum ingenia nostra, quae nos, scilicet ambitiosi nostri aestimatores proxima diuinis credimus, ad percipiendas disciplinas multo labore defudent, nulla apis nisi artifex nascitur. Quid credas aliud, quam diuinam partem mentis his animis inesse? Quid precipuum referas? Non vt cetera animalia per pastus vaga incertum quieti capiunt cubile, noctis arbitrio semper habitatura, sed tutas sedes continent, vt bes tectis, turba populos imitantur. Non vt ferae volucres, non vt presentis modo cibi memores in diem viuunt, duraturus huius reponitur victus, & repletis verecillis tutus annus est. Etiam cum ad humanos vsus opera subducta sunt, reparare amissa contendunt, & labor damno incenditur, & nunquam deficit animus, antequam locus. Quid quod inter animalia, quae non verba coniungunt, non verba rationis inuicem negant, tantus operis consensus est, tanta difficultate rei, laboris concordia? Non humano vitio in proprios quaeque vsus lucrum ducit, in publicum viuunt, & communes opes congeruntur in medium, nec fas est deibare gustu, priusquam plena horrea securos spondeant menles. Quis porro tantus ardor operis, quae officiorum partitio, vt aliae congerant onera, aliae accipiant, aliae liniant? Quae seueritas in castiganda inertia multa dictu, vituque miranda, prauidere tempestates, nec dubio se caelo tradere, nec vitra viciniam nubilo tendere.

Nam si leues aura iniquior rapuit, ad dirigendos in destinata cursus modico lapilli pondere librare pennas. Illas maiorum peccatorum totis pro rege castris procurtore, & inire bella, mortemque honestam pro duce oppetere. Adijce, quod si, quas, aut aetas longior, aut morbus oppressit, efferuntur prius corpora, posteriorque operum, quam funerum cura est. Quid illigare curibus flores? quid ore succos in publicum ferre. Me tamen ipsius operis praecipua admiratio subit, non est temere, nec fortuitam figuram, & sedes modo reponendis cibis, quae fuisse credas, rudis cera componitur.

accedit vsibus inenarrabilis decot. Nam primum tenacibus vinculis fundamenta suspendunt, tum ab exordio in omnem partem opus aequaliter erefcit, nec quicquam ex inchoatis paruum est, quod non sua portione perfectum sit, nec iam alia parte opus esset. Gemina frons certis imponitur, & cum foraminibus tantum spatium detur, quantum ad generanda examina puram spem capiat (ipsi enim sibi inuicem anguli haerent, & ita muro vincuntur, atque alligantur, vt quod vobis medium sit) his textis ne vniuersi mellis effluent pondus, intercepta onera cluduntur. Quis non stupeat hoc fieri posse sine manibus? nulla interueniente doctrina haec artem nasci? Quid non diuinum habent, nisi quod moriuntur.

Encomium formicae.

Ex Basilij, Hieronymi, & ceterorum imitatione expressum nostro stylo.

CAPVT XVIII.

Philodoretum ferme omnium eruditissimus, idemque eloquentissimus: in eo commentario, qua de plantatione Noemi disertissime, vt cetera, conscripsit fabulam narrat, non minus suauitate iucundam, quam sapientiae fructu praecelaram. Deus, inquit, rerum omnium opifex, eum admirabilem mundi structuram, tanta, tamque varia partium non modo congerie, sed & compositione confurgentem, diuinae mentis solertia machinatus, oculis subiecisset: fertur ab ijs, quibus in hoc opere administris vsus fuerat, quae fuisse: quidnam de tota vniuersi ratione videretur? tum vnus admodum liber, quod sentiret, respondisse: vocem aliquam grandem, acutam, elatam, desiderari: quae omnes mundi peruagata regiones, sine vlla intermissione, Dei laudes, & sapientiam praedicaret, & eam, quae, vel in tenuissimis rebus eernitur, summi artificis industriam, imperitis hominibus praedicaret.

Quae profecto, si res esset, non laboraremus in laude formicae: nunc autem; & ingenij humani imbecillitas, & ipsa rerum obscuritas, tenebras dicentibus offundat; & de instituta orationis ornamentis plurimum

Praclarum signum Philoniae.

Proposio.

Nulla apis nisi artifex nascitur.

Seueritas. Praesagium.

Miseri cordia.

Opus.

detrahiat, necesse est. Est certe formica Dei opus, tam rei dignitate præstans, artis subtilitate limatum, operis perfectione absolutum; quam humanis sensibus tenuis, rude, impolitumque; videti solet. In magnis siquidem corporibus, coelo, terra, mari: vel certe in maioribus, ut in tot animantium figuris, affluentem materia perfacilis molitio naturæ fuit: in his vero, tam paruis, tam contemptis, tam prope nullis, quæ ratio? quanta vis, quam inextricabilis perfectio? Et ubi fulgentes oculos, & visum præterdit in formica? ubi odoratum applicuit, ubi inferuit gustatum? quomodo duriusculis partibus, quasi ossibus corpusculum interstinxit? qua ratione venulas instar ramulorum diffudit? quo pacto, à vertice per dorsæ vertebrae ad caudam, usque diffusentem medullam produxit? qua solertia tenues membranulas distendit? qua molitione mouentem omnia spiritum, acrem, vegetum, actuosum, tam fragilibus & delicatis particulis affudit? An etiam iecur, & in iecore vasculum bilis receptaculum? cor denique, & renes, costularum interstinctione, quasi parietibus obseperit nescio, cuncta tamen admiror. Sed nihil ingenio est admirabilius. Nam, quæ res in hac mortalium vita plurimum possunt. Prudentia, fortitudo, religio, non obscure quibusdam in formica notis, sed tanquam in clarissimo speculo colucent.

Ab ingenio

Audior in prudentiæ comitatu duas esse virtutes primarias, cautionem, & providentiam: quarum illa in malis arcendis, hæc in bonis procurandis tota est. Istas vero, quis formicis, nisi iniquus iudex fuerit, denegabit? Primum enim, quod per se maximum est, rempublicam habent, non Solonis, aut Lycurgi præscriptis: sed æternis naturæ legibus constitutam: & ne continuus in quotidianis operibus labor, distractionem afferat amicitiarum, & socialis vitæ commercia, ac voluptates minuat: certis diebus interquiescunt, nundinas exercent, & miti hilaritate celebrant: qui tunc omnium concursus, quam amica salutationes, quam dulcia, (si à nobis intelligerentur) colloquia, quæ animatum, quam suavis, quam iucunda confociatio.

Prudentia

Redeunt deinde in domunculas, quas sibi multis Mæandris flexuosas ad varios vsus construxerunt. Et silente quidem Luna, quasi Syderis absentia contristata; inter cavernu-

las se continent; mox ubi risit cæli facies ele- *Labor & industria*
mentior, nullius rei magis impatiens, quam otij effundit se portis niger formicarum exercitus, & rura proxima pabulatur: vnus omnium ardor, vna mens, vnus spiritus, munia diuersa, & prudenter inter se distincta exercent: Alia prædas per calles angustos, nunc humeris obnixæ; nunc pedibus avertæ, magna corporis contentione conuectant: ferunt omnia corpusculis maiora, nec tamen subsese succumbunt. Aliae venientes gratulationibus excipiunt, aliae continuis mortibus humum egerunt, aliae constructis aggeribus meatus aquarum excludunt, aliae grana corrodunt, & veluti forcipe diuidunt, ne in herbam exeat; alia fruges madidas exsiccant, & suauiter in Sole apricantur: laborat tota gens, feruent opere viarum semitæ, silices ipsæ terunt sub itinere, ita nihil non potest continua sedulitas.

Quis inter hæc spectacula, tam piger, tam solutus, tam de se parum cogitans: qui non accendatur ad labores, qui non suis rebus inuigilet, quem non pudeat vinciri à formica?

Neque vero magis laboriosæ sunt, quam *Robur & generositas animi*
fortes, de nostratibus nihil dico, quæ supra corporis modulum ingentis animi robore & fortitudine sunt præditæ: Alia sunt Indica (si nescitis) alia sunt, quæ ut corpore longe grandiores, ita etiam valentiores sunt ad conflictus & præliantæ. Degunt, ut sæpius, a Formica Indorum. pud Indos Septentrionales, qui Daræ vocantur, auri (non tamen) ut cæca gens mortaliū, studiosæ. Ex quo, hyeme, cum ab æstiuis laboribus datur vacatio, totæ sunt in aurifodinis, ita nunquam possunt esse otiosæ: feruent, laborant, humum fodiunt, aurum egerunt, vincunt opera Gygantum. At vero ætate cum ob vapores se in cuniculos abdidere, concurrunt ad prædas. Indi latrones, ut auro sine villo labore potiantur. Verum odore illico afflata prouolant formicæ, irarum stimulos exerunt, summa contentione tuentur suum; cum prædonibus decertant, & plerumque licet pernicibus camelis fugientes, assequuntur, fœdæque laceratione contritos obruncant. Fertatem ingenij dicit quispiam, & vesaniam aurifitum? Nihil minus, mihi credite; aurum quidem ad prædicanda Dei opera egerunt: cuius, si ut Solis & Syderum aspectu contenti essent homines, nihil in nostrum genus scirent: sed cum idem videant ad

ad cædes, adulteris, sacrilegia, & infinita, quæ quotidie experimur vitiorum portenta exportari: quid mirum si non secus, ac summi nominis satellites, ad auertendum malorum omnium fomitem excubant. In quo non tam mihi obfortitudinem, quam ob singularem iustitiæ amorem videntur commendandæ. Equid amplius postulatis à formica? religionem? (hoc enim vltimum promiseram) at certe, quod summæ pietatis est, mortuas sepeliunt, nec detrita assiduis laboribus corpuscula cum defecerunt, sepulchri honore carere patiuntur. Audio etiam eas, quæ in acie genitose ceciderunt, si quando ab hostibus teneantur, maximo, quod inter eas fertur pretio, redimi: vt iusta virtuti reddantur: & ad simile factum, similemque virtutem posterarum mens exciteret. Quid hac pietate mansuetius? Quid hac iustitia æquius, quid religione sanctius? Quod si Ægyptij accipitrem cum Deorum honore coniunxerunt, quod insepultis cadaveribus terram ingerat: quo in numero formicam de mortuorum sepultura, tam sollicitam, habendam putatis? cequis erit tam iniustus, & imprudens arbiter, qui cæteras animantes cū formica audeat comparare? Date, date quascunque libuerit, ipsum si vultis elephantum, & quantum superetur à formica cognoscite. Ille inutili carniū mole, & sagina grauat: Hæc eximij corporis elegantia, & agilitate præstat. Ille languidus est ingenio, & penè fatuus: hæc semper incitata viget acrimonia. Ille vel à vili puero regitur: hæc ne regijs quidem maximi ferret dominatum. Ille si a musca stimuletur, vleisci non potest: hæc muscas, & cætera in suam prædam conuertit. Hic ad bella, & alia onera gerenda seruiliter cogitur: hæc regnat in pace, in bello si quid opus est, dominatur. Ille seruituti mancipatus da victu sibi parando, ne in diem quidem, vel horam cogitat: hæc in annum sua sibi horrea, suas fruges comparat. Ille tota die torpet otiosus: hæc ne momentum quidem in otio patitur effluere. Ille modò draconum, modò hominum præda fit, & ludibrium: hæc semper capit, raro capitur. Ille in triumphis ad lasciuientium oculorum contemptū lentè incedens ostentatur: hæc non nisi mortua ad voluntatem victoris subsistit. Ille præter corpus nihil habet speciosum: Illa nihil minus, quàm corpus habet conspicuum. Quo fit, vt ad cælestium mentium contubernium, quas Deus his corporis compagibus expeditas esse

voluit, quam proximè accedat. Me quidem de formica laudibus dicentem, rei iam dudum fallit obsecuritas, & multa necessario prætermittere cogit. Itaque aut illa, quem initio dixi: voce cælesti ad prædicandum: aut meo, vestroque omnium silentio admirandum, quæpuse esse video.

De laude rerum inanimatarum.

CAPVT XIX.

A Nimalia consequuntur res inanimæ, Inanima partim naturales, vt Cælum, stella, elementa, pluuia, grandines, coruscationes, fulmina, fontes, maria, lapilli, gemæ, metalla, plantæ, & cætera id genus: Partim manufacta, vt vrbes, ædificia, statuæ: Partim quæ ad mores, actiones, & ad hominum spectant, vt vitia, virtutes, artes, bella, conuiuia, iracundia, hõidines, morbi, supplicia: quæ omnia ferè ad descriptiones attinent, quarum satis amplam segetem in altero tomo subijciã. Tria porò in his descriptionibus seruanda potissimum duo.

Primum, vt res, quæ laudanda, aut describenda occurrunt, nõ modo partes præcipuæ, sed etiam minuta quæque, acri disquisitione perquirantur, quod non nisi à rerum pentis præstari potest. Nam examinanda sunt genera, & species, causæ, effecta, & adiuncta, quæ latam descriptionis campum suppeditant, non quod omnia sint vbique coaceruanda, sed selectus fieri debet ex multis.

Secundum, circa dispositionem: descriptio nis non mediocris est prudentia, vt non sit tumultuaria, & desultoria, sed leni, pellucida, que omnium partium tractu digesta, quod præstabitur ab eo, qui collocationem argumentorum prudenter animaduertent. Benè autem collocare mihi videntur, qui prius ea persequuntur, quæ rei essentiam propius attingunt, mox cætera, quæ sunt magis adscititia commemorant. Postremò etiam addunt effectus, vsus, virtutes, vtilitates, & cætera id genus.

Itaque in descriptione rerum naturalium, vt tempestatis, terræ motus, pestis, solent nonnunquam præmitti causæ, vnde coaluerunt. In manufactis materia, & efficiens celebrantur; dein singula adiuncta notantur, si verò conlequantur, effectus insignes, & ludenti

Formica-
rum reli-
gio.

Accipiter
cur Ægy-
ptijs sacer.

Formica
cum Ele-
phantis cõ-
paratio.
Ue Eleph-
anti.

vt lau-
danda.

Descriptio-
nis dispo-
sicio.

culenti non solent pretermitti : quod fustus postea declarabitur exemplis.

Tertium, stylus descriptionum duplex est, vnus historicus, pressus, acer, & concinnus, alter Epidicticus, paulo magis pictus, & effluens. Quid cuique loco, & argumento conueniat, prudentia satis iudicabit. Nunc aliquot exempla delibemus.

Laudatio, & descriptio mundi.

Ex Theodoro, & D. Cypriano.

C A P V T X X.

M Vndi laudatio, siue descriptio preclarum est dicendi argumentum, in quo omnes omnium penè disertorum calami desudant. Hunc autem fermè modum tenent, vt per causas, partes, & adiuncta filum trahant orationis. Sic Theodoretus oratione quarta de materia, & mundo, post exploras vniuersorum Philosophorum sententias, hanc primum rerum molitionem à sapientissimo, & potentissimo artifice commendat his verbis.

Ὁ δὲ τῆ παντὸς ποιητὴς, οὐτ' ἀργαῖον, οὐτ' ὕλης δέεται, ἀλλ' ὅσπερ ἐστὶ τοῖς ἄλλοις τεχνίταις, καὶ ὕλη, καὶ ὄργανα, καὶ μέτρο, καὶ χρόνον, καὶ πόνον, καὶ ὁμοίωσιν, καὶ ὁπιμύλαια τοῦτο τῷ θεῷ τῶν ὄλων ἡ βόησις. Ἡ δὲ ἔλασε δὲ ὅσα ὄσα ἠδ' αὐατο, ἀλλ' ὅσα ἄσπερ ἀρκεῖν ἐδοκίμασεν, ῥάδιον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ, καὶ μυστῆς, καὶ διαμυστῆς δημιουργῆσαι κόσμους.

Hæc vbi de opificis, potentia, & sapientia attigit, præcipuas vniuersi partes aggreditur. τῶν γεγονότων τὰ μὲν εἰσι ἀόδητα τὰ δὲ νοητά. καὶ τὰ μὲν ἐπιγίγναι, τὰ δὲ ὑπερβάντι ἀναγκά. ὡς, καὶ ζωα πτωσίχη.

Solet deinde ad singulas partes oratio delabi, quas nitido, vernantique colore prosequitur. Quo in genere multa sunt exempla, quæ nos pluribus suo loco. Nunc istud Cypriani prolusionis instar audiamus.

Habet istam mundi pulchritudinem, quam videat, atque miretur; Solis ortum aspiciat; rursum occasum mutuis vicibus dies, noctesque reuocantem, globum Lunæ temporum

eursus incrementis suis, decrementisq; signantem; Astrommicantium choros, & à summo de summa mobilitate fulgentes; Anni totius per vices membra diuisa, & dies ipsos cum noctibus per horarū spatia digestos, & terre molem librata cum montibus, & profusa flumina cum suis fontibus, extensa maria cum suis fluctibus, atque littoribus: Interim constantem pariter summa conspiratione, nexibusque concordie extensum aerem medium, tenuitate sua cuncta vegetantem, nunc imbres contractis nubibus perfundentem, nunc serenitatem resecta raritate reuocantem; Et in omnibus istis incolas proprios in aere autem, in aquis pisces, & in terra hominem Hæc, inquam, & alia opera diuina, sint Christianis hominibus spectacula.

Laus imperij, Regionis, vrbis.

C A P V T X X I.

L Atissimus erit dicendi campus, si hæc capta mente complectaris, & per eadem filum laudationis extendas.

Erunt autem septem, Origo, in qua primum inquirendus fundator. An Deus, an Heros, an Homo, inquit Menander Rhetor, & de eius laude dicendum paucis, si obscurus, & incertus, satis eum super vrbis gloria commendari ostendes, si famę haud ita bonæ: apologia erit vtendum.

Diuturnitas, siue antiquitas, cuius frequēs est commendatio. Sic Athenienses, cum sole genitos. Arcades ante lunam natos prædicant. Si vrbis antiqua, dices legibus nature ita constitutum esse, vt quod antiquissimum est, idem quoque sit honore dignissimum. Si recens, eam instar puellæ pubescente, & ad optimas qualque spes in dies allurgere.

Fines copiar, opera, viti, virtutes. Quæ quidem omnia in Romæ laudatione apud Anstidem, & ceteros facite apparent, & animaduertet, qui grauissimos quosque authores legerit, quorum testimonijs vitur eruditus Lipsius de magnitudine Romæ.

Eius Origo est ab Ænea & Troianis. Antiquitas excedit annorum duo millia, & trecentos.

Fines, ab oriente fuerunt Euphrates, &

Vrbis laus quibus de curri capitibus. Origi. Sic.

Romæ laus.

meridie Nili cataractæ, deferta Africæ, & mōs Atlas, ab occidente Oceanus, à Septentrione Danubius, & Rheus, tales sub Augusto Imperatore termini sunt constituti.

Copia.

Tum maritimæ, tum pedestres erant, quæ ad tanti imperij incolumitatem sufficerent.

Opulentia.

Ad auti centum, & quinquaginta milliones ex annuis redditibus.

Opera.

Maximè laudantur in vrbe, situs, munitio, amplitudo, hominum multitudo, alimenta, ædificia, templa, fora, theatra, circi, balnea, æhermæ, viæ, pontes, statua, monumenta, aqueductus, priuata ædificia.

Quæ omnia breuiter eruditionis causa in antiqua Roma admirabilia fuisse ostendit Lipsius in admirandis.

Situs.

vrbeis χάρις nominatur à Menandro Rhetore, in quo primùm consideratur salubritas, quæ magni est momenti, & laudatur vrbs, vel domus, quò est λαμπρότητα, εὐπρωσία, ὑγιεινότης, ut loquitur Plutarchus.

In vniuersum autem, ut notat idem Menander, consideratur situs ratione cæli, maris, terræ: si locus ad orientem spectat, laudabis in eo lucis principium, & quasi solis cunabula. Si ad occasum, dies, quod instar Coronidis appositus, solem cum laudationibus, & Hymnis dimittere videtur. Si ad meridiem, quod in cælo, velut in acie, plagæ cælestis medium occupat. Si ad Septentrionem, quod instar arcis munitissimæ editissimam mundi partem obtinet. Si montosus est, laudabis munitiorem, & cum heruoso quodam corpore comparabis. Si planus, mollitiem, & æqualitatem. Si regio sicca est, qualitatem in ea cælestem commendabis: si foecunda, utilitatem: si infrugifera, frugalitatis alumnam dices.

Hæc ille Rhetor Græcus, apud quem plura quoque de situ vrbiū videre poteris.

Liuius nonnulla in Romæ situ commendat his verbis.

Non sine causa Di, hominesque hunc vrbi condendæ locum elegerunt, saluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges deuchantur, quo maritimi conuentus accipiantur, mare vicinum ad commoditates, nec expositum nimia propinqui-

tate ad periculum classium, externarum regionum, Italiæ medium.

Munitio.

Munitiões laudantur à loci ingenio, & operibus hominum.

Roma munitissimo loco sita, ut Alpibus, & Apennino defensa: quod Rutilius hicce versibus celebrat.

Si factum certa mundum ratione fatorem,

Consiliumq; Dei machina tanta fuit:

Excubijs latus preteruit Apenninum,

Claustra q; montanis vix aduenda viis.

Inuidiam timuit natura, parumq; putauit,

Arctois Alpes opposuisse minis.

Sicut vallauit multis vitalia membris,

Nec semel inclusit, quæ pretiosa tulit.

Iam tum multiplici meruit munimine cingi:

Sollicitosq; habuit Roma futura Deos.

Hominum multitudo.

Decus vrbs quoque est hominum multitudo: nec abs re Aristides orator, qui Adriani temporibus floruit, Romam comparat cum Homérica niuo, quæ excelsorum montium iuga operit, & agros item, ac pingua vitorum culta abdit, tantam Romam esse, ut in quacunque parte quis constiterit, nihil impediat, & in mediâ eum esse. ὅπου ἢ τις ἀδύρως γιγνοίτο, οὐδέτις ὄντα τὸ κάλλος ὁμοίως ἐναυχεύεται.

Alimenta.

In alimentis consideratur bonitas, copia, salubritas, comportandi, & emendi facilitas.

Aristid. Mare per medium vestrum imperium porrigitur, cui vndique amplæ regiones adiacent, necessaria pleraque vobis subministrantes. Nam ex omni terra, marique, quicquid vel anni tempora pignunt, vel regiones singulæ, fluuij, latus, artelque item, & ingenia, tum Græcorum, tum barbarorum proferunt, id omne ad vos defertur. Itaque si quis ista vrbe verferet. Quicquid enim apud alias, vel crescit, vel conficitur, hic affluit, & abundat, tot autem, & tantæ onerariæ naues, singulis anni temporibus appelluntur, ut vrbs, communis quædam orbis officina videatur. κοινὸν & τῆς γῆς ἐργασῆρον, ut appellat.

Ædificia.

Ædificia magnum vrbi decus afferunt, & publica quidem primùm laudanda, dein de pri-

de priuata commendantur à materia, forma, artifice, sine, partibus, adiunctis.

Ille per Synathroismon laudat Ammianus lib. 14. cap. 6. ubi Constantii ingressum in urbem Romanam describens ipsum intuentem, & intuentem præcipua operum facit.

Montes
Romani.

Deinde intra septem montium culmina per accliuitates, planitiemque posita urbis membra collustrans, & suburbana, quicquid erat, prius id eminere inter alia sperabat Iouis Tarpeij delubra, quantum diuina terrenis præceliunt, lauacra in modum prouinciarum extructa, amphitheatri molem solidatam, lapidis Tiburtini compage, Pantheon, velut regionem teretem, spatiosa celsitudine fornicata, elatosque vertice scansili suggestus Consultum, & priorum Principum imitamenta, portantes, & urbis templum, forumque pacis, & Pompeij theatrum, & odeon, & stadium, aliaque inter hæc decora sibi æternæ.

Tarpeia
rupes.

Templa.

Roma
templâ.

Templorum laudatur antiquitas, altitudo, longitudo, latitudo, materia, structura, ornatus, donaria, religio, &c. Romæ quadringenta, & viginti quatuor fuerunt, celeberrima Tarpeion, Pantheon, Templum pacis, Torpeion siue Capitulinum templum, quale erat sub Tarquinio describit Dionys. Alicarn. Situm est, inquit, in altera crepidine, habetque in ambitu octo iugera, sic ut latera singula ducentorum ferè pedum sint, exigua latitudinis, & longitudinis eius differentia, nisi quod ista illam vincit vix pedibus quindenis, qua parte frons eius meridiem spectat, triplici columnarum ordine circumcingitur, ab alijs lateribus duplici. In ipso sunt tres felle ex ordine à lateribus communione parietum clausæ, media est Iouis, vtrique, altera Iunonis, altera Mineræ, sub eodem laqueati, eodemque tecto. Conferamus si placet eum hæc descriptione Ephesie Dianæ templum, miraculum orbis terrarum. Sic describit Plinius naturalis historie, lib. 36. cap. 14. Magnificentie vera admiratio extat templum Ephesie Dianæ ducentis annis factum à tota Asia, in solo id palustri fecere, ne terræ motus sentiret, aut hiatus timeret, ne in lubrico, atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, antè calcatis ea substruere carbonibus, dein velleribus lanæ; vniuerso templo longitudo est quadringentorum viginti quinque pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum vi-

Templum
Dianæ
Ephesie.

ginti septem à singulis regibus factæ, sexaginta pedum altitudine; ex his triginta sex celatæ, vna à Scopa; operi præfuit Chersiphron architectus: Summa miracula Epistylia tantæ molis attolli potuisse, id consequutus est, ille ut peronibus arena plenis molli piluino super capita columnarum exaggerato, paulatim exinanienti ab imo, ut sensim totum in cubili siceret; difficillimè hoc contigit in limine ipso, quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit, nec seditia cubili anxio artifice mortis destinatione suprema. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar obtinent, nihil ad speciem naturæ pertinentia. Vide etiam quæ Iosephus habet de templo Hierosolymitano, libro sexto de bello Iudaico cap. 14. ubi dicitur hoc mundi miraculum describit.

Theatra.

Theatra præcipuum locum obtinent; inter ædificia ornamenta, in quibus spectantur partes, ut scenæ posticum Orchestra, Cunei cauea, deinde, ornatus, ut columnæ, tabulæ, signa, ad summum totum scenarum choriagium. Nonnulla attingit Plinius lib. 36. cap. 15. in theatro Scauri. M. Scaurus fecit in ædilitate sua opus maximum omnium quæ vniquam fuerit humanam manu facta, non temporalia mora, verum etiam æternitatis destinatione theatrum hoc fuit, scena ei triplex altitudine tracentarum sexaginta columnarum, in ea ciuitate, quæ sex hymertias non tulerat siue probro ciuis amplissimi: ima pars scenæ è marmore fuit, media è vitreo, inaudito etiam postea genere luxuriæ, summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus imæ duodequadragenum pedum, signa ærea inter columnas fuerunt tria millia numero, cauea ipsa cepit hominum octoginta millia, cum Pompeij amphitheatro toties multiplicata vrbe, tantoque maiore populo, sufficiat large quadraginta millia, &c.

Fora.

Fora Romæ quinque, Romanum, Iulium, Augustum, Transitorium, Vlpium, non præmittuntur ab encomiasticis, quæ erant profusus magnifica.

Balnea.

Balnei structura laudanda, excutiendæ partes singulæ, ornatus deinde insigni laude non caret.

carer. Habes de hac re luculentū exemplū ex Luciano de quo nos libro vndecimo. Seneca quoque perstringit epist. 87. Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis, ac pretiosis orbibus resulerint, nisi Alexandriana marmora Numidicis ciuitis distincta sint, nisi illis vndique, & in picturæ modum variata circumlucio prætexatur, nisi vitro, circundetur, nisi Parius, & Thasius lapis, quondam rarum in aliquo templo spectaculum, piscinas nostras circumdederit, nisi aquam argentea epitonia fuderint. Et adhuc plebeias stultas loquor: quid cum ad balnea Libertinorum peruenero, quantum statuarum, quantum columnarum est nihil sustentium, sed in ornamentum positarum, & impentæ causâ, quantum aquarum per gradus cum fragore labentium? eo deliciarum venimus, vt nihil nisi gemmas calcare nolimus.

Aqua ductus.

In aquæ ductibus spectantur moles, artificia, operis utilitas, iucunditas, necessitas, &c. De quibus Plinius Si quis, inquit, diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico, balneis, piscinis, domibus, Euripis, hortis, suburbanis villis, spatioque aduenientium extructos arcus, montes perfossos, conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Lepide Rutilius:

*Quid l. quor æria pendentes fornices suos,
Qua v. x. imbriferas tollere irus aquas?
Hos potius dicis creuisse in syæra montes,
Tale Gigantum strata laudas opus.*

Pontes.

In Pontibus consideratur fluminum celebritas, Pontium necessitas, structura, firmitas, vsus, utilitas, & cætera de quibus Xiphilinus. Traianus imperator pontem lapideum super Istrum statuit, quem ego necdignè quidem habeo admirari. Nam et si alia pulcherrima principis eius opera extant, tamen hoc est super omnia: pilæ igitur eius sunt viginti è lapide secto, & quadrato, quæ altitudinem habent centum & quinquaginta pedum, latitudinem sexaginta, distant inter se centum octoginta pedes fornibus deuinctæ, quomodo autem non aliquis sumptum in istas pilas admiraretur, quomodo non & constituendi, firmæque modum, idque in flumine magno, & vorticoso, & fundo ipso infido, & limoso? nam nec auertere quidam cursum

fluminis licuit vlllo modo; nec verò de magnitudine fluminis ided dixi, tanquam ibi maximum sit, imò verò alibi duplo maius est, aut triplo, atque instar pelagi se diffundit. Sed quia locus ille arctissimus ibi locorum, & arctissimus ponte iungi, est tantus. Quo autem magis in arctum illud ex lato extrahitur, & rursum in latum se effundit, tanto nimirum & rapidius fluit, & profundius existit, & hoc quoque difficultatem, atque arduum operis valde auxerit. Magnitudo igitur Traiani ex eo quidem constat, non tamen vsu nunc nobis præbet, sed pilæ dumtaxat stant, quasi in eum finem modò structæ, vt documento sint nihil esse, quod ingenio humano non possit effici.

Præuata ædificia.

In præuatis ædificijs sunt domus & villæ; in quibus laudatur amplitudo, structura, ornatus. Tanta erat laxitas maiorum ædium Romæ, vt angustè se habitare putaret, cuius domus tantum pateret, quantum Cincinnati rura patuerunt, erant autem quatuor iugera. Molitio admirabilis erat; columnæ ex longinquis regionibus conquisitæ, de quibus tam sæpè mentionem faciunt Poëtæ. Propertius:

*Quod non Tanais d. m. s. est tibi sulta colum-
nis,*

Nec camera aurata inter eburna vrbes.

De structura & ornatu communiter Seneca ep. 96. Quid inter pueros, & nos interest? nisi quod nos circa tabulas & statuas insanimus carius in epi, illos reperti in litore calculi leues, & aliquid habentes varietatis delectant, nos ingentium maculæ columnarum, siue ex Aegyptijs arenis, siue ex Africa solitudinibus aduectæ, porticum aliquam, vel capacem populi cœnationem ferunt: miramur parietes tenui marmore inductos, tum scimus quale sit, quod absconditur. oculis nostris imponimus, & auro tecta perfundimus, quid aliud, quam mendacio gaudeamus? scimus enim sub illo auro fœda ligna latitare. quid, quod, vt ait idem, versatilia cœnationum laquearia ita coagmentabant, vt subinde alia, atque alia facies succederet, & toties tecta, quoties fercula mutarentur?

Nero Cæsar vestibulo ædium suarum, iossuum centum viginti pedum habuit, deinde porticus triplices, item stagnum maris instar circumseptum ædificijs, ad vrbiū speciem, rura insuper armis, atque vineis, & pascuis, syluisque varia, cum multitudinæ om-

nis generis pecudum, & ferarum in cæteris partibus, cuncta auro lita, distincta gemmis, unio numque conchis, erant cœnationes laqueatz tabulis eburacis versatilibus, ut flores, & vnguenta desuper spargerentur, præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuò, vice mundi, diebus, ac noctibus circumageretur.

Villa.

Specimen villarum aspice in vna villa. Exerat, inquit Plinius, Gordianorum villa Prenestina ducentas colūnas vno peristylō habēs, quarum quinquaginta Charistæ Claudianæ, quinquaginta Syenitides, quinquaginta Numidiæ, pari mētura sunt, in qua Basilæe centenariæ tres, cætera huic operi conuenientia, & thermæ quales præter urbem nusquam in orbe terrarum. Commemorat quoque Plutarchus in Lucullo eius ædificia sumptuosissima: nam ad Neapolin tumulos suspendit fossuris, Euripis, & in riuis pisculenta ædificia sua circumiecit, Diatas Marinas extruxit, quas Tubero stoicus contemplatus appellauit eum Xerem togatum.

Sed operæpretium est egregium Caij Plini Iunioris epistolam lib. 5. epist. 6. legere, vbi de industria villam omnibus coloribus depingit.

Fons.

Laudem fontis peremus ex Plinio. Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manufacta, ibi paulum retentus in Larium lacum decedit, perinde die statis auctibus, & diminutionibus crescit, decrescitque, cernitur id palam, & cum summa voluptate deprehenditur, iuxta decumbis, & vesceris, atque ex ipso fonte, nam frigidissimus est, potas.

Flumina.

Flumina laudantur ab ortu, scaturigine copiosa, velocitate, colore, piscata, piscium generibus, & multitudine, & alijs fluuijs, quos recipiunt, & locis, per quæ fluunt, denique à nauium frequentia.

Montes.

Mons celebratur à magnitudine, radicibus, vallibus, viribus, miraculis, prodigijs, rebus memorabilibus, frugum vbertate, & copia.

Agri.

Laudationis in agro capita erunt, fertilitas, amœnitas, varietas arborum, & herbarum, cultura, situs.

Viri, & virtutes. Sed omnino laudanda sunt vberius ea, quæ communi consensu maiora sunt, religio, legum maiestas, ritus, consuetudines, priuilegia, iustitia, clementia, fortitudo, probitas, constantia, ars militaris, doctrina, studia, Gymnasia, opificum industria, de quibus diximus superius.

Quæ Cicero pro Flacco, sectione 61. paucis complexus est, cum de Athenarum urbe sic agit:

Adfunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur; De quorum urbis positione propter pulchritudinem, etiam inter Deos certamen fuisse proditum est: Quæ vetustate ea est, ut ipsa ex se se suos ciues genuisse dicatur: & eorum eadem terra parens,ATRIX, patria dicatur: autoritate autem tanta est, ut iam fractum prope, ac debilitatum Græciæ nomen huius urbis laude nitatur. Et de Lacedæmonijs:

Adfunt Lacedæmonij, cuius ciuitatis spectata, & nobilitata virtus, non solum natura corroborata, verum etiam disciplina putatur: qui soli in orbe terrarum septingentos iam annos amplius vni moribus, & nunquam mutatis legibus viuunt.

Ibidem de Massilia, & cæteris.

Laus virtutum, & Scientiarum.

CAPVT XXII.

LAUS Virtutum, & Scientiarum ijs ferme capitibus excurrit, quæ in laude personæ notari superius.

In virtutibus quippe expenditur honestas, vtilitas, necessitas, quod vtiplenus assequatur orator, modo earum definitionem, seu potius descriptionem clarissimis pingit coloribus, modo ipsius obiecti dignitatem amplificat, modo eius originem, & causas arcescit, modo effectus admirabiles ponit ob oculos, modo contrariorum vitiorum pingit deformitatem, modo inferiorum virtutum comparatione, eam quam laudat, celsius attollit.

Ad hæc contextit sapientum effata, historias, similitudines, emblemata, quibus quasi rescellato

bellato opere distinguntur oratio. Horum non nulla persequutus est Aphthonius in Encomio sapientia: Primum enim ab eius dignitate incipit, & ostendit sapientiam *Compositum esse Deorum possessionem, & in κτήμα Διός.*

Sapientia
lous.

Nam Iunoni nuptias, Marti bella, Vulcano fabrilis, Neptuno tribui navigationes, sapientia verò omnes indigere, *καὶ οὐκ ἄντι ἐκ τῆς αὐτοῦ σάφους.* Proinde semen esse quoddam cæli, & radium fumæ matæstatis, quo, qui inter mortales præditi sunt, hoc *διὰ τῶν πάλαιος* appellamus.

Mox ad eius necessitatem, & varias utilitates delabitur, & plenè indicat sapientiam, omnium esse temporum, omnium negotiorum propriam, nec magis pacis, quàm armorum, *πολλοὺς γὰρ ἔλα πόλεμον, ὡς εἰς ἄντι παντὶ ἄνθρωπον ἀνοήσασα, τὴν εἰρήνην οὕτω μάλιστα εἰς ἀνοήτους κατέπαυε τὰς μάχας.*

Deinde eius commoda ubique terrarum in vita civili percurrit, & quid imperatoribus, & belli ducibus, quid agricolis, quid nauigantibus, quid vniuerso hominum generi conferat, ostendit.

Ἀδὲ γεωργίᾳ ἀντικατὰ τὴν γῆν, καὶ τοῖς πλείοσι νέμει τὴν θάλατταν, &c.

Nec satis ipsam sapientiam in cælum penetrant inducit, & totam superioris mundi Oeconomiam admirabili virtute complexam.

Ἄντι λαβεῖν οὐ κατέλιπον ἂν τὸ ἀπορήτων οὐρανὸς ἔχει παρ' ἑαυτῶν. Καὶ γὰρ ὁ Ἰνὸς ἠλιθιωτέρη περὶ χερσὶν ἔχεται, μόνη ἔφρα τοῖς ἀνθρώποις ἔειπεν.

Quartò eius diuersos effectus artificiosè per historias explicat, ut cum dicit sapientiam Troiam cæpisse, Sapientiam Cyclopi oculum effodisse, Sapientiam Persarum robur contriuisse.

Postremò augeat à comparatione minorum & sapientiam cum fortitudine comparans, hanc longè inferioriorem, illam gloriosiorē planè declarat.

Ἐστὶ τις αὐτῶν ἀνδρῶν παραβολῶν, &c.

Ad hoc genus pertinent λόγοι, quos antiqui χρεῖας ab vtilitate nominarunt, sunt enim propriè orationes de vitis, & virtutibus, aliqua sententia complexis, quæ tractantur scripturè per paraphrales, & descriptiones rei, per causas, per contraria, per similitudines, per exempla, per veterum testimonia, quæ Aphthonius in arte vocat *παραφραστικὸν τὸ ἄρτιον τὸ παντὸς, ἢ παραβολὴν παραδείγματα, μαρτύρια παλαιῶν.* Quorum omnium ars ex Libanio, Theone, & Aphthonio, vel ijs, qui ad huc nate discunt, cum cortice satis nota est.

nus in arte vocat παραφραστικὸν τὸ ἄρτιον τὸ παντὸς, ἢ παραβολὴν παραδείγματα, μαρτύρια παλαιῶν. Quorum omnium ars ex Libanio, Theone, & Aphthonio, vel ijs, qui ad huc nate discunt, cum cortice satis nota est.

Artes, & scientia, haud dissimili quidem ratione laudantur: Soler esim primum earum inquiri nobilitas, quæ ex inuicatoribus non raro peti solet. Deinde ostenditur antiquitas, & ortus, & progressus, & obiecti dignitas, & commoda in omnè ciuili vita partem longè lateque diffusa, & honores istarum artium professoribus haberi, & libri scripti, & ingeniorum claritas, & multitudo, & scientiæ veritas, & constantia, & uocessitas, & si quid huiusmodi.

De veterum in epidicticis orationibus artificio.

CAPVT XXIII.

Placet quoque ad huius libri coronidem nonnulla de veterum in tractandis orationibus Epidicticis artificio suggerere, licet superiora fiat exemplorum varietate distincta.

Primus omnium occurrit Thucydides, *ca. Aedificiorū lucus.* cuius funebri legitur oratio lib. 2. in Athenienses, qui pro patria fortiter occubuerant. Sed ut dicam, quod sentio, minime est Epidicticus, imò austerus, grandis, subhorridus, & rerum potius sincerus pronuntiator (quod dixit M. Tullius) quàm facundus laudator. Itaque hunc *ἠπιθήσις λόγος*, quod nihil habeat admodum eximium prætermitto, summa capita delibasse contentus, in quibus dispositio admodum vulgaris, & excusationes, quas nollem hoc tempore imitari.

Partitio orationis Thucydidis.

Primum, Exordium est ab excusatione, rei *Thucydidis* magnitudine, cum viriū tenuitate comparata. *ἠπιθήσις* Simile est exordium Demosthenis in *ἠπιθήσις* λόγοι. *λόγος*, cuius lib. 3. memini. Tenuitate (inquit) oratoris periclitatur fama celebritatis. Itaque satius res magnas obuoluere silentio, quam ingenij culpa dcterere, vide Horat. Od. 6 libr. 1.

Oratio funebri Thucydidis.

Secundum, Laudationis fit initium communi, & antiquo filo. Maiores primum laudantur, et si minus ad rem: similia in Demosthenis λόγῳ ἐπιταφίῳ, & in odis Pindari, in quibus laxiora sunt huiusmodi lustrantis facultatis parerga.

Tertium, Politia Atheniensium ab optima temperie commendatur. Experti sunt autem primum Reges, deinde ἀρχοντας perpetuos: Mox Decennales, re in Democratiam, de qua hic Thucydides, adducta.

Quarta, Atheniensis res publica sectata est elegantiam cum frugalitate, Philosophiam sine mollitie. Talem temperiem laudat Plutarchus de fortuna Alex. τὸ ἀνεμείνων οὐκ ἀργόν, τὸ ἐπιπόνον οὐκ ἀπαρμύθητον.

Quintum, Athenienses non tantum verbis, sed & operibus student. Nam sapiens oratio

sine actione, clauda virtus est, ut ait Cyrillus apud Sanctum Maximum.

Sextum, Athenienses beneficii, nec similes τῶν ἐπιτῶν χρημῶν σοκῶν, ἀφ' ὧν ἀνδρῶν ἄλλοι λαμβάνει, ut ait Plutarchus.

Septimum, Confirmat narrationem ab effectis.

Octavum, Post laudem urbis, & maiorum, delabitur in laudes mortuorum, quos a fortitudine gloriae mortis commendat: De huius obitus gloria extat Arist. hymnus apud Laert. Ἀρετὰ πολύμοχθε γένει βροταίοις, &c.

Nonum, Ceteros acuit eorum exemplo, quamquam eius oratio plus habet grauitatis, quam aculeorum.

Hac autem praecipua nota visa sunt, ubi agi: de mortuorum gloria.

Vita praestantissimi cuius collata reip.

Seruius illustrat viros eosque minime.

Οὐκ οὖν καὶ τὴν πόλιν γε τ' ἑσπεύρας ἀρετῆς ἀξιούντες περισκεῖν, καὶ μισοντ' ἔρανον αὐτῆ περιεμῆσαι, καὶ τὴν γὰρ τὰ σώματα διδόντες, ἰδίᾳ τ' ἀγῆραν ἐπαρον ἐλάμβανον, καὶ τὸν τάρων ἐπισημῆστατον, οὐκ ἐπ' ἀκείναι μάλιστα, ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτ' ἀπαρτῶν ἐπιχρόνεται, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ χαμῶδ' ἀείμνησεν ἡ ἀλαλείπεια, ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν τῶσα γῆ τὰς ἑσπεύρας, καὶ οὐ σὺν μόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σημαίνει ἐπιχρόνεται, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μητροπολίτι ἀξιοφθονῆσεν, καὶ ἀπὸ ἐκείνου τ' ἡ γνῶμη μάλιστα, ἢ τῶν ἔργων ἐν διαστάσει, οὗ τὸν ἡμεῖς ζηλώσαντες, καὶ τὸ εὐδαίμονον, τὸ εὐθέρον, τὸ εὐδύχομον, κρῖνα νῆσ, μὴ περιεσθῶσι τοὺς πολέμοις κινδύνους. οὐ γὰρ οἱ χακοπαράγοι δειχόμενοι ἀφροδῶν ἀντὶ βίης, οἷς ἐλλῆς οὐκ ἐστὶ ἀγαθόν: ἀλλ' οἷς ἡ ἐπιταφία μὲν ἀλλοτῆ ἐν τῷ ζῆν ἐκινδυνεύεται, καὶ ἐν οἷς μάλιστα μεγάλα τὰ διαφρονημα ἐχοντα ἢ ἐν τῷ μὲν τῷ μαλακῶδ' ἔχοντα, καὶ οἷς μάλιστα καὶ κοινῶς ἐλλῆς ἔμα, γιγνώμεθα, καὶ ἀναρῶν ἑσπεύρας.

Non statuerunt sua virtute fraudandam efficitatem, speciosissima eam collecta donantes: Publice namque corpora impendentes, priuatim laudem, quae nunquam senesceat, acceperunt: simul & honorificentissimam sepulturam, non magis eam, in qua ipsi sunt firi, quam sempiterna gloria, quae; ut; sese quodq; offeret tempus, vel narrandi, vel imitandi, celebranda relinquitur. Quippe illustrium virorum cumulus orbis vniuersus: neque id domesticorum tantum saxorum testatur inscriptio, sed etiam sine literis in exteris gentes egressa memoria, magis apud animum cuiusq; quam apud vnas commoratur. Quos ipsi nunc ad imitandum vobis cum prosperitatis, & felicitatem existimetis esse libertatem, rursusque libertatem esse felicitatem, nolite bellica recusare discrimina. Neque enim, qui aduersa fortuna laborant; iniusti vitam contempserint, quibus spes boni non est, sed quibus aduersa commutatio, ex prospera fortuna in aduersam periclitatur. Tristiorque est viro prudenti; contumelia comes ignavia, quam per fortitudinem, & publicam spem, sine sensu futura mors.

(*) (*)

Longe

Orationis
funeris ex
Aristide
exemplum.

Longè suavior est, mollior, & methodè in-
structior in laude Eteonei, cuius orationis
hæc sunt capita:

Primum, Exordium lenè & elegans, in quo
delineatio totius orationis. Describendum esse
scilicet Eteoneum mortuum, propter eximias
virtutes, quibus effulset.

Secundum, Virtutes mixtè Eteonei summa-
rim perstricit, apta est initijs hæc veluti præ-
cepta, & summa tantum capita delibans lau-
datio. Paucis autem multa completitur, &
plurimum habet venustatis. Exemplum attuli
ex Plineij panegyrico, & D. Gregor. Nazianz.
in Atha. ὁ φιλόσοφος ἦν ἰσχυρῶς ἐργαίτης, ταπεινὸς δὲ τῶν
φρονήματι, & cætera, quæ infra fufius.

Tertium, Laudationis initium à genere,
quod est in istis argumentis frequens. Et ap-
ud Herodianum gloriatur Commodus Imp.
ὁ μὲν δὲ μὲν ἦν ἰσχυρῶς ἀνθρώπων, & βασιλέων.

Quartum, Breuissimè educatio, & pulchri-
tudo laudantur Sic paucis sunt perstringenda,
in quibus nihil multum eminet, nec tornan-
dum, quod ait Iulianus, nullum. Erhæe graui-
ora, quam si formæ laudem picto stylo texuif-
set. Magnum est mentem bonam in pulchro
corpore sortiri. Laudat autem in eo ῥῆσινα
τὸ νοῦν, σάραξ δὲ ἡσώσαρ, vt celebratur Gre-
co proverbio, Mentem sesilem in corpore iu-
uenili. Et eos gratiores iuuenes Cato Tullij
censet, qui præ se ferant aliquid senectutis,
quod de nobilissima Virgine, & martyre Eu-
lalia cecinit acurè, vt solet Prudentius.

Mens, seni-
lu in corpo-
re iuuenili.

Literarum
studium.

Moribus teneris canisicem meditata senum.
Quintum, Commendatur in eo literarum
studium, & eruditio. Vita est hæc sapientis,
Otium verò, sine literis viui hominis sepul-
tura, quod præclare dixit Seneca. Ο νοῦς
ἀεί, ἢ ἡ γυνή, τὸ πρῶτον ἀδύνατον, δεῖσις νόημασι, ρ,
monet Nazianz. tetrafit.

Sextum, Obseruantia in præceptorem. Exi-
mia laus eius ætatis, cui sufficit obsequij glo-
ria. Quantum autem præceptorum charitati
debeatur, declarat Seneca lib. de beneficijs.

In docendo, & laborem, & redium tulit,
præter illa, quæ pereipientibus in commune
dicuntur, aliqua in stillauit, ac tradidit. Hor-

tando bonam indolem erexit, & modo laudi-
bus fecit animum, modo admonitionibus dis-
cussit desidiam: Ingratus sum, nisi illum inter
gratissimas necessitudines diligo.

Nec mirum, si Episcoporum nomen tribu-
tum olim iuuentutis moderatoribus, vt liquet
ex Oppiano, lib. 1. de venat. v. 681. Μὲν ἄρα
ἐργῶν ἀπο τῶν ἀδελφῶν ἰατρῶν, οἱ δὲ ἀπὸ τῶν
ἐπισκοπῶν ἐργῶν ἰατρῶν.

Episcopi
dicti mode-
ratores iu-
uentutis.
Præceptores
Episcopi mo-
tinati.

7. Celebratur eius verecandia, vbi dicitur
ἀδύνατος ἀγαθῶν, hoc est, pudoris simulachrum.
Præclara laus apud veteres, apud quos magna
veneratio huiusce virtutis: testatur nobile di-
ctum hieroglyphicis incisum in propylæo Py-
lonis contra impudentiam. ὁ γινώσκων, &
ἀπο τῶν μόνων θεῶν μὴ εἶ ἀνάγειται. ex Clemen-
te Alexandr. lib. 1. in Symbolis.

Octauum, Deploratio, & affectus, quàm
suauissimi amoris, quando non degenerant
in insanam illam neniã, quam habet Hime-
rius in simili argumento, cuius ego feci men-
tionem in libro de affectibus.

Nonum, Deus è machina consolatur affines
mortui, in quo artificiosa sophistæ peroratio;
qui per hanc prosopepœiam, & orationi plus
gratiæ, & dictis plus auctoritatis conciliat.
Verba autem non iam sunt tanquam ἐκ σκήπτρου
(quod aiunt) ὁμοιοειδῶν, sed planè, quæ
videantur ex Oculo fusa, ita tota sententijs
illuminantur, vt vestis auro. Tales sunt istæ:

Deum è ma-
china.

Vitæ tempus etiam longissimæ breuissimum
esse, si cum æternitate comparatur, pulcherri-
mè quoque dixit Philon, in oratione Iacobi
Patriarchæ. & γὰρ ὁ μακροβιῶτα ὁ ὀλιγο-
χρονιάτα ὁ ἀντιθέτης ἀδύνατος ὁ ἀδύνατος.

Boni est Poëtæ ante satietatem fabulæ finem
imponere. simillima dixit Tullius in dialogo
de senectute.

Senectus autem peractio ætatis est, tanquã
fabulæ, cuius defatigationem fugere debemus,
præsertim adiuncta satietate. Et Seneca, quo-
modo fabulã, sic & vitã; non quamdiu, sed
quã benè actã sit, refert.

Hæc autem præcipua nota visa sunt.

Laus Eteonei, ex Aristide.

Diploratio
anti
Eteonei.

Ω πάντα σὺ κάλλιπε παῖδιον. Ὡς δὲ
προσπελάσῃς ἡλικίας, οὐκ ἔπιλαμθανό-

Ο Pulcherrime puer, qui cum legitimam æ-
tatem non esses assequutus, eam tamen,

Gregorius Nyssenus in funere Pulcheria.

Deploratio
prou Pul-
cheria.

Νεοβαλές ανθου, ε ουπω μ' ολον τ' χαλά-
χων θελαμψεν ηδη, το δε λαμψεν ηλ-
πιζατο, η ουτως ε τω μικρω τε, η ατελει υπερ-
λαμπερ' ουτως αθροίς εσπεύθη τη χαλίω, η
πριν εις ακμην προελθειν, η ολον ευωδία περα-
σαι, το ανθου αλω περι αυτου χατηρήη, η κόνις
εγένετο, ο ουτε εδρέφατο εις ουτε εσερα-
νέσατο, αλλά μάττω η φύσις
επώνησεμ.

FLOS recens pullulans, qui nondum quidem
toto suo splendore ex gemmis, ac vaginis
emerfisset, sed partim quidem iam enituisse,
partim vero in lucem emerfurus speraretur:
nec eo minus in exigua, atque imperfecta sui
parte resplenderet: ut repente in gemma e-
marcuerit, ac priusquam ad suum vigorem
peruenisset, ac summum incrementum na-
ctus esset, totumque cum suavi odore deco-
rem panderet, atque diffunderet, ipse circa se
defluerit, & in pulverem redacturus sit, quem
neque quisquam decerpit, nec coronis adap-
tauit, sed frustra natura labrabruit.

At quae sequuntur ex Nazianzeno, pro re-
rum, & personarum conditione, plena sunt
grauitatis.

LAUDATIO MIXTA, ET CONCISA PER
frequentationem.

Ex Dino Gregorio Nazianzeno, oratione in D
Athanasium.

Αμ' ην υψιλος εις τοις εργοις, ταπεινος η δ' ε-
φρονημα. η την μ' εριτην απροσηθη,
την ευσυχαν η λειαν επροσηθη, πραος, εορ-
γητος, συμπαθης, υδους τ' λογον, ηδ' ων τ' ζοσον,
αγγελικος το ειδος, αγγελικωτερος την διάνοιαν,
εθνικωπος, γαλιωος, επαινηται παιδευλος, η
μη επι ν τω χαλων τη αμεζια λυμναδωα,
αλλά ποιηται η την επημητην πατη ηρ, η
τ' επαιμοι, αρχικωμ' ματε το απαλον εκλυτορ,
μη εφρον τ' αυτηρη, αλλά το μ' επηκειεαμ, το
η φρονησιμ' η φιλοεφριαν αμφοτερα' ελαχιστα
μ' λογη δια τ' ζοσον, δεοιδωθη, ακωοντα
ωρος παρ αγαγιαμ' ελαχιστα δε ραβδω, δια τον
λογωμ. ει δε ελατω τομης, δια τον ραβδον με-
ζιως αποθησαμ.

no pere opus haberet, nec rursus propter vim,
sektionem porro multo minus, ob virgam moderatē serientem.

VITA quidem sublimis erat, verum ani-
mo humilis, atque ea quidem virtute, ut
nemo ad eam aspirare posset: ceterum
ea comitate, ut ad eius congressum facilis
aditus omnibus pateret, mansuetus, ab ira a-
lienus, ad miserationem propensus, sermone
iucundus, moribus iucundior, facie Angeli-
cus, in increpando placidus, in laudando eru-
diendi vim habens: sic vtrumque temperans,
ut neutrum horum per immoderationem la-
befactaret, verum & increpatione paternam
charitatem, & laudatio imperio dignam gra-
uitatem obtineret: nec aut mollities dissolu-
ta, aut seueritas rigida, & terribilis esset, quin
potius illa facilitatis, & benignitatis: haec
prudētia nomen haberet, vtraque vero sa-
pientia laudem consequeretur. Ita denique se
comparans, ut nec sermone, propter mores a-
bunde ad institutionem sufficientes, mag-

Laudatio
Pulcheria S.
Athanasiu.

Item

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Item ex eodem.

Ο μὲν ἐπαμειβία τ' ἐνηθείαις, καὶ ἀποσκευαίαις, οἷον ἀσφάλων τε καὶ αὐλοῦ, ὃ δὲ τ' ἐν ταῖς ἀρῶν, ὑπνιάσι τε, καὶ φαλμαδίασι, ἐπὶ τοῦ ὄρου τε, καὶ ἀκτιῶν. ἀπὸ τὸν δὲ ἀποστασία τῆς διουμένης, καὶ τὴν πρὸν τ' ὑπερχοντα ἀνάκτουσιν, ἢ πρὸς τ' ταπεινὸν συγκατάβασιμ, αἱ παρθένοι τ' νομφαγωγῶν, αἱ ὑπὸ ζυγῶν τ' σωφροσίνην, οἱ τ' ἐρημίας τ' περιστάσι, οἱ τ' ἀπλοῦς τ' ὀλίγων, οἱ τ' δωριάσι, τ' θεολόγοι, οἱ δὲ εὐθυμίας, τ' χαλνῶν, οἱ δὲ συμφορῶν, τὴν παρὰ κλησιμ, τὴν βακχίαια, ἢ κολία, τὴν παιδαγωγίαν ἢ νεότης, ἢ κενία, τ' περιτήριμ, ἢ εὐπορία τ' οἰκονόμοι, λοκοῦσι μὲν, καὶ χῆμα, τ' ἀποστασίαν ἢ πάντες οὖν, καὶ ὄφρανοι τ' παῖρα, καὶ πτωχοὶ τ' φιλοπώχοι, καὶ τ' φιλοπῶν, οἱ εἰνοί, καὶ ἀδελφοὶ τ' φιλάδελφοι, οἱ νοσῆτες, τ' ἰατροί, ἢ βλάκεινοί, καὶ ἰατροὶ οἱ ὑγειαστοὶ τ' φύλακα τ' ὑγείας, οἱ πάντες τ' πᾶσι πάντα γινώσκουσι.

Hic illius, velut corpore vacantis, ac materia expertis, in ieiunijs, & ciuitatis assiduitatem laudibus vehat. Ille insuperabilem in vigilijs, & plalmodijs vigorem. Alius egentium curam, & praesidium: alius, vt vel superbis, & elatis resisterit, vel ad humiles se demilerit narret. Virgines laudent pronubum, quae matrimonij iugo constrictae sunt, moderatorem; qui solitariam vitam agunt, excitatorem, & erectorem; qui in sodalitate viuunt, legislatorem. Simples deductorem, speculationi dediti Theologum, hilares fratrum, calamitosi consolatorem, canities baculum, iuuentus paedagogum, paupertas largitorem, diuitia dispensatorem. Quin mihi videntur viduae patronum laudaturae, & pupilli patrem, & pauperes pauperum studiosum, & peregrini hospitalem, & fratres fratrum amantem, aegrotantes medicum, idque cuiuscunque morbi, ac medicamenti volueris, sani valetudinis custodem, omnes denique eum, qui omnia omnibus factus est, vt omnes vel quam plurimos lucrifaceret.

LAVS ERVDITIONIS MIXTA PER Synatrosimon.

Ex Diuo Gregorio Nazianzeno, oratione in magnum Basilium.

Basilij laus. Eruditionis laus vel scientia.

Ποῖον μὲν εἶναι τὸν οὐκ ἐπιπλεῖ παιδεύσεως, καὶ ἄλλων τ' ποιῶν, ἐν μετ' ὑπερβολῆς, ὡς μόνον οὐτῶν μὲν ἀπείρα διαβῶν, ὡς οὐδέ τις ἐμ. οὐτῶν δὲ ἀκρον ἐχέουσα, ὡς τ' ἀλλῶν οὐδέ τις. αὐτῶν ἢ γὰρ εὐφρα σιμῶν ἐμ. καὶ ἐπισημαὶ καὶ τέχνα τὸ κράτος ἐχέουσα. ἔκιστα μὲν τὰ χάρις φύσει δια τὸν διόμω, ἢ κίκα τ' τόνος, δια τὰ χῶ. οὐτῶν δὲ ἀμφοτέρω συλλαβῶν, καὶ ἐν ἀγαθῶν, ὡς ἀλλῶν εἶναι ποτέριε τῶν ἐκείνῶν θαυμασιώτερον. ἢς μὲν ῥητορικὴν τοῦτ' ἐν τῶν μένῶν πνεύμα. εἰ καὶ τὸ ἦν αὐτῶν μὲν κατὰ ῥήτορας

Quod disciplinae genus est, in quo versatus non sit, atque ita eximie versatus, quasi in eo solo elaborasset. Sic nimirum omnia complexus, vt ne vnum quidem quicquam singula rursus ita ad summum, quasi nihil aliud praeterea didicisset. Ad ingenij enim acrimoniam studium accedebat, ex quibus imperium artibus, scientijsque comparatur. Qui cum celeritate naturae propter laborem, & contentionem minimè opus haberet, quemadmodum nec labore propter ingenij magnitudinem: sic tamen vtrumque coniunxerat, vt non satis liqueret, vtro nomine admirabilior esset. Quis in Rhetorica, illa, inquam, vim ignis spirante, cum eo

ἢ τις ἰστορικῶς ἢ φιλοσοφικῶς ἢ ἄλλοις ἔργοις, ἢ ἰστορίας συντάξει, ἢ μέτρους ἐπιτατῆς, ἢ νομοθετικῶς ποιήσῃ; τίς ἤτις τὴν φιλοσοφίαν, τὴν δὲ τὴν ὀφθαλμικὴν καὶ αἰσθητικὴν, ὅσα τε πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ, ὅσα τε περὶ τὰς λογικὰς ἀποδείξεις καὶ ἀντιθέσεις ἔχει, καὶ τὰ καλαίσθητα, ἢ δὲ διαλεκτικῶς ὀνομάζουσι; ὡς ἦσαν εἶναι τὸς λαβυρινθίου διηγεῖσθαι, ἢ τὸς ἐκείνους τὸ λόγιον ἀρκυοῦ διαφυγεῖν, καὶ τὰ τοιαῦτα εἶδη, ἀπορομίας δὲ καὶ γαυρομίας, καὶ ἀριθμῶν ἑταλογίας, ποσῶν λαβῶν, ὅταν μὴ κλονεῖσθαι τις περὶ ταῦτα κομφαῖς τὸ περιττὸν διεπίσσει, ὡς ἀχρηστον τις εὐσεβῶν βίβλουσιν, ὡς μάλλον μὴ τὸ ἀρετὴν τῆ παραδόντων ἐξείναι διαμαρτυρεῖται.

comparandus, tamen illius mores à Rhetorum moribus differenti? Quis in Grammatica, quæ linguam ad græcismum format, historias colligit, metris præest, carminibus leges præscribit? Quis in Philosophia, excelsa procul dubio scientia, & sursum gradiente, siue eam partem spectes, quæ in actione, & speculatione posita est, siue eam, quæ in Logicis demonstrationibus, aut oppositionibus, & concertationibus versatur, quam Dialecticam vocant, in qua adeo excellit, ut ijs, qui cum eo disputabant, facilius esset sese extricare è labyrinthis, quam argumentorum eius laqueos effugere, si quando res ita postulare? Iam verò Astronomiam, Geometriam, numerorum proportionibus, hæcenus didicisse contentus, ut non ab ijs, qui eiusmodi rebus sciti, & eruditi sunt, exagretur, quæ quid supererat, ut pietatis cultoribus in iugiferum contempserit: adeo ut & quod elegit, magis admirari, ac prædicare liceat, quàm quod reliquit.

Hæc nos obiter: Qui plura volet in hoc genere, videat Luciani Demosthenem, Plinij Traianum, Panegyricque Imperatorum ex Latino Pacato, Eumene, & alijs; nulla est materia, in qua fecundius omnia penè ingenia luxuriarint.

Pro animalium laude infinita sunt apud Ælianum, qui eorundem finis elegantissimo style est persequutus. Equi encomium habet Hierocles in præfatione libri secundi Hippiatricorum, & Gryneus in Hippiatrica. Bouem celebravit Libanius, Muscam Lucianus, Apes Quintilianus, de quibus nonnulla dixi superius. Multa etiam, quæ ad animalium laudes attinent, inueniuntur in hypotyposibus.

quitatem suam prober, & pulchritudinem ostendet: sitque, quod ait Tertullianus de Carthagine, in libro de pallio, vetustate nobilis, nouitate scelix, quod illustrat similitudine ducta à magnis operibus, quæ veluti temporis lima expolita sensim ad elegantiora defluunt. Hanc esse quoque naturæ æconomiam difertissime declarat Philo ludæus, in libro de mundi opificio.

Secundum, Populi nobilitas, qui aut indigena est, aut ab aliarum vrbiuū indigenis quos ipse sua gloria mobilitauit, delitijs perfudit, robore animauit. Huius autem bellicæ fortitudinis vnum affert exemplum in Chijis à Smycensibus egregiè debellatis, cuius victoriæ monumentum, Nauis est, quotannis in pompa Bacchanaliorum delata.

Consuetum illud fuit antiquis, arma, clypeos, signa, vexilla, naues, & cætera huiusmodi, ad victoriæ monumenta seruare, sic C. Metemius Rostratas prisceorum Latinorum naues, quas deuiceras, in rostris collocari iussit, vnde, & loco nomen.

Tertium, Omnis venusta transiitione pluribus, ut satis perspectis, ad commendationem pulchritudinis delabitur, quam æstheticè admodum laudat, dignam asserens, quæ inter stellas collocetur. Sic Eriua Lesbia, Romam dixit, τῆς Ὀλυμπεύου, Olympum terræ.

Quartum, Formæ illius ecclestis notas, & insignia sigillatim expendit. Sunt autem stus,

Artificium & suauitas Aristidis in laude Smyrna.

CAPVT XXIV.

Babylonis descriptio nem vido apud Philostr. l. 1. c. 18. p. 17.

Inter res inanitas celeberrima est hæc vrbiuū, in qua visum est Smyrnæ encomium ex Aristide subijcere, quod elegantissimæ ciuitati videatur suauissimam orationem accommodasse.

Sunt autem eius hæc præcipua capita. Primum laudis caput, est ab antiquitate, quod Smyrna tertio instaurata, ex eo & anti-

Anathema

Olympus apud Eriuanam.

magnitudo, partium vrbis aptissima conformatio, ornamenta, quibus tot, & tam varijs collucet, vt tota ex signis, & picturis conflata esse videatur. Strab. l. 14. de his verba faciens laudat in Smyrna post situm, *ῥυμομοίαν ἀφορον, ἢ δὲ ἐς λιδοστρώτους, τοὺς μεγάλας, τε-
ταγώνας ἐπιπέδους τε καὶ ὑπερώδεις*, vicos commodè deductos, vias lapidibus stratas, porticus magnas, & quadratas, in planis, & editis locis.

Quintum, Post confirmata præcipua verbis membra, ad singula descendit, & laudat ædificia, templa, theatra, gymnasia, fora, portus, lauacra, curricula, fontes, quorum & species, & multitudo delectat: His accedit tanta ex aeris temperie suauitas, vt vrbis tot ædificijs extructa, turis tamen amœni instar esse videatur.

Sextum, Post tot rerum, & spectaculorum frequentiam commodè subiecit *ἰσφαιμῶν* merè Atticum, & suane, non hyperbolis vastum.

Septimum, Ab ædificijs transit ad cætera vrbis adiuncta, Animi, corporisque voluptates, ac imprimis artes commendat, quarum tantam esse copiam dicit, vt iure quis Smyrnam Disciplinarum Larem appellaret.

Et exijs magna quidem effluit animi voluptas. Ad corporis autem tum vilitatem, tum oblectationem, vberimus est maris, terræque prouentus, & omnis generis opificia, quibus vita ciuili adiuuari, ornarique possit.

Octauum, Et ne quid ad singularem voluptatem hominibus præsertim literatis desit, pro vrbis portis non est quidem ille Apollo *ἄπολλων*, qui a Græcis, Hesychio teste in ara columnæ speciem referente colebatur pro foribus, sed fluuius Meles Homeri natalibus insignis, qui Smyrnam abluens eandem incredibilem suarum deliciarum spectaculo perfundit. Huius superiores fontes describit in orbem circinatos, & pulcherrimis monilibus similes; posteriora aquarum Euripis scaturientia, ostia nullo aquarum tumultu obstrepentia, pisces cicures, ludibundolque præflutores.

Ad summum, fluuium nobilem, cui vt Sperchio Iuuenes, cincinnos, sic carminum primitias, in Homeri honorem nobilissima quæque ingenia consecrant.

Nonum, Meles in amœno fluuii succedit amœnus Neptuni campus, exporrecta quæ amplianities, maris antea æstu perfusa, nunc

autem sola ipsius vestigia, non sine amœno quodam spectaculo ostentans Ex eo amplissima, & pulcherrima vrbis facies, iucundissimisque prospectus.

Decimum, Post tot ornamentorum expositionem colligit, tantam esse vrbis gloriam, vt vni Smyrnæ decor damno esse videatur, quo minus à suis laudatoribus ornari possit. Tum infert similitudinum aliquor delicias, portum cum vmbilico, mare cum vrbis oculo comparans, quæ vt aptiora, carminibus Mularum filijs relinquit.

Vndecimum, Pulchritudo sine gratia, hamus est sine esca natans, quamobrem rectè post ciuitatis pulchritudinem subiungit affusam illi gratiam, quam cum Iride, Lyx suauissimo concentu, & splendore, qui ab Homero in ædibus Menelai describitur, egregiè comparat.

Duodecimum, Pauca de sinu maris, & portu subintexit, quasi eum subterfugissent: Sed consultò, artificiosum hunc orationis exitum quæsiuit, vt cum de portu ageret, orationem appelleret ad portum.

Hæc porro suauioris elegantia visa.

Aristides.

Οἴμαι γὰρ εἶναι τὴν ἀδελφὴν πόλιν τῆς φαινεύου κατ' ὕψος, ὥσπερ τὸ θεράνον φασὶ τὴν Ἀριάδνης, καὶ ἄλλα εἶδηλα ποταμῶν τε καὶ ἄλλων, ὅσα πρὸς θεῶν ἐτιμῆθη, τῶν ἀνεφαινεύου νικῆσαι. αὐτῶ μοι δοκεῖ περικύβητα παράδειγμα πόλεως εἶναι, &c.

SI qua præstantissimæ vrbis imago in caelo esset collocanda, velut Ariadnæ aiunt coro nam, aliâque tum fluuiorum, tum animalium Dijs dilectorum simulaera; Smyrnam equidem ex ætate præ cæteris eo honore dignam fore: aded videretur exemplar quoddam vrbis esse, nec vel Homero ciue, vel alia ad commendationem arte indigere, cum ipsa suamorem omnibus concilieret, ac penè cogat, neq; aures, sed oculos suæ pulchritudinis admiratione perfundat.

Primum mari insistent, perpesuum emittit pulchritudinis florem, quâ non paulatim constituta sit, verum tota simul è terra emerit. Magnitudinè verò non pro necessitate, vel occasione sortita est, sed vbiq; ampla.

*Apollo
ἀπολλων
civitas pro
foribus
Meles.*

*Pulchritudo sine gratia
hamus sine esca.*

*Ex ætate
in laude
pulcherrima vrbis
apertissima.*

sibi que similis conspicitur, & laxitatem pro incremento pulchritudinis habet: neque multas esse vrbes dispersas dixeris, sed vnam multis parem, eamque sibi variarum partium nexu conformem, non aliter, atque in humano corpore, vinciri inter se pulchra membrorum coagmentatio solet.

Iam ornamenta, quæ tum in ipsa, tum circa ipsam visuntur, æque sunt & multa, & splendida, atque omnium maximè exoptanda. Quinimò tota, sicut vestis aureis imaginibus illusa collucet. Si quidem ab occasu ad ortum processeris, è templo in templum venies, & à colle ad collem per vicus pulcherrimos.

Quod si in arce consistas, tum & mare subterfluit, & suburbia appellant, & vtrisque ciuitas permixta; tribus iucundissimis spectaculis animum exhilarat: nec habet quis vbi oculum figat, vbi ad se singula, tanquam in vario monili, attrahunt. Cum ab arce descenderis, ortui exposita loca te excipient, ac primum templum pulcherrimum præsidis Deæ.

Vrbis egregia ornamenta.

Quæ autem deinde sequatur, ne senex quidem posset commemorare commode. Nam omnia deinceps ad litus vsque gymnasijs, foris, theatris, portibus, aliisque ornamentis tum arte, tum natura factis certatim resplendent, nec quicquam vel spectaculo, vel vsu caret.

Ac lauacra quidem tot sunt, vt penè dubites, vbi lauare velis: Curricula verò omnis generis, partim in vrbe media, partim in finibus, eaque inter se præstantia. Fontes deinde tot sunt, quot ædes: imò etiam, ac plures: tum vici pro foris, ijque quadrifariam se inuicem fecant, quòd plenius sole collustrentur, atque adèd, quòd mox negabam, multas propemodum vrbes, ac singulas ad imaginem totius describunt.

Auræ verò tum vernæ, tum æstiuæ etiam Lusciniarum, ac Cicadarum poetiarum dulcedinem superant: aliæque alia peragrantes loca: memoris instar vrbes totam reddunt.

Quanam, vel pictura, vel sculptura possit hæc exprimere? Quia perpetuò tanquam in solemnem exornata pompam, & priuato splendet, & publico apparatu: Persico elegantius tentorio spectaculum. Animi præterea voluptates nunquam hic deficiunt, nec Musarum vlla, quæcunque ciuitates hominum frequentant, caremus. Nam & indigenæ sicut, & aduicæ multæ: adèd, vt disciplina,

rum quidem ratione, Latrem hunc regionis facile dixeris. Theatra verò varia, tum ad certamina, tum ad alias ostentationes comparata, magna sunt numero. Ad hæc, officia omnis generis, manisque, ac terræ proventus æqualis. Denique vtrique hominum generi tota hæc vrbs est commodissima, siue qui in otio, & voluptate stant, siue qui tacite philosophari volunt. Aptas enim laboribus remissiones habent, ita vt fatigati non possint.

Iam qui pro foribus est ornatus ciuitatis, instar Compitalitij Apollinis, Meles cognominis, Nymphas è fontibus, per specum deducta mare, vt illæ cum lauacrum habeant perenne, tum à Nereo Nereides modico recipiant intervallo.

Pariter autem ex antris, ædibus, arboribus, atque etiam ex medio flumine Meles exilit, & ad mare progreditur. Ac superiores quidem eius fontes circulari sunt figura, & monti valdè similes, inferiora speciem Euripi referunt. Ad ostia verò minimum strepit, ac lenissimis fluctibus mari miscetur, curus & accessus concitati excipit, & recessus mitescens comitatur, vt difficilis sit concursus anim aduersio. Quinimo piscium abundantiam, qui quidem cicures sint, & in ripa cum hominibus epuleantur, & ad tibiam saltent, atque insultent conuiuiis: cum vel pueri narrare possunt, tum omnibus videre licet: Pulchrioribus autem fluij partus, ijque in omnes effusi ciuitates, in Homero communi Græcorum nutritio, & amico, tam parentibus, quam ipsismet pueris, meritò censentur. Quocirca iure singuli ad Meletis, tanquam ad Speichij fontes, quòd ait ille, orationum, non crinium primicias obtulerint, vt Homeri causa fluiurum celebrent Melete traiccto, Neptuni campus occurrit: quod est vrbs donum, simile meo iudicio, ac dissimile Thesalico. Nam vt ille deductis montibus planam reddidit Thesaliam, emissio ex palude Peneo: ita hic de montibus mare reduxit, parem terreneo marium ornatum vrbi concilians.

Pisces enim.

Neptuni campus.

At poeta quidem aliquis hoc fontasse deletionis causa diceret, portum quidem vmbilicum vrbs occupasse, mare autem oculum, non minus ijs, qui fines vtrique incolunt, quam accolis conspicuum: tum arcem quidem vndique ex vrbe eminere, mare autem, quasi basim triangulam subtere, hæcenus à Melete ad ortum discedens, quatenus flexui sufficiat. Sed hæc quidem, inquam,

per partes a quoque illustrare possit. Gratiam vero, per omnia, more Iudis, diffusam, quæque vrbem, instar Lyrae, tum sibi, tum externis ornamentis consonam reddis, & perpetuum instar aris Homerici ad caelum usque pertingentem splendorem, quisnam verbis consequi possit? Non ita, nec Meles præclaros habet liberos, nec eloquentia quisquam valet. Quinimò sola inter omnes vrbes spectatorem, non auditorem postulat: nec tam spectatorem, quam conuictorem perpetuum, si quis ipsam probò perspicere velit, laudumque mercedem laudem reportare.

De singulari eiusdem authoris artificio, in laude Putei.

CAP. VI. XXV.

Putei laudatio in artificio.

Laudamus tuos ad Puteum; Qui elegantem philosophæ artem contemplari voluerit, legat quæ scripsit *ὡς τὸ φεβὸν ἀνδραγαθόν*. Inueniet profecto disertum hominem, nihil eorum omisit, quæ ad Putei commendationem facere possunt: incipit.

Τὸ δὲ ἀρετῆς τὸ φεβὸν τὸ ἰσθόν, & cætera.

Primum Exordium est per addubitationem, ex abrupto: quasi nesciat, quid de Puteo Æsculapij sit dicturus, vnde orationem auspicari debeat. Tuum illud elegans est, quod subiungit, facilius esse eiusdem putei aqua pellucida stris ardorem restringere, quam laudes aquæ prædicare. Pressisse videtur in eo, sicut solet, Demosthenis vestigia, qui in *ἰστραφίῳ* dixit mortuos ferre, cuius in promptu esse, ac laudare difficile Illustrat, deinde orationem præclara, & ex amantibus ducta similitudine, qui delicias suas præsentibus indicare possunt: absentes pro desiderio commendare non possunt. Sic apud Maximum Tyrium. Deiamator *ἀδελφεὶ πρὸς τὴν τὴν πατρίδα, & ἀμύθητον ἔβαν*, & silentio potius laudat, quam oratione.

Secundum caput est, Principium laudationis à situ, seu loco, in quo commendatur salubritas, puritas, pulchritudo, celebritas, sanctitas, propter templi scilicet religionem.

Tertium, Comparatione locum magis ornat, & commendat. Ipsi enim Epidauri Æsculapij natalibus illustrato anteponeit, quod

Æsculapius Epidaurum, istius sedis amonitate illectus, videatur reliquisse.

Quartum, Laus aquæ ab origine, quod fluat à platano, vel, quod sanctius est ab ipsi templi fundamentis.

Quintum, Proprijs notis aquam commendat, septem autem illæ sunt, tenuitas, leuitas, lenitas, dulcedo, habilitas ad potum, perennitas, & incorrupta quædam sinceritas. Leuitatem eius ex eo probat, quod non ut Peneus fluuius patatur sibi. Titarestum superfundit, sed omnibus innatet, in profundum; non leucus, ac fleuileum lignum solet, demersis. Huius naturæ est amnis Silius, qui nihil sibi innatere patitur, ut author est Strabo lib. 11. ἐν τῇ ὁρατῇ Σιλίας ποταμὸν εἶναι ἐν τῷ μηδὲν ἐπιπλεῖν.

Sextum, Aquam Æsculapij, cum ipsius Stygis viuo audeat comparare, cuius vis ineluctabilis esse perhibetur: nam omnia metalla, & la-

pides perforat, præter pocula ex cornu Alishi Scythici confecta, quorum materiam miratus Alexander, Delphos misit, & Apollini consecrauit, ut habet Ælian. de animal. lib. 10. Itaque cum indomitus videatur hic liquor tantis viribus efferverescens, non quidem robore parem hanc aquam facit: sed apposita eius neceatæ suauitate, Stygem eleuat.

Septimum, Laus ab aquarum copia, quam per dolij antapodosin illustrat. Rationem autem eius copiam avertit, quod Æsculapij sit, veluti administer, cuius cum semper profusa sit benignitas, puteum talem illi esse oportet, qui, nunquam interistente aquarum vbertate, mortales potet, & exhiberet. Sic Vulcani instrumenta ad Domini nutum præsto sunt apud Homerum, suo pte motu (tantum est obsequij studium) procurrentia.

Octauum, Delabitur ad usum, celebritatem, & varias huius aquæ utilitates: quod non tantum potui, lotionibus, templi illustrationibus, amoenissimo præterea voluptatis spectaculo, sed ipsi enationibus deseruiat. Quod autem hic assertit de aquarum medicinis. Plinius exequitur l. 31. c. 2. sed & Tullius Laureas celebravit carmine, fontem Ciceronis, cuius aqua fuit oculis saluberrima.

Ut quomam totum legitur sine sine per orbem.

Sint plures oculis, qua medeantur aqua.

Roterat & Dæmon ad falsi numinis venerationem fouendam, in hoc Æsculapij fonte ali.

aliquid ex sua arte, & consuetis fraudibus moliri.

Clitor fluvium pisces vocales facit.

Nonum, Vocem quoque ex hac Æsculapij aqua mutis redditam significat, sic Clitor fluvius pisces suos vocales facit. ut habet Mnaseas Petrensis in Periplo: sic Hippocrene Poëtas afflat, vnde & ἄδων ἵδωρ appellatur. Nonno, & Iuvenis ἵδωρ ab Antipatro, antholog. l. 2. si penes fabulas sit fides.

Decimum, à comparatione vini, o & nectaris; tum celebrium fluviorum, hanc aquam ex ornat. Numerantur autem imprimis aqua Delia, Apollini sacra, & Cnidus, qui à Curtio non spatio aquarum, sed liquore fertur memorabilis; tum Eurymedon Pamphiliæ, & Choaspis Asiæ fluvius, è quo solo Persicos Reges bibere author est Solinus: Tum Peneus, qui per amœnissima Tempe nemorosa conualle defluit, & fons Abyssus, quem à profunditate nomen habuisse constat. Hesyck. Ἄδων ἵδωρ ἀπειρεσί τ' ἐὶ ἀργυρὸν λίμνη οὐκ ἐκ γὰρ μένῃ.

Aristides.

Ex vers. G. Canceri.

Quid autem de sacro Puteo dicemus, an orationis facultatem inculcavimus, quæ nequeat ad omnia pertingere, nec semper naturam rerum abundè valeat explicare? Pulchritudinem certè ac voluptatem eius, nulla declarabit oratio, verùm facilius ex hac aqua bibimus, eamque iucundè aspiciamus, atque in ea lauamus, quam de ipsa quicquam dicimus. Ut autem ij, qui pulchras amant mulieres, formæ præstantia capti, quales quidem ament, sciunt, veruntamen, si quis eos interroget, nihil de absentibus possent dicere, præsentem autem ostenderent: Ita, & puteum hunc amamus quidem quamplurimi, aut potius omnes ferè: qualis autem sit, dicere non possumus; verùm si quis de eo nos interroget, hunc ad ipsam deducemus, atque ei ostendemus: illi verò, nec hoc sufficeret, donec eo gustato, locum Homicam videretur degustasse, quippe, qui manere velleret, ægreque ab eo discederet.

Lotus Homicam.

Nectamen decet nos more sitientium, quod aiunt, tacite bibere, quin etiam verbis exornemus. Ac tum servatorem Deum, cuius & hoc opus est, salutemus, tum nymphas eius incolas, quæ nobis usum gratiæ diuinæ concedunt & subministrant. Quod igitur erit principium, an quemadmodum, cū ex eo bibimus, admoto labris poculo non cessamus, sed

infundimus subito, sic oratio quoque nostra subito dicet omnia: Illud igitur nobis sit, quasi libris admotum, quod in pulcherrimo sit totius orbis loco. Quem enim ex omnibus Deus, ut saluberrimum, & purissimum elegit locum, hanc beneficijs suis illustrissimum reddidit, is utique omnium est per orbem totum pulcherrimus. Quanquam etenim, quibus in singulis locis nati sunt initio Dij, etiam hæc in honore sunt, ob hoc ipsum habenda, quod Deos receperint: Illud tamen longè maius est, quod ipsa ab usque Epidaurò huc profectus Deus, maximè amavit hunc locum, atque ostendit, eum se, cum delectum, tum cæteris prælatum deinceps incolere. Cui autem loco Deus, ac Deorum quidem benignissimus censuit immorandum, eum nos, qui quidem servus eius sumus, alio, quam optimi, nomine dignabimur? Itaque in pulcherrimo orbis loco est puteus. Præterea ipsius templi locus is, qui sub diuo peruius est, optimo loco iacet. Medius enim puteus in medio constitutus est. Aqua verò vel à platano fluit, quando quidem & hæc instar notæ cuiusdam est agnata, vel si maius, quod quidem pulchrius est, & sanctius, ab ipsis, quibus insitit templum, fundamentis.

Quo fit, ut omnes hoc opinentur, atque credant, è salubri, ac salutari loco aquam profuere, quippe quæ à templo, & servatoris pedibus proficiscatur. Nec enim possit ex salubriori loco profuere. Et in tali quidem loco sita, & à talibus oriunda, meritò dicitur optima.

Ac primùm quidem tenuissima est, ad æris naturam proximè accedens, deinde, quod hinc sequitur, lenissima simul, & mitissima, tum duleissima, & maximè potabilis, ac perennis, ad cuius potationem vinum non desideres.

Aqua commendatio.

Et Homerus quidem Titaresium Peneo dixit superfundi, quemadmodum aquæ homo præ lenitate innatat. At verò huic aquæ, meo iudicio, siquidem alia infundatur, sursum exiit, illa tanquam phallo quodam in profundum delabente, nisi potius etiam insulam aquam videatur lenitate sua, in altum esse sublatum: quæ quidem non arroganter à nobis dici, indicat pondera. Quod autem dixerit Stygis riuis, si oppositus propendat, hæc autem fluxio, nec à Styge oritur, nec aliud quicquam horrendum habet, sed vel sanioris, vel nectaris, vel similis alicuius rei iure riuis diei possit.

R. 15. 2.

ses.

ſet. Cui illud eſt etiam teſtimonio, quod hæc aqua temporis vitium non patitur, verum quæcunq; eſt hauſta, eodem modo, atque ea, quæ in puteo relinquitur, incorrupta manet, & ſincera.

Iam verò abundantia putei tanta eſt, quanta nullius, vt ita dicam, alterius, ac robuſtos quidem eos, qui hauriunt, & cautos oportet eſſe, ne inuadantur.

Solus igitur ex omnibus puteis, quicunq; exhauriuntur, æqualem perpetuo copiam pigebet, pertuſo dolio ex contraria parte reſpondēs. Vt enim illud nunquam impletur iſta, hic ſemper ad labrum vſque plenus eſt.

Vulcani in
ſtrumenta ſuæ
ſente mo-
guri.

Cum enim humaniſſimi Dei miniſter ſit, & adiutor, ad miniſterium prompſiſſimus, ac ſemper plenus conſpicitur. Et ſicut ille nunquam ab hominibus ſeruandis ceſſat. ſic domi- num hic imitans, indigorum vſui nunquam non ſuppeditat, cum ſit, quaſi alumnus quidã, donum ve Æſculapij, quemadmodum Vulcani inſtrumenta ſuæxit Homerus, ad eius voluntatem moueri. Et quoniam huc vſque dicendõ perueni, quænam eſt inter homines aqua, quæ cum hac in vſu comparari poſſit? nec enim potus modõ, ſed idem etiam lauacrum eſt iucundißimum, ac tutiſſimum: nec pro anni tempore mutatur, quin, & æſtate frigidißima ſit, & hyeme clementiſſima, præſentis vbique temporis moleſtias mitigans qualem quidem decet fontem ſacrum Æſculapij exiſtere: Ac pulchra quidem iſta ſunt, & iucunda, ſiue qui ijs vtatur ipſe, ſiue alios videat partim æſtate circum puteum, deinceps, vt examen apum, vel muſcas circum lac, circumſiſtere. & à martino vſque tempore vaporem inſtar potus alicuius ſitum reprimentis præoccupare: Partim cum glacie concreta manus lauerint, calidiores, ac iucundiores fieri: verum ſunt & alia, in quibus hoc puteo Deus tanquam operis ſocio vtitur, multiſque ſæpè ad ea, quæ volebant à Deo impetranda, puteus hic vſui fuit.

Nec ſecus atque medicorum, & præſtigiatorum ſerui ad miniſteria ſunt exercitati, & adiumento ſuo ſpectatores, atque ægrotos ſuæfaciunt.

Ita magni operum mirabilium artiſicis, &

ad hominum ſalutem omnia referentis hoc eſt inuentum, hæc poſſeſſio. Itaque in omnibus eum iuuat operibus, & apud multos pharmaci locum obtinet. Multi enim cum ex hoc puteo lauiffent, viſum recuperant: multi ex aqua cum bibiffent, pectoris ſanitatem, & anhelitum laborantem receperunt. Multorum etiam pedes, aliaue membra ſunt correcta.

Quid, quod ex mutuo quidam eloquens olim factus eſt, quemadmodum, qui de factis biberunt fontibus, vaticinari ſolent. Nec deſent, quibus quod aquam duntaxat haurerant, ſaluti fuit. Quinimõ cum ægrotis ad eõ ſalutaris eſt, tum ſanis etiam cuiuſuis alterius aquæ vſum præbet inſignem.

Qui enim hanc guſtauerint, ijs alia iam aqua quæuis ſordet, vt ſi quis poſt vinum fragrans vappam bibat. Sola porò hæc aqua, tam ægrotis eadem, quam valentibus æque eſt iucundiſſima, & vtiſſima, vt nec vel lac cum ea comparare, vel vinum deſiderare poſſint: quãdoquidem eſt inſtar nectaris eius, quod Pindarus perenne, potabile, ac diuina quadam miſtura temperatum cecinit.

Quocirca ſi duo proponantur vobis pocula, alterum hæc aqua, alterum alia ſimul, & vino præſtantiſſimo plenum: vtrum eſſetis ſumpturi, dubitare poſſetis. Præterea reliquæ aquæ lactæ, qualis eſt Delia, alia que ſimiles, paucorum vſibus patent: hæc per vntium ſalutem, non quod eam nemo contingat, ſacra redditur: eademque, & luſtrationibus templi ſufficit, & hominibus ad potionem ac lauacrum, & ſpectantium delectationi.

Ego certè, nec Cnidium, nec Eurymedonem, nec vnde Rex bibeat, Chœſpim, nec eum, cui pulcheriſſimas ad vtramque ripam coronas emiſit terra, Peneum, neque Abyſſum, neque aliam aquam vllam, cum hac vndique ſacra velim comparare, ſed tantum eam inter aquas excellere, quantum Præſes ipſius Deus Dijs præſtat reliquis, dixerim.

Hoc reſtat adijcere, piẽ nos facturos, ſi ſententiamus, quandoquidem primus de ipſa Deus hanc, vt aiunt, ſententiam tulit.

Finis libri decimi.